

EGYMONDATOK

- Bódis Kriszta:** Harminc kérdő mondat? 3
Haász János: Október 5

SZÉPIRODALOM

- Szolcsányi Ákos:** 2023/10 (Erkély kiadó Vol3) 11
André Ferenc: Csuklággyakorlatok 13
Agóts Mátyás: összehasonlító elemzés egy kupadöntőről; la cabaña felett olívzöldek a felhők 16
Molnár Krisztina Rita: Ölelőreflex 20
Balogh Ádám: Fóbia 7. (részlet egy készülő regényből) 23
Kollár-Klemencz László: Vad (regényrészlet) 26
Nagy Norbert: éghegy 31
Ráday Zsófia: vadászpipa 33
Darvasi László: Neandervölgyiek (regényrészlet) 36
Böddcs Tibor: Testvértelepülés 45
Regős Mátyás: Tükörben alvajárók; Aszfalton vészna árnyék 47

ZALAEGRSZEGI SOROK

- JUHÁSZ RÓBERT:** Ellipszis; Összezár 50
Karáth Anita: #konyhatündér#onfineday#familytime; #tiszta#pixeldzsungel#dininguide#finnyások #mutimiteszel 52
Balaton László: Bálnák a városban 54
Kocsis Tamás: Hold 2; Hold 3 58
Lukács Sándor: Karácsony; Délután; Végső háború 60
Habi Zoé Alexandra: Hála; Igazság manapság; Padló; Nézőpont; Könny; Idő 63
Turbuly Lilla: Banánmatricák (regényrészlet) 64
Nagy Betti: A nyárról mesélek; Ha tudnék festeni 68

HELYTÖRTÉNET

- Bakonyi Péter:** Nyilas uralom Keszthelyen 1944/45-ben 69

TÁRSMŰVÉSZETEK

- Tóth Csaba:** Egy humanista művész egy poszthumanista korban – Farkas Ferenc 65 92
Pánczél Petra: GébArt–HáEmZé: Sötét szoba és sokszínű tér egysége 100
KOSTYÁL LÁSZLÓ: Zala Vármegyei Tárlat 107

PANNON TÜKÖR-DÍJ 2022

- Nagyéci Kovács József beszélget a Pannon Tükör-díjas Cséby Gézával 117
HÍREK 127
SZERZŐINK 128

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
 Németh János (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
 Nagyéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
 Juhász Tibor - szerkesztő
 Molnár András - szerkesztő

Bence Lajos – munkatárs
 Szálinger Balázs – munkatárs
 Vörös István – munkatárs

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő

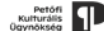
Pannon Tükör Online

Főszerkesztő: Nagyéci Kovács József

Szerkesztő: Regős Mátyás

www.pannontukor.hu

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia, Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Kultúráért Alapítvány, Petőfi Kulturális Ügynökség és a SolarGold Trade Zrt. támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900

Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.

Tel:06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)

ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:

Náspáng Grafika

Nyomdai munkák:

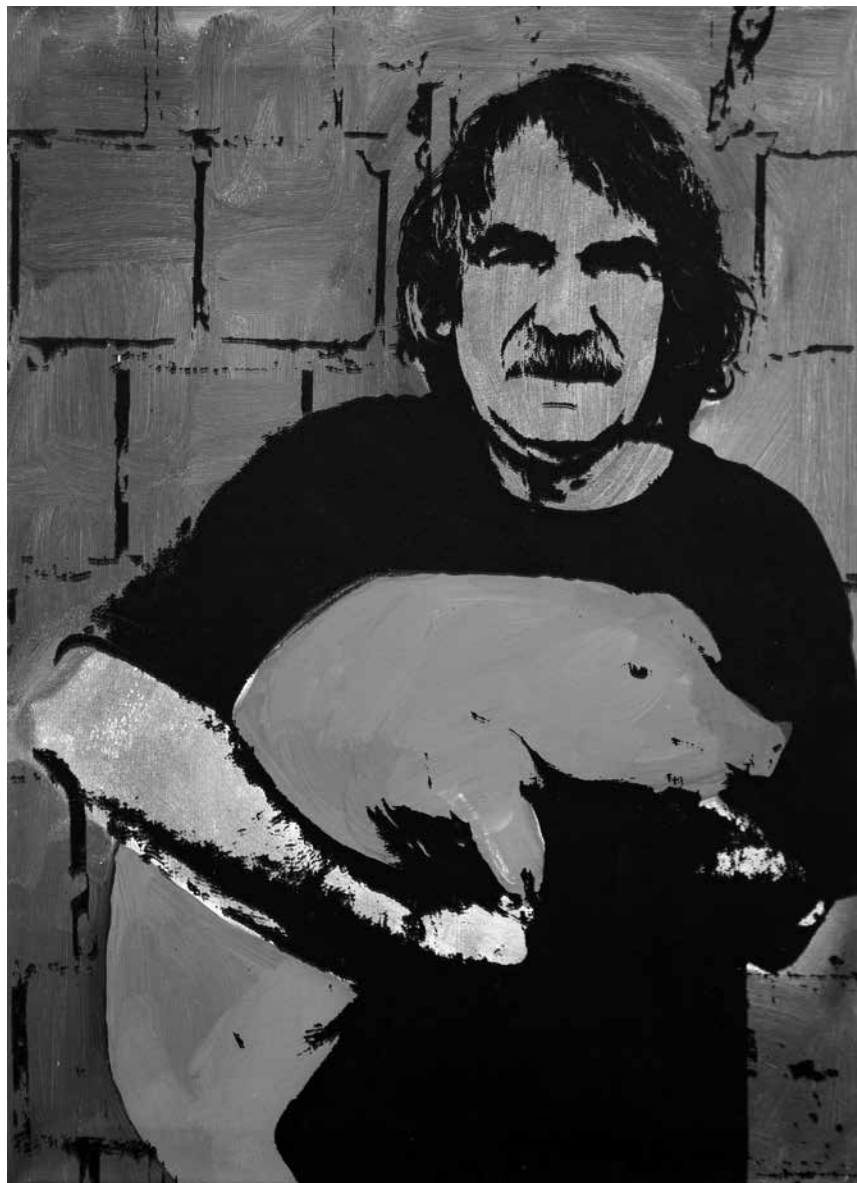
Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail:info@gocsejnyomda.hu

Lapszámunkat Farkas Ferenc szobrászművész, a Zala Vármegyei Tárlat és a Gébárti-Zalaegerszegi Művésztelep munkáival illusztráltuk.

PINCZEHELYI SÁNDOR MalacOS

Bódis Kriszta

Harminc kérdő mondat?

Miért kiált, mit óhajt, kérdez, jelent ki és mire szólít fel..., mit mond a mondat?

Miért érzem olyan varázslatosnak, hogy éppen akkor néztem egy gesztenyeágra, amikor elengedett egy termést, a gesztenye a földre hullott, kiszabadult a tüskés héjából, gurult egy kicsit, s közben az ág visszarebbent?

Hova tűntek az évszakok?

Miért gázolnak a gyerekek boldogan az avarban, és én miért nem, ki tiltja meg?

Milyen többletjelentése van annak, hogy minél több születésnapot ünnepeünk, annál távolabb kerülünk a születés napjától?

Elfelejtettem volna, hogy valamikor hittem az öröklétben, kitégult a világ, fellélegeztem, és nem féltem a haláltól?

Ha nincs ősz és szeptemberben még boldogan harsog az erdő, nincs elmúlás?

Ki fog sajnálni engem, ha én magamat nem tudom megsajnálani, hogy éjt nappallá téve dolgozom?

Kip-kop ki kopog, csak nem te vagy, a kis gesztenyegyerek itt a tenyeremben, mint a mesélő múlt?

Miért szokatlan, hogy én még felismerem a cinegéket, de a fiam jobban hisz a madárfelismerő applikációnak?

El lehet azt fogadni, hogy az iskolába induló gyerekek és az iskolák között is évszázadnyi távolságok vannak?

Azt tudom, hogy mit jelent, ha vörös az ég alja, de mit hoz az idő, ha zöld?

Jól sejtem, hogy ha megvan egy nap mondata, akkor az a konkrét nap feloldódik benne?

Ugye csak képzelem, hogy egyes történelmi korszakokban az ember korzón sétafikál a pokolba?

Hogy lehet, hogy huszonöt év után is elsüllyedünk a sárban a cigánytelepeken?

Lehetek dühös, mint a lángolva szertefutó vadszőlő egy kőkerítés romjain?

Tudja-e a természet, hogy ősszel egykoron nem zöldültek a barázdák?

Vajon a magyar siralomháznak mindegy, hogy nyár vagy ős, záporozó könyvei őszinték?

Miért hiszi a többség, hogy nem politizál, amikor ezzel politizál a leginkább?

Husadikán ugyanolyan a bánat, mint szeptember bármelyik napján?

Ha ma azt mondom, kezdjünk újra mindent, újakezdjük?

Hiszek abban, amit mondok, vagy maradjak csendben, és megtudom, hogy nem maradtam le semmiről?

Felismerem a semmit, vagy akkor már nincsenek kérdések?

A hajnalhasadás olyan, mint a szívfájdalom?

Hova-hova?

Honnan tudom, hogy ezt a mai napot nem csak képzeltem?

Mi történik, ha elfogynak a kérdések a pokolban, eljött-e akkor a mennyek országa?

Hálátlan vagyok?

Miért olyan elképzelhetetlen ma, hogy huszonhat évvel ezelőtt "életet adtam"?

Vége?

Haász János

Október

Október 1.

Vasárnap van, a nyarat idéző lusta napsütés mászik át az ablakon, mintha nem is október kezdődne, de hát hogy is kezdődhetne október vagy bármi, ami naptári, éppen vasárnap, ami a legnyilvánvalóbban a végét jelzi valaminek a naptárban, nyilvánvalóbban a 31-nél például, hiszen az nincs minden hónapban, hogyan lehetne a vasárnap a kezdete bárminek, kérdezem magamtól, miközben éppen elkezdek valamit ezen a vasárnapon, ezt a harmincegy napon át tartó gondolatfolyamot, önmagam ellentmondása vagyok, aki talán indokolatlanul kényszeresen kötődik a naptári napok rendjéhez, talán azért, mert legalább abban van még valami kiszámítható ebben az egyre kiszámíthatatlanabbban, amikor nyári napsütéssel kezdődik az október, ráadásul épp egy vasárnap.

Október 2.

Karikó Katalin Nobel-díjat kapott, nagy magyar sikernek hazudhatnánk ezt, ha itthon nem omlana épp össze a természettudományos oktatás és nem emlegetné a kommentelők egy elenyészőnél láthatóan nagyobb hányada tömeggyilkosként; bezzeg ha futballista lenne, a nagykorúton az éjjel soha nem érne véget.

Október 3.

Két magyar Nobel két nap alatt, önző bölcsészkedés azt gondolnom, mégis azt gondolom, hogy Krasznahorkai esélyeit sajnos nagyban rontja ez.

Október 4.

Apám ma lenne 73, mostantól már több, mint kétszer annyit élt volna, mint amennyi jutott neki, és nekem négyszer több jutott volna belőle – számokkal álcázva sem kisebb a gyász.

Október 5.

Nagy lemaradással olvasom Géczy János Murteriáriumát, a legolvasmányosabb és legkomplexebb leírása annak, ahogyan az életünket szépen odébb költöztetjük, és attól az az élet még ugyanaz marad, csak teljesen más az, amiket meglátunk belőle és benne.

Október 6.

A hétvégén volt egy születésnap, még mindig jönnek róla a Facebookon fotók, düh és szomorúság keveredik bennem, boldog emberek, cserbenahagyóknak látom őket, akiket látszólag én hagytam cserben, ideje van újra a 30y-tól a Ha igaznak, az az én der Anfangom und das Endém, azzal ért véget és azzal kezdődött minden, hogy az a minden újra véget érjen, és ugyanolyan nemtelenül, azzal, hogy „ha igaz, hogy jó az ember, akkor semmi nincsen a helyén”.

Október 7.

Jó egy hétig húztam egy megfázást, sikerült szövődményekkel súlyosbítanom, ha már a Nobelek hetében vagyunk, hát reménykedem legalább, a gyors gyógyulásban is, de főleg abban, hogy egyszer egy orvosit vagy kémiait végre az kaphat, aki a megfázás nevű nyavalyára talál valami hatékony gyógymódot.

Október 8.

Újabb felfoghatatlan tragédia, a harmadik világháború újabb mocskos terepe, civilek, gyerekek, túsok, egy ország, ami örökké lángokban élésre ítéltett – micsoda istenhit lehet emögött.

Október 9.

A pokolban biztosan mindig hétfő van, hideg őszi hétfő, talán esős és ködös is.

Október 10.

Megvettük a jövő évi Fishing-bérleteket, most már talán el is gondolkozhatunk rajta, hogy lehet-e egy tíz hónapos kisbabával (csecsemővel?) fesztiválozni, pláne sátrazni.

Október 11.

Két nap múlva bemutatjuk Kiss Ottó régi-új és vadonatúj gyerekverses könyvét, nagyon várom, hogy újra találkozzunk, egészen más ember lennék, ha ő nincs, ha bő harminc éve nem ismerkedtünk volna meg.

Október 12.

Az ügyeleti munkában az a legrosszabb, hogy belekérgesedünk a borzalmakba: nézem a gázai képeket, és nem érzek semmit, túltöltött, kiszült a szív.

Október 13.

Kiss Ottó könyvbemutatója nemcsak Kiss Ottó miatt volt emlékezetes élmény, Kiss Lacival is találkoztunk, író-tanár ő, most épp kétlaki életet él Gyula és Budapest között, izgalmas kalandnak érzem, becsontosodtam mostanra a fővárosi létbe, jó lenne valami hasonló kétlakiság.

Október 14.

Német nyelveleckét veszek, Jaj ne, a ló megzabálta a szent krumplit!, adja feladatul az okostelefonos applikáció a mondatot, amiből egyszer még novellacím lesz.

Október 15.

Repülőjegyeket nézünk egy appon, valamit érezhet a lelkiállapotomból, „Utazás bárhová 2024 során” írja ki, és csak egy irányba kínál jegyeket.

Október 16.

Milyen furcsa hullámokban élek, bő két éve még főszerkesztő-helyettes voltam, most az ebédnél tudatosul bennem, hogy lejárt a próbaidős újságírói szerződése.

Október 17.

Apagépről írtam egy verset a Szitakötő magazinnak arról, hogy a kitűnően gépesített otthonok sem lehetnek elég kitűnőek.

Október 18.

Ma egy olvasóm megmutatta, milyen a vallási türelem: egy cikkem nyomán (sima lapszemle egy független orosz portálról) megkaptam, hogy keresztényüldöző szar senkiházi parazita vagyok; mondjuk mit sírok, Koppány szívesen megúsza volna ennyivel.

Október 19.

A lányom visszaadta a Töredék Hamletnek kötetet, hogy neki József Attilától a Nagyon fáj jobban bejön, miközben amiket ő ír, azokban sokkal jobban benne van a „Ráomlasz mindenedre. Úrnél / tágabb hiányod kiszakad / belőled és egyszerre felragyog” érzése, mint bármelyik József Attila-versé.

Október 20.

Van egy évforduló, most az ötödik, életem legfontosabb ötödik évfordulója talán, olyan, ami nélkül nem születtek volna meg például az, hogy „mostanra piros betűs ünnep lettél / megsokasodtál / odalapozok hozzád / amikor a falak repedéseiből / előbújnak a mohó árnyak / amikor összecsomósodik / a szívemben a lelassult idő / amikor rám telepszene / a sötétből előbújt szavak”.

Október 21.

A mai nap szakmája, öt év és egy nap után előbukkanva: molekuláris marketingjogász.

Október 22.

Megjött egy kupacnyi könyv, hatalmas elmaradások, Darvasi Lacitól a légiutas-kísérő, Benedek Szabítól a spalatói boszorka, Szeifert Natáliától az Örökpanoráma, már csak az kellene, hogy olvasni találjak időt, vennék ezt is, házhoz szállítással, hogy azzal se teljen, amíg érte megyek.

Október 23.

Ökölbe szorult ünnepféleség, a pesti srácok emlékeit saját hányásunkba dobtuk, ami előbb fel, aztán aláálltunk, egy olyan szegényországban élünk, amely nem úgy táncol, hanem amúgy, megszegyenülten, bemocskolva.

Október 24.

Újrakezdtem az úszást, ezer méter után áttetsző testű papucsállatkának érzem magam, akit frissen megnyílt atomreaktorba sodort a szél.

Október 25.

A Szitakötőnek küldött versem végső változata az emberek munkáját veszélyeztető robotok és a palacsintasütés különös viszonyát taglalja, de csak tavasszal fog kiderülni, hogy hogyan.

Október 26.

A lányom nyolc hete született, és nyolc hét alatt bebizonyította a most már hivatalosan is nagycsalád családunk, hogy a szeretet nem nevező, hanem kitevő: ahogy egyre több emberre jut, annál nagyobbra duzzad.

Október 27.

Szakadó esőben egy bezárt egyetemet keresni, közben elcsípni egy mondatot dohányzó boltosoktól: „esküszöm, Gyuri volt abból a családból a legértelmesebb, az elitta az életét legalább”, fűszer a napban.

Október 28.

Novemberben gyökérkezelés, a fogorvos szerint a fogsorom remek állapotban van „a koromhoz képest”; a dicséret, amikor a kevesebb több lett volna.

Október 29.

November 21-én egy irodalmi esten tizenegyen felolvassunk, vagy felolvassák avatott színészek egy-egy novellánkat, férfi és női hangra írtat is küldtem, kíváncsi vagyok, melyiket tartják jobbnak.

Október 30.

Azok után, hogy kitiltották a 18 alattiakat egy múzeumból, ahol fotóriporterek valódi életet bemutató képeit nézhetnénk, feltehetnénk a kérdést Novák Katalinnak, hogy akkor a gyereknevelés tényleg a szülők ügye-e, feltehetnénk, de minek, úgysí cinikus és hazug válaszokat kapnánk egy olyan nyelven, ahol már semmi nem azt jelenti, ami jelent, ahol semmi nem jelent

semmit, a háború béke, a békepártiság háborúpártiság, az ellenállás szabadsága a behódolás parancsa, nem a könyveket fóliázzák itt be, hanem az agyakat.

Október 31.

Hétközi hétvége jön temetőjárással és emlékezéssel, múltépítéssel, szembenézéssel annak, hogy az emberi aggyal felfoghatatlanból, a végtelen térből jövünk és oda tartunk, azon túl, ami én vagyok, mindig van a mi is, szülők, nagyszülők, dédszülők, ükszülők, gyerekek, unokák, dédunokák, ükunokák, végtelen mennyiségű és hosszú egyenesek egyetlen metszéspontja a jelen, az én.

MÁRTA FISCHER: Cím nélkül

Szolcsányi Ákos

2023/10 (Erkély kiadó Vol3)

Ha már fizeti a cég, akár gyúrhatok is. A konditerem éjjel-nappal, ünnepnapokon is nyitva tart, még vasárnap délelőtt is vannak ott legalább húszan. Pár kiló plusz mindig akad, a gyereket is jó lenne minél tovább fel tudni emelni, és nyár óta visszaszoktam a cigire is. Persze a szó szoros értelmében nem gyúrok, így bevonzni se fogok vele senkit, mert csak kalóriákat égetek mindenféle, nagyjából nő által használt gépeken. Próbáltam a szabadban sportolni, de ott nincs meg a Móricz-féle kisjánosing, hogy azzal, hogy elfogadom, amit kínál, voltaképp jól kicseszlek a multival, továbbá nem tudok ellenállni a készletnek sem, hogy a sportot, teljesítményt, önfeljesztést, voltaképp az egész ön-témakört feledve csak úgy sétálgassak, esetleg rá is gyújtsak és jól érzem magam. Boldogan nem lehet önfeljeszteni.

Az elliptikus futógépen tekerve viszont jól lehet nem gondolni semmire, úgy, ahogy csak ritkán, igazán fáradtan, frissen lefeküdvé tudok nem gondolni semmire, és akkor is csak rövid ideig, mielőtt elaludnék. A kijelzőn pörögnek a számok: percek, kalóriák, pulzus, szint, pont elég bonyolult törtéket, átlagokat lehet rajta számítani, jósolni, mennyi lesz az annyi, egyezkedni magammal, figyelni, hogy pont eleget verjen a szívem. Még mindig nem gondolva semmire, élvezni, ha jobban megy, mint az előző alkalommal, és élvezni, ha rosszul érzem magam, mintha ezzel fizetnék a csokikért, dőnekekért, amikről nem akarok lemondani. Mintha egy korai halált, magatehetetlen öregséget váltanék meg ezekkel a heti kétszer háromnegyed órákkal.

Talán ez a svung teszi lehetővé, hogy az öltöző tükrebe pillantva magától értetődő magabiztossággal kezeljem a látványt. Az egyik véglet egy visszahozhatatlanul elsajátított papahas, a másik egy sámlira ejtett abrosz kontúrjaira emlékeztető téglatest. Mind a kettőre annyi időt szánok, mint egy személyiigazolvány-kép azonosítására, aztán megyek zuhanyozni. Magamban kicsit mosolygok a többi férfin, ahogy hörgéssel, nyögdecseléssel rádobnak a pucításukra, egy kamasz önutálatával, szinte kétségbeesetten igazgatva a vállukat, ami hiába akkora, mint a fejem, nekik nem elég jó.

Erre a fölényre szükségem is van, mert ebből élek, amikor a tükör két kiterjedése helyett a tér három kiterjedésében fordul a kocka. Ott az összes többi ember a jani és én vagyok a nyúlbéla, amikor helyet kell szorítanom

magamnak a hús öltözőszekrényenként letett padokon. Persze nem rosszindulatúak, abban sincs semmi személyes, hogy senki nem húzza összebb magát, csak mert ott vagyok én is. Csak látszik rajtuk, hogy nyugaton születtek – az arabul, törökül, oroszul beszélőkön is –, vagy hogy nem tizenegy éves korukban halt meg az anyjuk, vagy hogy nem voltak pattanásosak, vagy hogy nem bölcsészkaron végeztek, rövid az élet szétszálazni az összetevőket. Mindenesetre, ha a tükör előtt, ahol ki-ki magának tartozik számadással, még felszínre is engedik a pózolásban rejlő bizonytalanságot, a padok között, ahol a figyelmen kívül hagyás az alap, ha nem vicсорogsz, zajongsz, taposol, érintesz, nem létezel, nos, a padok között már nincs önkép, ott terület van, amit meg kell szerezniem, meg kell védeniük.

„A biliárdasztalnál ácsorogtam, és járatlanságomnál fogva elálltam az utat, a tiszt pedig oda akart menni; megfogta a vállamat, és minden figyelmeztetés vagy magyarázkodás nélkül szóltanul félretolt, ő maga pedig mintha észre se vett volna, továbbment. Én még az ütleget is megbocsátottam volna, de sehogy se tudtam megbocsátani azt, hogy félretolt, és hogy egyáltalán nem vett észre” – ilyen sérelmekből lesznek az odúlakók. Persze Dosztojevszkijnél épp a sérelem hozza létre az egyéniséget, az már a látókörén kívül esik, hogy ilyenjei azoknak is vannak, aki nem tudnak olyan szinten beszélni róla, mint az ő hősei. Hanem, természetesen, berúgnak. Ha az sem segít, és miért segítene, továbbadják a gyerekeiknek. Akik szintén lefuttatják a programot, berúg, továbbad. Aztán platform épül erre, otthon is, büszke is lehet rá, akinek ez jut, én ne tudnám, aki arra vagyok büszke, hogy nem akarok kisportolt lenni?

Szóval együtt, programszerűen büszkén a semmibevételünkre – már csak egy ellenség kell, mondjuk egy nagyjából hasonló nyelvet beszélő, nálunk azért lehetőleg kisebb szomszédnép. Meg egy ürügy, az pont elég, ha ők valami mást, valami, ők úgy mondják, többet akarnak ennél. Mehetünk is át hozzájuk rendet csinálni. Nehogy a szaros kisöcsi kivakarózzon abból, amit mi már csak megtestesíteni tudunk. Ezért is vigyázok, hogy ne főjek a levemben, hanem szorítsak magamnak helyet a padon. Meg szabálytalan időközönként, de pár naponta meghallgatom A kijevei Nagykaput, amíg hallgatom, nem láthatják, ez a babona. Hús hónapja bejön.

André Ferenc

Csuklásgyakorlatok

Parti Nagy Lajos 70

– *dumpfolatok* –

ajkad rúzsán dúsan húsló málnaív
kifújtatod rajta árnyalatnyi álmaid
szagom ha fix most helyettem állna itt
de én csupán hunyorgok – jaj de álmaiv

ha arcod épp szemernyit tükröződne
tekinteted szitáló virgonc kis örökzöldje
körbe rajzol épp büszkén az új körződre
hegyét belém – de szúr – ki volt ki belém törte

csak elmosódni mint a könnyű szénpor
maszatka folt csupán a vonalkák között
leheletet és radírdarát ha szétszór
lapok közül a hideg földre költözők

padlóüreg lenyel elmorzsolt grafit
szorításod még a mélyben sem lazít

*

hány tonnányi irdalt irónia
amit vámul muszáj kirónia
a vers a néma perc csend
térde de csúnyán reccsent
– csak semmi teketória –
szótagával futva versenyt

és lábát kitörte kedvenc
vattapónija

*

mennyi mondatvég
ha végre pontot téve újul?
keddet kínál szombatként
és vasárnapon csak búsul
seress rezső ha dallna épp
de zúg az ócska szinti
hány szófogaddal maradsz még
nyelv adósa kazinczy?
nyelvetemült törpe télutó
kiskacsaláb és lomha széphalom
mondatközépen eltévedt névufó
a hajnalt szanaszét halom.

*

őszölög a völgy, de jajj,
hogy nincs karácsony!
ünnep rondó ritmusával
makogva visszarántson.
ágszéli kajla dísz vagyok,
nem éhes kistanácsos.
de szép halott leszek
de szép lepel!
tisza bársony.

*

amerre nézel amerre bámulsz
vígán szálldos a gaudeamus
hazamennél de oda nem jár busz
lelkedben napozó varánusz
ameddig ellátsz narancsliget

ország helyett halszendvicsek
ezt harapd ha épp túl hideg
a kis szíved a kis szíved
pokolnak is majd megfizetsz
sötétben kivel szelfizek?
szállongó őszi Hedwigek
vivat membra quedlibet
hangjuk vékony pici húr
ha dalolnak szép igazul
arcod ránca kisimul
s a kurtafarkú igitúr
mint vadkan jól rád ijeszt
letép cseréptetőt ereszt
vita nostra brevis est
hogy esti vodkám felvizezd
s mint halálon halkán átkel
a fázás rajtam – új kabát kell
fülzúgásom halna már el
csitulj áldott Alma Máter

Agóts Mátvás

összehasonlító elemzés egy kupadöntőről

ezerkilencszázötvenhatban történt
május ötödike volt kora este az

fa cup döntőjét játszották a wembleyben
fa azaz football association
szóval az angol futballszövetség által kiírt
nagy hagyományokra visszatekintő
több tízezret megmozgató kupa
döntője következett a

manchester city a
birmingham ellen a
kapuban bertie trautmann
volt német hadifogoly
az év játékosa
szemben vele az öt csatár
viharban edzett angol bulldogok

a manchester citynek jól indult a meccs
centerük a kezdés után rögtön kapura tört
egy sarokpassz után merricket áttemelte
gól
és körülbelül hat percig a játék
esemény nélkül békésen csordogált a
hetedik percben viszont murphy a
birmingham peter murphyje kapott
egy tökéletes ívű keresztindítást
ráfutott és kapujából
elindult szintén bertie trautmann

jó kapusnak a mondás szerint szerencséje is van
a mondás téved mert trautmann jó kapus volt mégis
térdével letarolta murphy
bertie elvesztette az eszméletét
mozdulatlanul hevert a zöld fűvön

a szurkolók elnémultak
berohant az orvos kistáskájával
edinburgh hercege pipázott díszpáholyában és
a city edzője tombolt dühében
a csereszabály akkor még nem élt
tíz emberrel kell hát játszani ami
az esélyeket jócskán visszaveti
mi lesz így a kupagyőzelemből
bertie ekkor állt fel a
nyaka ropogott

folytatom
mondta enyhe német akcentussal és
végigvédte ami hátra volt a meccsből
imbolyogva tántorogva de
szakadatlanul
csak egy gólt kapott társai rúgtak még
kettőt és
nyert a city ünnepség díjátadó

másnap még mindig fájt bertie trautmann nyaka
elmegegyek orvoshoz
szólt magához
jó isten uram
magának három csigolyája eltörött
mondta az orvos
trautmann vállat vont felszisszent
nyertünk mondta és
ez a lényeg szerintem

az utolsó hetünkben én bertie trautmanna képzeltem magam

de csodák nincsenek
vagy csak baromi ritkán
nyakon rúgott a
pillanat te pontosan tudod hogy
melyik és nekem nem sikerült
felállnom bertie trautmannaól
csak egy volt

én vért köhögök az élet sárgászöld műfüvére

la cabaña felett olívdzöldek a felhők

„és megtanultunk szeretni téged
mikor évszázados hegyeink mögül
felragyogott bátorságod napja
legyőzvé a halált”

a sakál az igazgató irodájában ült előtte tranzistoros rádió
az argentiná-paraguay mérkőzés összefoglalóját hallgatta
három egyre győztek az argentinok omar corbetta rubén sosa és vladislao
cap góljaival
a sakál ugyan évek óta havannai dialektusban beszélt a spanyolt
argentinához már semmi sem kötötte
de a kubai válogatott az elmúlt néhány évben nem játszhatott hivatalos
meccseket
áldozatokat kell hozni

„mert úgy szeretted te a forradalmat
hogy új meg új küldetésre indulsz
oda hol várva várják szilárd karodtól
a szabadságot mindenek felett”

a sakál napközben jack london prózáját magyarázta

a frissen vasalt egyenruhájú katonáknak akik az előadások szünetében
erős kávét ittak
és a nőkkel cicáltak akik azért érkeztek
hogy vethessenek egy pillantást a sakálra
a sakálnak egy idő után elege lett belőlük
elbarikádozta irodája ajtaját
egy vékonyka könyvet olvasott vlagyimir iljicsától
mikor az első nő bemászott az ablakon

„a tavaszi szellőben érkezel
az első napsütések társaid
a kitűzött hősi zászlók
mosolyod fényében ragyognak”

a katonák jó katonák voltak kiérdemelték hogy itt legyenek
végigmeneteltek a mocsarakon
fejük mellett a szúnyogok zúgtak
fejük fölött a vadászgépek motorjai
a lábfejük felpuhult mint a mazamorra
a kubai parasztok puliszkája
de megcsinálták és azt mondták hombre
ez jó mulatság férfimunka volt

„dicső kezed erősen markolja
történelmünknek puskatusát
és a város lakói kikelnek ágyukból
hogy téged megláthassanak”

a huszadik nap óta a márványkrisztus alatt lőtték agyon a foglyokat
valamelyik teherautóval reflektorok is érkeztek
ráirányítottak kettőt a feszületre hogy mindenki jól lássa

„mi követünk téged az úton
ahogy követtünk akkor régen is
és Fidellel együtt kiáltjuk
isten veled parancsnokunk”

Ölelőreflex

Fejezet az újra és újra kitörő háborúk következményeiről

Ijedős vagyok. Egész egyszerű dolgoktól riadok meg. Hirtelen zajokra, felcsattanó hangra, váratlan mozdulatra, dolgok zuhanására, extrém sebességgel és intenzíven reagál a testem. Ha novemberben az éjjel feltámadó szél a házfalnak veri a páfrányfenyő ágait, ha egy ismeretlen sorban álló a boltban egyszer csak rákiált a gyerekére, ha túl gyorsan érint meg valaki, ha az autót vezető sofőr vadul vált irányt. Megdermedek. Bizonyos izmaim megfeszülnek, meg is mozdulnak. Mikromértékben, csak én érzem, nem látszik kívülről. A lélegzetem visszatartom. Az egész általában nem tart tovább néhány másodpercnél. Kimerítő ez a néhány másodperc. Van, hogy a szívem is hevesebben ver utána, de nem ez a legfontosabb az egészben. Hanem az összerendezés. A vad és sürgető mikromozdulat, amit nem tudok uralni, mert a reflexeket nem lehet.

A reflexek genetikailag kódolt magatartásminták, a legtöbb a túlélésben segít bennünket. Jó részük elmúlik néhány hónapos korunkban, szerepüket újabb reflexek veszik át. Ha egy csecsemő megriad, mert úgy érzi, elveszti egyensúlyát, és ezzel a létezés biztonságát, karjait szinte rögtön széttárja. Aztán egy pillanatig mozdulatlan merevséggel fekszik a kiszolgáltatottságának ebben az abszolút pozíciójában, amelyikben mintha a karácsony és a húsvét találkozna. Újszülött korpusz. A rémület látványa a két kitárt kis tenyértől lesz totális. Aztán ez a védtelen lélek két karját, mintha valakit szorosán átölelne, szorosán összezárja.

A Moro-reflexet ezért nevezik ölelőreflexnek is. Vannak, akik úgy vélik, evolúciós szerepe az volt, hogy az utód meg tudjon kapaszkodni az anyjában, ha az esetleg menekülésre kényszerülne. Amikor minden jól megy, az ölelőreflex helyét néhány hónappal születésünk után átveszi az összerendezési reflex. Vészhelyzetben minden egészséges ember produkálja valamilyen mértékben. A reális veszély reális mértékétől függően. Vannak azonban, nem is kevesen, akiknél a Moro-reflex nem integrálódik sem az élet első hónapjaiban, sem később. Megmarad. Az idegrendszer éretlensége, vagy ki

tudja, mi teszi, és későbbi következményei szerteágazók. Általában fel sem merül, hogy a szorongásra való hajlamot, az önbizalomhiányt vagy a teljesítménykényszert az okozza, hogy az ölelőreflex valahogy nem múlt el.

Ami azt illeti, nem nagy rejtély, hogy mi teheti ezt az idegrendszerrel. Az például egész valószínű, hogy a veszélyeztetett terhesség közrejátszik a kialakulásában. Milyen várandósság jut azoknak az anyáknak, akiknek a gyerekvárás első néhány hónapjában naponta négyszer-öttször kell a légósziréna visítása közben lerohannia az óvóhelyre, mert bombázzák a várost, később egész áldott nap az óvóhelyen lapulnia, miközben bombák zuhoghatnak az utcán, és tankok lönek, még később szovjet kiskatonák zabrálnak a pincében, és nem csak karórákra és jegygyűrűkre vadásznak, hanem a nőkre is? Fejkendővel leszorított hajú, korommal öregített fiatal nőkre is. Akkor is, ha áldott állapotuk még nem látszik rajtuk, akkor is, ha már igen. Mindez kimeríti a veszélyeztetett terhesség fogalmát.

Haberl Emiliától csupán brill eljegyzési gyűrűjét vették el a Mária Terézia tér 16. alatti óvóhelyre berontó román katonák. Mert Budapestet bevenni nem csak oroszok jöttek. Emi huszonkét éves csontsovány testében már ott volt Mária is. December elején megfogant a hirtelen megkötött házasság gyümölcse. Az egyik napról a másikra asszonnyá és anyává lett lány sovány volt és elgyötört. Az ostrom alatt a fővárosban mindenki éhezett. Hiába szerzett és küldött hol az egyik, hol a másik Irmuska neki és Gyurkának ételt. Irmuska a Horthy Miklós útról küldte át az ötvenes évei derekán járó Gyulát Pestre, hogy egy szem fia és menyé ne éhezzen. Kibányászta a sarokra állított komód tükre mögül a rejtegetett krumplit, és megtömté férje túrahátizsákját. Amíg egyáltalán még valahogy át lehetett jutni a Dunán. Volt, hogy csak a hídon kúszva. A másik Irmuska, a Nagyfuvaros utcában egyszer lóhúst szerzett. Az utcán heverő lótetemből egy jókora darabot. Gulyást főzött. És valahogy eljutott egy kisebb lábossal elsőszülött lányához a Mária Terézia térre. De Emi addigra már undorodott mindentől. Hányingere volt. Az egésztől. A légószirénák, az ágyúk, a bombázók hangjától. A sebesültek, a foszforégettek és lőtt sebtől vérzők, a mindenfelé heverő halottak látványától. Már akkor sem tudott enni, ha éppen volt mit.

Hogy permanens életveszélyben hogyan alakul, miként íródik át a reflexek genetikai kódja, nem tudom. Azt sem tudom felmérni, hány város hány pincéjében hány nő kuporgott életképes petesejtekkel petefészkeiben, hány anya magzattal a méhében, hány kislánymagzattal, akinek petefészkeiben

már szintén ott lapultak az ősbiztonságban az évtizedekkel később megtermékenyülő petesejtek. Hogy azokban a petesejtekben, a genetikai kódjukban mi történt a következő generáció túlélése érdekében? Hogy emiatt hogyan reagál az ember a váratlan, a csattanó, a szirénázó és visító hangok hallatán? Hogy az ölelőreflex nem múlik el a következő generációk jelentős részében vagy az összerezzenési reflex lesz erősebb a szokásosnál? Annyival, hogy irracionális válaszreakciót adva a világra csak szorongunk, szorongunk, mintha állandóan pincébe lennénk zárva.

SORIN SORASAN: Urban Landscape

Balogh Ádám

Fóbia 7.

(részlet egy készülő regényből)

Kérem, mosson kezét, amíg készíték egy kávét, mondta Max, amikor beléptem a házba, miután feladtam a szöcském keresését. Elindultam a fürdőbe, belenéztem az üres üvegekkel teli kosárba, kevesebb palack volt benne, mint amennyiről a novellában írt Max és a kád is makulátlanul tiszta volt, nyoma sem volt mindannak az örületnek, amit a szövegben olvastam. Miközben nyúltam a törölközőért, levertem egy jegyzetfüzetet. Belelapoztam, teljesen üres volt. Beléptem a nappaliba, majd leültem a fotelbe. Max a kancsót nyújtotta felém, de azért egy félig töltött csészét is elélem rakott. Világért sem áll szándékomban válaszút elé állítani, mondta mosolyogva, tudom, hogy a kancsóból fog inni. A feleségem miatt raktam le ezt a kis csészét, hogy ha hirtelen betoppanna, akkor az elegáns és higgadt mérsékletességre is utaljon valami, ne csak a mohóságra. Na nem a maga mohóságától félné, hanem attól, hogy engem is elragad, és újra beülök az én kis lélekalattjárómba, amit ismét olyan mélységekbe vezetnék, ahol már nincs fény. Lélekalattjáró, igen, ez jó lehet, mondta Max, majd elővett egy lapot, letépte a csücskét, felírta rá ezt a szót, majd a kezembe nyomta a fecnit. Ezt őrizze meg nekem, suttopta. Elraktam a papírlapot, és ki is mondtam, amire gondoltam. Max, maga éppen készített egy fotót, csak a gondolat zárideje jóval hosszabb az expozíciónál. Én a fotó készítése előtt és után gondolkodom, exponálás közben soha, ez alatt az egyszázad másodperc alatt mindenem a fotóé, magánál ez pont fordítva lehet. Erre elmosolyodott, majd a következőket mondta. Nálam a gondolat a potenciális fotó, egy belső kép, az írás meg az expozíció, amikor rögzítem ezt a képet. Maga szerint én gondolkodom, miközben fut a gondolat? Olyankor csak le kell írnom. Ezért is van ebben a házban mindenhol, még a fürdőben is papírlap és toll, hogy ha váratlanul megtalálna a gondolat, akkor készen álljak rögzíteni, na meg a laptopok, van belőle három is, mindig gondosan feltöltve, de hiába, minden sötét és néma volt egészen tegnap éjjeli érkezéséig. Sokáig olvasta a szöveget, nehéz volt megérteni, vagy netán többször el kellett olvasnia, hogy megértse? Bevallom, kicsit reménykedtem, hogy a novellám volt magára olyan hatással, hogy újra kimenjen a kertbe, de

tudom, gyarló gondolat. Én íróként mindig azt várjom, hogy ha beengedek valakit a fejembe, akkor az váljon eggyé velem, érezze, amit én érzek, miközben írtam a történetet, és igenis, szántsza fel a kertet, vagy verje a fejét a kőszobrokba, mindegy, csak azt a feszültséget, amit éreztem, attól akarjon szabadulni ő is, valamiféle eksztázisról beszélek itt, amit évek óta nem éreztem, és ha itthon lett volna a feleségem tegnap éjjel, akkor bizonyára még állt volna és a vállamra tette volna a kezét, hogy nyugodjak meg, mert egész testemben remegtem, miközben üldöztem a gondolatot, de közben ott munkált a rettegés a háttérben, nehogy találkozzak az én sajátos század másodperccel. Én annyi idő alatt veszítem el a képet, amennyi alatt maga rögzíti, és amely kép soha többé nem jelenik meg újra. Nekem is van tolvajom, aki nem a kamerámat vitte el, hanem a látásomat, amit maga hozott vissza a semmiből.

Jöjjön, mutatok valamit, mondta Max. Kinyitotta a garázs ajtaját. Az egész helyiség úgy volt berendezve, mint egy könyvtár. Minden fal előtt padlótól a plafonig könyvespolcok, sűrűn rakva könyvekkel. Nem kérek elnézést a lakkszagért, mondta. Tudtam, hogy jön, de muszáj volt lakkoznom. Nézze, mennyi remekmű. Ezeknek a könyveknek a felét sem olvastam el. Nem ezeket a könyveket lakkoztam le, és felmerülhetne magában, hogy akkor vajon mit, mert nincs más ebben a garázsban csak a könyvek. Jöjjön, menjünk át a garázs másik részébe, ki sem kell mennünk az épületből, van átjárás a helyiségek között, mi több, zárat sem raktam egy ajtóra sem, nehogy én, vagy valaki más korlátozza az átjárhatóságot, mondta Max, majd lenyomta a kilincset. A helyiségben nem volt semmi más, csak egy szépen faragott asztal. Nézze, ezt az asztalt lakkoztam le, ez az íróasztalom, a feleségem készítette nekem. Miután kész lett az asztal, mosolyogva mondta, hogy ha nem szobrász lenne, akkor bizonyára bútorasztalos. Mindig ennél az asztalnál írtam, amíg volt mit. Amióta csend van a fejemben, azóta újra és újra lelakkozom, és mindig átkenem, mielőtt megszáradna, mert úgy érzem, hogy amíg ápolom azt, ami része a működésemnek, addig nem szakadok el teljesen tőle, bármennyire is távol kerültem. Általában azt a feszültséget lakkozom ki magamból, amit az okoz, hogy képtelen vagyok írni. Amikor végzek, mindig megállok előtte, és elégedetten nézem a művemet. Biztos furcsállja, hogy miért van egy külön helyiségben az asztal, mi több, miért csak ez az asztal van ebben a garázsrészen. Régebben egy légtérben volt a könyveimmel, úgy éreztem, támogat a többi író szelleme, a könyveikből csodálják, milyen simán gördül a gondolat, de amióta nem iszok, úgy érzem, csendben vannak ők is, de nem azért, mert nincs mondanivalójuk, hanem mert egy pizszenést sem pazarolnak erre a zsákutcára. Tudja mit? Még az is lehet, azért

lakkozom le mindig az asztalt, hogy meg tudjam magyarázni magam előtt, hogy azért nem ülök le írni, mert még szárad a lakk.

Miközben hallgattam Maxot, azon gondolkodtam, hogy ez az ember nem is akar kimozdulni erről a birtokról, mindent úgy rendezett be, hogy ha történik valami, akkor kizárólag a fejében történhessen, ez az ő városa, ami-ben képtelen felkapcsolni a közvilágítást, de még egy árva zseblámpa sincs a kezében, úgy képzelem el őt, mint egy ballonkabátos fotóst, aki sötétben botorkálva keresi, mit rögzíthet, ám nem lát semmit, és senkit, pedig foly-na az élet, történnének a dolgok a maguk szereplőivel, mindenki látja őt, hadonásznak felé, hogy hahó, figyelj ránk, itt vagyunk, fotózz le minket, és amikor minden próbálkozás hasztalan, végül hozzányomják őt is a falhoz, az arcába köpnek, de neki azt üvöltik a képébe, hogy mire vársz, miért nem lopod el az életünket, te szerencsétlen, úgy múltunk el, hogy nem látott minket senki, és mindebből ő csak annyit érzékel, hogy azonnal le kell lakkoznia az asztalát.

Menjen közelebb, húzza ki a fiókot, mondta Max. Kihúztam a fiókot, ami-ből a szöcském ugrott ki. Közelebb léptem hozzá odanyújtottam az ujjamat, ő felmászott rá. Nem rakja vissza a fiókba? Sajnos nem találtam neki befőttesüveget, borosüvegbe nem akartam rakni, mert abba én is majdnem belefűltem, mondta Max, és elkezdett kacagni. Remélem nem haragszik, hogy bezártam a fiókba a szöcskét. Nem akartam, hogy elszökjön, mert úgy látom, fontos magának valamiért ez az állat. Szöcskeszemoptika? Ismét felkacagott Max, én meg arra gondoltam, hogy esetleg ezt a harmadosztályú szójátékot is felírhatná egy lapra, aztán ki is törölhetné vele a seggét. Köszönöm, Max, tényleg fontos nekem ez a szöcske, de nem kellett volna behoznia, főleg nem a fiókba zární, mondtam. Ha nem zárom be, akkor elment volna, meg amúgy is, ott volt azon a bazsalikom az a másik, az a nagy szöcske, nem akartam, hogy baja legyen a magáénak, és ne mondja, hogy magát nem érdekli ez az egész, tudom jól, hogy a szöcskét kereste, nem az írásom volt magára olyan hatással, hogy feltúrja a kertet. Pedig annyira vártam, hogy mit mond a novellára, és látja, azóta sem mondott semmit. SEMMIT! Ha én törődök a szöcskéjével annyira, hogy megmentem a külső veszélyektől, pedig nem szeretem az állatokat, mi több, csak a magára való tekintettel nem öltem meg, akkor maga is mondhatna valamit a szövegem-ről, de tudja mit, olvassa el még egyszer, szeretném, ha lenne egy kiforrott véleménye róla. Ha nem zavarja, nézném, ahogy olvassa. Olyan ritkán láthat ilyet íróember, ne fosszon meg attól, hogy nézhetem az arcát, miközben a gondolataimban jár.

Vad (regényrészlet)

Teó

Ismét húsvétnak ideje jött el, s a koratavaszi csípős szélben kipirosodott arcú kékesi férfiak, s asszonyok járták az erdei csapásokat, s ereszkedtek estéknént vissza a Kékes völgyébe. Nagy robajjal sötétült el a falu felett az ég, megjöttek a seregélyek, a csapkodó suhogás betört a falu utcáiba, majd a kastély körül megpördülve a szürke, sivító raj észak felé eltűnt. Este még fagyott, de nappalra tavaszi meleg levegő gyűlt a völgy fái közé, és éneklésre bízgatott madarat, embert, asszonyt, gyereket, a falusiak készülődtek a telet elhagyni, kidobni az ablakokon halottait, összefagyott csilingelő csontjait. Épp olyan jó érzés volt kilépni a hideg falak közül a tavaszi napsütésbe, mint télvíz idején nagy hidegekben estére benyitni a meleg szobákba, átmenni háztűznézőbe a szomszédokhoz, körülülni száraz kenyeret, pogácsát majszolva az idő múlását megnevezni, mert ahogy az ember kimond egy szót, azzal semmi, de semmi mást nem tesz.

Épp egy hét volt még a húsvétig, mikor eltűnt a faluból egy kisfiú. A Teó. Vigyázni kellett rá, olyan gyerek volt, többször elkóborolt, vagy bemászott kutakba, mélyedésekbe, a sötétet kereste, napon soha nem látta senki, árnyékról-árnyékokra élt, és ott játszott apró tyúklábszárral, rágcsálók csontjaival, amit az erdőn bagolyköpetekben talált, kis gödröcskébe elrejtette, és visszajárt hozzájuk, elkaparta őket, mint egy kutya.

Hétfő reggel megint kereste az egész falu Teót, de nem találta a megszozott félhomályban, nem került elő egész nap, este összeült néhány falubeli, hogy megbeszéljék, merre keressék.

Még nem sírtak az asszonyok. Feketekenyeret, túrót, hagymát és főttkrumplit tettek az asztal, egy megfeketedett bükkfa deszkára, amin annyi féle étel leve, zsírja, aromája kenődött már szét, hogy mind együtt megfeketítették, tapintása zsíros, érett volt, szaga fanyar gesztenye és szárított nyúlőr. Körülülték, de nem nyúlt senki az ételhez, míg a ház asszonya, Teo anyja, Myrtil le nem tette az utolsó kupát is, s le nem ült melléjük. Egy kövér asz-

zony könyökölt a nagy faasztalon, s markában támasztotta foghíjas arcát, szemei leragadtak. Ritka volt a kövérség Kékesen, igyekeztek, hogy kövéren menjenek bele a télbe, akkor nagyobb esélyük volt túlélni hideget, hogy tél végén is kövér maradjon valaki, az csak úgy lehetett, ha átaludta a telet. Egy másik őszhajú asszony barna kendővel letakarva, fekete szoknyában a sarokba húzódott, ahogy a tűzhelyet megkaparták bottal, akkor szállt egy-egy parázs felé, s világította meg, úgy lehetett csak látni, hogy ott van, s a sötétből figyeli az estét. Egy fiúcska kockát dobott Vóti fia felé az asztalra, a gyertya lángja megvilágította a guruló játékot, a gyerekek nevettek, a kocka eltűnt a sötétben, s halkan koppant a padlón. Nem találták. Az asztalnál ült apja, észrevette a kockát, s arrább rúgta a tűzhely felé, akkor a gyerekek utána kaptak, s felvették. Zatkó szólalt meg hangosan, piros sapkája egész a szemére csúsza, nagy orra tartotta valamicskét, hogy ne takarja el az arcát, egészen szikár, magas ember volt, aki úgy éli napjait, hogy nem lehet tudni jön-e, vagy megy. Azt mondta:

Be kell mennünk az erdőbe, ott maradhatott!

Felnéztek rá, miért is kiabál, majd megették a vacsorát, s hazamentek.

Másnap hajnalban nekiindultak az erdőnek, de hiába. Egész nap csak dúlták a környéket, egyetlen kiforgatott gödröt találtak apró csontokkal az alján, körülötte nyomok, de a gyerek nem volt sehol.

Este megint összeültek a tűz mellett, már sírtak az asszonyok.

Biztosan szemmel verték újszülött korában! - monda Annus, kinek a barna hajában nem a lelke lakott, hanem a gondolatai pihentek, s ha szükség volt valamelyikre, a hajsálak közül hamar kipiszkálta.

Hagyd már ezt abba, mikor volt az már! Az a kabát már fel lett akasztva! - rivalt rá Myrtil. Nem verte azt senki szemmel, tányér vízbe parazsat tettünk, és a parázs nem sülyedt az alá, de mi ezzel a vízzel meg is mostuk az arcát, ha mégis megtörtént, lemostuk róla az átkot.

Fel kell mennünk Pomukhoz, ő segíthet nekünk - mondta Zatkó.

Rossz előjel ez, éppen most, áldozás hetében! - mondta Annus.

Ne siránkozz, a gyerek meglesz, a birkát, meg egy bárányt fel fogjuk áldozni a megfelelő napon - mondta Zatkó.

De feldőljük addig az erdő nyugalmát, ezen a héten nem szabad az erdőt járni, hogy a szellemek elfoglalhassák a helyüket - szólt Vóti, a másik favágó, kinek jobbkezehez esett mindig közelebb a fejsze feje, olyan senki nem volt a faluban, mint ő, balkezes, s ha verekednie kellett, mert olyan is előfordult egymás közt, nem csak idegennel, senki nem számított Vóti balkezére. Fia sem lett balkezes, pedig sokat utánozta apja tudományát.

Ezért kellene kérnünk Pomukot, segítsen!

Pomuk már máshol jár, nem ott, mint mi, féli Istent, nem egyenrangú vele, ő nem kérhet segítséget. – mondta Zatkó.

Igaz, a pappal nem beszélünk, mert ha vele beszélünk, ki tudja, ő kivel beszél, hogy megkérdezze mit tegyünk? A szent erdők már nincsenek, kivágták az összes cserfát, akiktől kérdezni lehet. – szólt Vóti.

Menj fel fiam akkor a forráshoz, vigyél valamit ajándékba, hagyd ott, aztán menj fel a remetéhez, s csak annyit kérdezz, látta-e a gyereket. De vigyázz meg ne lássanak a vadászok! - mondta Vóti a fiának.

A fiú még azon éjszaka nekiindult, biztonságosabbnak ítélték, ha éjjel megy, nem jár olyankor arra senki. Tudta az utat, a hold bevilágította az erdőt, a fáknek hosszú árnyékot adott, feketénél is feketébb árnyékot, baglyok huhogása hallaszott, kuvik hangja, de más nem törte meg az éjszaka csendjét, a kuvik hangja viszont, mint vízcsepp csöpögése hullott alá egymás után az erdőt borító nedves avarra.

Elérte a forrást, pontosan látott mindent, a sziklát, a forrásvíz vájta medret, odaállt a szélére, s a szikla tövéhez tett egy kenyeret, bebugyolálva, meg egy marék búzát, hogy a szellem ehessen, s ha majd később is megéhezik, tudjon magának kenyeret sütni.

Így gondolták jónak a falubeliek. A fiút küldték, hogy a bátorsága is ajándékkul szolgáljon az éjszakában, s lássa a szellem az áldozathozatal szándékát, s könnyebben megnyissa a visszautat az elveszett gyerek előtt. Szándékot hagytak, a szándékból értettek. A fiú az Öreg Pap-hegy felé vette az irányt, s éjfélre, mikor már magasan járt a hold, s a pályája tetején billegett a gondolattól, hogy sem vissza, sem előre nem megy, s ott marad a világ tetején, de azt nem tette még meg soha, s ha megtenné, tudja ő is: nagy bajba sodorná a lelkeket, legyen az ember, állat, legyenek a fák, a források, de még a föld, s

az ég, s a felhők is mind kifordulnának kabátjukból, levette eldobná az út közepén, s kiszaladna innen mind jó messzire, hogy csak az elhagyott gazdátlan ruhadarabok maradnának utánuk, amik már nem jők senkire.

A farkas szaladt ki a fiú elé, nem ugatott, nem vakkantott, csak nyüszítve körbeszaglászta, Pomuk követte.

Nem szólt a fiúhoz, csak várta, ő szólaljon meg. Rövid, lihegéssel teli csend után, mert a hegy tetejére fel is kellett jönni:

Egy fiú tűnt el a faluból, már harmadik napja!

Melyik fiú? – kérdezte vissza a remete.

A Teó.

Pomuk hallgatott, felnézett a fekete ágak közé, mintha keresné az eltűnt fiút, majd megszólalt:

Keres valamit,... arra keressétek, amerre ő is keres, s ott megtaláljátok – ráterette a fiú vállára a kezét, a fiú zavartan nézte, közelről kellett néznie, ha világos lett volna, nem tette volna meg, de a sötétben a Remete arcát sem lehetett jól látni, csak egy nagy árnyékos szürkeség beszélt valakihez, aki nem ő, nem azok, akik őt küldték, nem is a fiú, akit keres, egy valaki, a remeten, a környékben élőkön, és azon túl még egy valaki, aki itt van, hiszen lehet hozzá beszélni, és olyan, mintha mindannyian ismernének, egy közös ismerős, de igazán az ismerős nem mondott még soha senkinek semmit a világon, viszont már mindenki mindenét elárulta neki. Ő az, akihez beszélünk, mikor magunkban beszélünk, ő az, akiről állítjuk, hogy minden rossznak okozója, minden jó előteremtője, mindennek a megoldója, mégsem isten, mégsem állat. Senki. Talán miatta alakult ki a nyelv, a beszéd, ami nem csak azért van, hogy egymás közt tisztábbak legyenek a viszonyok, az elsősorban ezért alakult ki, hogy tudjunk vele beszélni, és elmondhassuk: Minden mennyire nehéz!

Reggelre leért a faluba, s elmondta az embereknek, mit mondott Pomuk.

Ott keressük, ahol ő is keres.

Na jó, de akkor hol? – kérdezte Annus.

Ő ilyen kis csontokat, haszontalan csontocskákat keresett, meg azokat a helyeket, ahová elbújhat a csontokkal – mondta Zatkó.

Tegyétek rendbe a házatokban Teó vackát, vigyetek onnan ki minden gyertyát, kaparjatok a földbe a szoba közepén egy gödröt, béleljétek ki meleg szalmával, hagyjátok résnyire nyitva az ajtót, de vigyázzatok, fény ne jöjjön, ne látogathasson oda be, s meglássátok, Teó haza fog találni. – mondta Annus, és hazament.

Így is tettek, s mentek a dolgukra megnyugodva, bíztak egymásban, és meg tudták egymást tanácsaikkal nyugtatni.

A másnap estig vártak, de nem jött meg, gyakran az ablakban álltak, s figyelték a vacok bejáratát, de az ajtó nem mozdult. Este lefeküdtek, s elaludtak hamar. Kimerültek voltak, a házban is eloltották a gyertyákat. Még nyolc óra sem volt, mikor megjelent a szomszédból Vóti és Zolgan, behajtottak két birkát az udvarba, eleredt az eső, s a birkákat nem akarták kint hagyni az esőn, látták a sarokban, a ház tövében résnyire nyitva van egy ajtó, oda bezárták őket, s elmentek.

Volt már, hogy Teó napokra elhagyta a falut, sokszor elveszett kiskorában is, egy hétig nem került elő, s a hét után annak a medvének a sötét vackában találtak rá, aki kiszagolja az odukban a vaddisznók álmait, mert azok a kismalacokról álmodnak, az ellés előtti hetekben, s akkor az a nagy medve kiszimatolja álmukból a kismalacok születésének idejét, a születésük napján felkerekedik, elmegy a kondához, s a kismalacokat felzabálja, az anya harcol értük, nekiront a medve oldalának, harapja, kapja vissza a medvekarmoktól a sebeket, de a medve a kocát nem öli meg, csak a malacok kellene neki.

A medve vackából bújt elő Teó, még mielőtt a medve visszatért volna, s hazament.

Reggel találtak rá, ott feküdt a félhomályban a szalmán, az ajtó résnyire nyitva maradt. Aludt a gyerek, mélyen aludt, mint egy medvebocs, körülötte a szalma fel volt dülva, birkaürülék hevert mindenhol, s birkaszag.

Nagy Norbert

éghegy

a bennem elterülő táv
lélegzetekből érthető csak
a meghajlás erősebb a föltekintésnél
s te amúgy is
a lentben is ott vagy

szaggatottan haladok Mórijjá felé
hátranézni nem bűn
és én percenként megteszem

csak most sejtem igazán
a hegyen a lét köszönt rám

menekülni ha akartam
sem lehetett volna
a kövek csak nekem mutatták az utat
a pergamenekre próféciaként felvéselt jóslat
megigazulásomat bizonygatta

félek

nem értem minek e furcsa zarándoklás
e víz nélküli szomjoltás
perlekedés azzal aki több mint magamtól
valaha is lehetnék

még mindig itt vagyok
hiába minden utópia
száraz a föld idegen a hegy
és az eltelt éveket
testemre száradt foltok hirdetik
tudom hogy hazudnak a tükrök
és hazudnak a jóslatok is
a hívó szavak biztatását

csak utódok ismerhetik majd

az éghegyet nézem
megingathatatlanul áll
büszkén

arra gondolok hogy ő is a megsemmisüléshez közeledik
mint mi és arra talán
te észre sem veszed

.....

ha minden elmúlik
marad-e valami bármi
vagy csak a semmi
de azt is nevéen nevezzük majd

POKORNI ATTILA: Lepel

Ráday Zsófia

vadászpipa

I.
évek óta minden gyermekünk
záporban fogan és zivatarban születik
egyik sem sír fel hangosan csak torka mélyéről
mennydörög és tüdejéből süvít
hallgatásuk vihar előtti csend
nem fogadják el tejünket
csak a füveken alvadó éjjeli harmatot
féltő pillantásunk gébicskoszorú
felsérti tojánhéjbőrüket
sebeiken át ki-bejár a huzat
helyettünk gyógyítja az első mozdulatok tévedését
helyettünk zárja rájuk a vart
hiába rejtjük őket ráncaink közé pólyáljuk vakondszőrbe
altatjuk lidércfény mellett emlékek odvaiban
a nap belát mindenhová
nyitva felejtett szemeikbe vájja magát
hívja őket egyre közelebb

II.
lábaik gyengék de jól és hamar repülnek
zúzójuk erős de tollat csak ritkán hajtanak
mikor felnőnek a hegyekbe mennek
ködpásztornak állnak vén szelek szolgálatába
boglyas fagyokat terelnek vakvölgyeikbe
és felúzik a kóbor párát az akolcsúcsig
fészekhagyó köldökfiókáink
együtt jönnek világra rémálmainkkal
testvéreként cseperednek és gyűlölnek minket
amiért a föld vizeit szeretjük
amiért nem az égre szültük őket
amiért egyedül kell felkapaszkodniuk oda

III.

apjuk farkasfelhő fátyolnehéz árnyék
férfialakban szállt le költőhelyünkre
fűszeres esőt ígért tenyérsima tengert
bő termést az évre hogy ne öljük meg azonnal
de nem az óceánból teremtetett mint a többi
vulkán méhe gyúrta hörgőbarlang fújta
hamuval bélelték angyalfullasztóra
csikorgó karmú bízét hozott
füstlombú telek hamisgyümölcsét
mint száraz fenyőtobozt úgy rázta bordáinkat
a sajátját kereste de bennünk nem találta
felmarta hát ajkunk kicserzette arcainkat
tincsenként tépte ki a hajszálgökerű ösztönt
mellkasunkba bújt anyáink dühe elől kilopni dalainkat
hogy ne szólhassunk róla szentjeinknek
csak pókneszű neve szó hálót hangszálainkból
minden imánk végére

IV.

évek óta keressük
amikor végre rátalálunk csapására
csórt növesztünk szárnyat bontunk
és negyven napon át követjük vackáig
csókakorommal hintjük be nyomainkat
varjúdolmányt öltünk kebleinkre
kuvikbegybe gyűjtjük az elhullajtott éjszakákat
lázforró viaszt izzadunk
vadlibapecséttel zárjuk le a légteret
vijjogásunkkal felzavarjuk a kérődző csillagképeket
állják útját ha szökne többé ne menekülhessen
évekig fontuk tovább a belénk varrt szégyent vénáink mentén
míg túlnőtt tagjainkon haraggá szarusodott
ezzel kötözzük meg és rántjuk le a horizontig

V.

telt hasa alján már szürkül a prém
itt ejtjük majd az első vágást
hogy ne szennyezzük be gennyfehér gyapját
felhasítjuk penészipuha kérgű oldalát
kivéreztetjük monszunjait
kifakadó friss esője tüzesebb
mint a félárnyékpiac lángízű mohapálinkája
aki nyelvével érinti csapadékmirigyét
nem szomjazik többé
de örökre elfelejti az emberi szót
ezért kiégetjük ragadozó zsigereit
pillecsontjairól lenyessük csipkehúsát
kiszívjuk belőlük az olvadó hóvelőt
jegeces állkapcsát szétfeszítjük
metszővillámain kitörjük dunnaszájából
könnyű fegyvert faragunk belőlük
égő talizmánt hűgáinknak
és elektronfényű ékszert nővéreinknek
beleit megtisztítjuk világháborús repülő roncsaitól
költözőmadarak hazavezető útvonalaitól
élősködő üstökösöktől akik benne bújtak el egymás elől

VI.

teteme légszomjjal tömött vánkos
kihűlő rétegek alatt él szíve a leggyávább vihar
most fiúként vacog a deresedő irhában
mielőtt utolsót morajlik kivágjuk tokjából
lassú bozóttűzön sütjük meg saját zsírjában
foszlányait beletöltjük vadászpapánkba
özvegytorkú csutorákba
körbeüljük teste maradékát és mint a dögevők
ha élőkre fanyalodnak
megbocsátunk magunknak tetteinkért
és mint a legelső fecske ha nyarat várnak tőle
megbocsátjuk magunknak a tehetetlenséget
így szelídítjük meg a szellemet visszapöfögve életünk fölé
nőjön újra vaddá prédává
nőjön újra démonunkká istenükké

Neandervölgyiek

(regényrészlet)

A kétbőröndös Ármint már a hajnali szürkületben várta a csillanó feketére suvickolt autót. Nem volt egyedül. Ahogy pedig számítani lehetett volna, nem Vilmos, hanem Erna tűnt elő a reggeli párából, Zsigmond kezét fogta, szorongva integetett neki, ki nem hagyta volna a bűcsű pillanatait. Ármin zavartan mosolygott, mintha azt kellene bizonygatnia, a legjobb történik. Zsigmond körbefutkározta a járművet, a nyelvét öltögette a fekete autósóforjének.

A feneketlen alföldi köd elnyelte őket. Az út unalmas volt. A meglepően hosszú, véget érni nem akaró Abonynál megálltak inni. Van a faluban egy kastély, a Vigyázó-kastély. Itt is gyilkoltak Prónayék. Vagy város inkább? A sofőr is ivott a kocsmában, ahol csend volt, nehéz levegő.

- Rákosi Mátyás elvtársra – emelte a poharát Ármin kísérelője, nagydarab, erős férfi.

Körbenézett. Petróleumszag vegyült a sár szagával. Lassan az a néhány ember is emelt a homályos poharán.

- Akkor az ő egészségére.

- Miért nem mindjárt Sztálinéra? - szólt oda valaki.

Pofádat befogod!

Kussolsz vagy fejedre húzom a gumicsizmádat!

Aztán a reptér mellett haladtak, annak az útját egy-két éve még izmos, erős muszós gyerekek csákányozták. Olyan sűrű helyére értek Pestnek, amit éppenséggel eléggé ismert, a város többi kerületében biztosan eltévedt volna. Látható, Budapest világváros, még ha rommá is lett löve. Aránytalanul nagy a pusztítás. Ez itt a Berlini tér és környéke. A sofőr nem szólt, csak rámutatott a Westendre, bólintott, kanyarodtak a Vígyszínház felé. Ez már a Jászai tér. Tátra utca. Szép környék, ugye? Az. Modern. Világszínvonal sokak szerint. A közelben élnek Keller bácsiék. Hamarosan találkozunk velük. Ármin kapott egy súlyos kulcsosomót, ledobhatta két bőröndjét, s egy kisebb táskáját a lakásban, stílszerűen az utcára néző nagyszoba közepére. Szét se tudott nézni, csak a két szobán futott végig, volt egy kicsi erkélye, kilépett volna, hogy megnézze az utcát, máris vitték tovább, az intézetbe.

Átkeltek a folyón, a Mancsi hidat, közölte sofőr, inkább gyalogosok járnak. Aztán az egyetemre is eljutottak, ahová másnapról már egyedül járt be. Volt egy ív, amit a portás egy alsó fiókból vett elő, odaírta a nevét, Arany Ármin, eh. Nem volt osztálytársa. Nem magántanulónak nevezik az ilyet?

A professzort, akinek a fennhatósága alá került, Rejtőnek nevezték. Ő, hát ilyen nincs is. A tudomány embere, mint szerencselovas. Mert nem csak egy híres író neveztek így, hanem a lovin is lovagolt egy hírhedt Rejtő nevű zso-ké. Egérfejét sűrű bajusszal igyekezett ellensúlyozni, amitől olyan különleges benyomást keltett, hogy az embernek elment a kedve a nevetéstől. Nem furcsa. Akkor milyen. Rejtő magabiztos volt.

- Az első tanácsom, fiam. Fölfoghatod figyelmeztetésnek is. A nevenem röhöghetsz, bár nem látlak olyan viccelődős fajtának. De ha konkrétan a tudományon nevelsz, akkor véged. Elintézek, kicsinállak, fűrészpör lesz a farkadban ondó helyett. Érted?

Ármin értette. De miért ilyen harcias?

- Professzor úr, kérem, vegyen figyelembe egy apróságot.

- Éspedig.

- Hogy én buta vagyok.

Rejtő fürkészte, játszik-e vele. Hát persze. De ez komoly játék, nagyon is az. Mint a cián.

- És mennyire buta maga?

- Sajnos nagyon.

- Kevés – mondta Rejtő, és azt hitte, ennyivel le is zárhatja.

Volt a professzor természetében valami mélységesen deprimáló. Ami nincs, nem is kell. Ami van, felesleges. De azért nézzük meg, mi van és mi nincsen. Egye kutya, spekuláljunk el azon is, miből mi lehetne. A valószínűség a tudomány titkos libidója. Érti ezt, Arany? Ja, hogy buta. Mindegy. Ami nem lehetne, miért nem lehetne. Mi a van? Mi a tudomány célja? Végtére is az ember mennél hosszabb idejű életben tartása. Nem? Vagy legyilkolása. Az is a tudomány territórium, a gyors halál. A tudomány segítségével sem leszünk hasonlatosabbak istenhez. Csak közelebb kerülünk valamihez, amiről azt föltételezzük, hogy isten. A tudomány fejlődésre van ítélve, a határ a csillagos ég.

Ármin nem vitatkozott, hallgatta az eszme-futtatást, bár nehezére esett nem válaszolni.

- A tudomány nem vész el, mert nem emberi sajátosság. A tudományban a jövő épül. A művészet az emberi élet átutazása, jöllehet az örökkévaló után nyúl kál akármelyik bolond költő vagy zeneszerző. Bach is! Nem gondolod, fiam?

Ármin hallgatott, ez az ember biztosan pálcával verte a hintalovát is. Sokat bántották. Sok gyalázatban volt része, másokét is megtapasztalta. A személyes bántalmak földühítették, a másokéi nem érdekelték. A homoszexuálisok és a táborlakók fölismerik egymást.

- Hát akkor mit gondolsz?!
- A kommunistáknak ez az okfejtés nincs kedvére, professzor úr. Egyébként szerintem is butaság.

Rejtő ordított, toporzékolt.

- Mert te nem vagy kommunista?

Nevetett, persze, hogy az vagyok, egy baloldali Pierrot. Mint aki viccet mond, kérlek szépen, elmondom, csak ne nevessetek, ne nevessetek. Ma-napság már a jóisten is belépett a pártba, az összes angyallal egyetemben. Éva és Ádám kommunista gyorstalpalók. Mózes a kisúttörő, Áron, a testvére kisdobos. A kísértő kígyó alapszervezeti titkár. Illés miniszter. Dávid király szintén párttitkár. Jézus és a tanítványok? Hát persze. Ők aztán igazán tagok. Kommunista vagyok, máskülönben hogyan lehetnék itt, professzor úr. A pártba nem kellett belépnem. Nem forszírozták. Talán csak elfelejtették. Én azért nem nyújtotgatom a karomat.

Ezt gondolta körülbelül, de mást mondott.

- Azt hiszem, ön az elmélet tábornoka. Én a gyakorlat közlegénye vagyok, az is maradok.

- Azt nem maga dönti el, mi lesz. De nem is én. Az én utasításom az, hogy...

- Professzor úr, igazán nem áll szándékomban nevetlennek lenni. De engem nem érdekel semmilyen utasítás. Tudok gyógyítani, néhány fogást elsajátítok, ez elég.

- Nem elég.

- Elismerem, nagy a mellény. Írja a butaság rovására.

- Mi volt a maga apja?

- Az apám boltos volt, szatócs, ha úgy tetszik, a nagyapám kalandor. Anyám bölcs asszony. Nagyanym bátor. Testvéreim is voltak, Rebeka és Mirjam. Ők mind, az egész családom...

- Elég!

Rejtő sötéten és elveszetten szorította a száját. Őt ne húzzák csőbe. Nem kell ez a *most elmondok magamról mindent, és ebből érthető leszek* című társasjáték. Nem is számított ilyen bonyolult és elszánt ellenállásra. A professzor úr nem szokott hozzá, hogy a tanítvány egyenrangú félként viselkedjen. Elvárta a minimális két lépést, de inkább ötöt, és föltétlen csodálatra is igényt tartott. A doktorlás olyan, mint a katonaság, tisztelettudó, ha kell, alázatos a tudományos hierarchiát illetően. Az emberi test harctér. A beteg-

ség támad. Folyton, minden pillanatban. Itt van ez a fiatalember. Arany a kívülálló különleges példánya, nyilván meg lehetne törni, még ha nem is a tradicionális eljárásokkal, szellemi fenyítéssel vagy lélektani megalázással. Látszott, ez az út nem éri meg. Hogyan szelődül meg egy ilyen végtelenségig elvadult, bár jámbor képpel sétafikáló semmirekellő? Egy ilyen elvetemült. Egy félkegyelmű. Őt teszik próbára a megbízói, nyilván!

Na, kérem, lássunk hozzá, álljuk ki a próbát.

Rejtő mindent tudott a testről, és annak működéséről, a hibák keletkezéséről, a működés zavarairól, legalábbis Aranynak ezek voltak az első benyomásai, amelyek aztán megingathatatlan hitté szilárdultak. Egy vércsöppről, izzadságról, egy szőlőszemnyi gennyzacskóról órákig mesélt. Mindeközben egy éles és hisztérikus elme. Öntörvényű. Nemhiába zavarta Arany hamar deklarált függetlensége. Egy Galénosz, zilált kivitelben. Apró szemével figyelte Aranyt, mintha súlyosan szakadó esőn át bámulna, a víz ömlik az ablaküvegen, ki van kint, ki van bent. Sokáig eltartott ez a fürkésző vizsgálat. Sűrű bajusszal ékesített egércarcát végül meggyűrte a rettenetes csodódság.

- Nem lehet téged betörni?

- Nem értem a kérdést, professzor úr.

- Te vagy az? Te? – bökdöste a mellét. Kemény ujsa volt, dühös.

- Én, nem én. Van egy dublőröm, persze. Helyettesem.

- Az istenit, jól nézünk ki!

- Mire gondol, professzor úr?

- Ne kérdezz vissza! Hogy merészeled?!

Arany Ármin ekkor föltartotta a két kezét. Mozgott a fonendoszkópja, míg beszélt.

- Professzor úr, én a rögeszméktől és a fantazmagóriáktól mentesítve vagyok.

- Ezt az pofát! A fene egye meg, hány éves maga?

- Elmúltam. Bármennyi is vagyok, elmúltam, kérem.

Meg fog örülni. Rejtő professzor keserveset sóhajtott, elhomályosult a különben mindig éles és átható tekintete, így kibaszni ővele, egy átkozott *túlélőt* kapott.

Rám szabadították. Az anyjuk picsáját, azt. Most jön a haddelhadd. Hol laksz?

- A Tátra utcában. Van még telefonom is. Egy igazi telefon!

- A Tátra utcában hol?

- A... a Turul ház előtt.

- Tudod-e, kinek a lakása volt?

- Nem kötötték az orromra.

- Mindenki úgy sétafikál a világban, mintha elsőszülött lenne. Miért nem tudod?

- Meg fogom tudni, professzor úr.
- A szerénységed nem valami kifinomult.
- Elég, professzor úr.
- Mit mondtál?!
- Legyen, kérem. Ha jól értem, ön hisztérikus tüneteket mutat.
- Én?! Rólam beszélsz?!

Rejtő professzornak tátva maradt a szája. De nem adta föl, hogy Aranyt szabályok alázatos követésére bírja, zabolázza és uniformizálja. Legalábbis a fejébe verje, hogy a világ, s benne az emberi test, és annak működése bizonyos fokig megismerhető, de elégedettséget csak akkor érezhetünk, ha szenvedélyt is adunk a kutatómunkához.

Napról napra, minden délelőtt csak vele hepciáskodott, ő felügyelte az elméjét, a gondolatait irányította, emlékezetét éberem tartotta. Nehezen adta kölcsön, de ez a terv része volt, amit illet tiszteletben tartania. Rejtő is csak egy volt a sok közül.

Ármit időnként átvette egy másik orvosspecialista, aki a tüdőhöz értett inkább, megint egy másik a belek működéséhez, egy harmadik a csontok, az inak, az izomzat tudora volt. Raccsoltak, hebegtek-habogtak, az orruk alatt dűnnyögtek, kiabálva magyaráztak, még jártak Andrássy úti villákban, a Svábhegyen vagy Pasaréten. Polgár voltam. Különös hangsúlyt kapott képzésében a baleseti ellátás. Törések, repedések, belső sérülések, zúzódások hatásai. Fertőzésveszély. Hogyan lesz egy kicsiny sebből, egy karcolásból a halál albérlete. Nem csak orvosokkal volt dolga, de paciensekkel is. Azok között akadt egyenruhás és civil is, de mindegyik jelentékeny beosztásban és státusban lehetett. Nem akárkit fogadtak. Néha megkérdezte, ennek vagy annak mi baja lehet. Vesekő. Bélhurut. Szív. Máj.

- Honnan tudja.

Rejtő olyan ideges volt, hogy majd föl robbant.

- Honnan tudja?!

Rájuk nyitott egy civilruhás, kezét fogott Arannyal is, már az erős, férfias szorításnál megérezett valamit. Aztán jobban megfigyelte a férfit, aki ötven év körüli, jól karbantartott alany volt. Szép, tiszta körmök. Baj van. Nevetve ment el, aztán, ki tudja miért, visszanyitott. – Jöjjön csak velem – Arannak mondta. Parancsolt, ez volt a természetes beszédmódja. Ő nyomban utána lépett, Rejtő elsápadt, kapaszkodott az asztalban. Kint elléptek az ajtótól. A férfi nézte őt, úgy mozgott a szája, mintha a fogai örölnének valami apró, szemcsés anyagot.

- Nagy a baj?

- Igen, elvtárs – mondta Arany.

- Milyen nagy?

- Kijevi nagykapu.

- Jól van. Mit javasol? – a férfin egyáltalán nem látszott, hogy feszültté tette volna az információ. Hogy megrémült volna.

- Nem tudom, kérem. A sürgősebb dolgok talán. – Elgondolkodott. – Ha nekem lenne szeretőm, többet lennék vele. Egy feleség ilyenkor megmarad.

A férfi a fejét rázva nevetett, bólintott. Egyenesen lépett, a járása magabiztos volt, határozott. Két szóra megállt a folyosón, egy professzorral beszéltek. Barátságos szóváltás, ismerősök. Visszapillantott Arannyra. Három nap múlva jött a hír, hogy egy magas rangú elvtárs öngyilkos lett. Belső információ volt, hogy egy nővel találtak rá, pisztolyt használtak. Rejtő szinte izgult. Másnap bejött az özvegy, és beszélt Rejtővel, aki olyan komoly és tekintélyes lett, hogy Ármit is meglepte. A nő vibrálva, izgatottan érkezett, mint aki mindjárt hosszú, véget nem érő sikoltásba fog, majd megnyugodva távozott. Az orvosi munka része, Rejtő szórakozottan fújta a füstöt.

- Mit mondott neki, professzor úr?

- Agyi áttét, a személyiség rejtett torzulása.

- Ezt miből állapította meg?

- Nem állapítottam meg, csak mondtam.

Ezek a tudós és rigolyás emberek, akik Ármit hófehér és ránctalan köpenyben, vastagkeretes szemüvegben oktatták baktériumok és vírusok viselkedésére, hamar megtanulták, hogy vele kapcsolatban csakis a tényekre szabad szorítkozniuk, mert semmiképpen nem viseli a hangulati egyenlenségeket, a hisztériát, a kedvtelenséget, egyáltalán minden olyan érzelmi másállapotot, amely a realitástól, illetve annak tanulmányozásától eltérítheti. Mert fogja a táskáját, az esernyőjét, a kalapját és hazamegy, mintha lejárt volna a munkára, tanulásra kirótt ideje, köszönés nélkül elsétál, ők meg akkor le lesznek teremtve a megbízóik által, nem is jó szó ez a leteremtés, olyan fenyegetésözön vár rájuk, hogy napokig rémálmaik lesznek. Tisztelni kezdték őt. Nem tartották egyenrangúnak, de csodabogárnak igen.

Ármin néha legyöngült, alig lélegző beteghez, máskor szomorú, sértődött holttetemhez vitték. Tessék, ez a példány, így mondták a furcsa, de láthatóan közülük való betegre, példány, még él. Mennyit saccol neki. Mi lesz az exitus oka? Ismérvei? Figyelem, kérem. A lélegzés megszűnt nem jár együtt föltétlenül a szívműködés leállításával. Nők és férfiak, az élet csodás mókájából fukar adagokban részesülő gyermekek, akikre annyi minden várt volna még. Nem csalódhattak eleget, nem rémüldözhettek, nem sírhattak, nem

vádaskodhattak és nem bűnözhetek annyit, amennyi kijár egy teljes életet megharcolt embernek. Túléltek a háborút, és tessék, a béke végzett velük. Hát nem ironikus, kérem?

Aki éppen okította, annak a karján szelíden kéklő számok sorakoztak, ahogy neki is. Többségükben túlélők voltak maguk is. Nemigen hallgattak klezmert, magyar népdalt, cigányzenét, dehogyis. Bachot vagy Händelt hallgattak vagy Ralph Vaughan Williamst, akire már csak a Zeneakadémiára járó ingyencsek bólintottak, bár kétségtelenül befogadhatóbb volt, mint Mahler vagy Sztravinszkij. Németül és franciául olvastak, latin mondatokat kiabáltak rémálmaikban. Klemperer koncertjeire jártak, aki gyakran előfordult Budapesten. De még látták Marx óriás gipszszobrát a Hősök terén, pedig az Kun Béla idején, 1919-ben lett odabútorozva. Nagy idő harminc esztendő? Nem olyan tetemes, ha úgy vesszük. Az összes szobrot befedte a hatalmas, vörös, vidám és lelkes munkásasszonyok beszegte drapéria, amely alatt mintha elveszetten mocorogtak volna a magyar történelem sötét lovagjai, alávaló kizsákmányolók, népnyzó gazemberek.

Kosztolányi, kérem, hozzám szaladt először, amikor halálra rémült a nem gyógyuló foghúzástól, és joggal. Simon Béla egyetemi magántanárral, aki a nagy költőnek műtétet javasolt, s aki a betegségének súlyosságába dehogyis avatta be őt, igen jó viszonyt ápoltam. A számtalan sorscapás sújtotta Teleki miniszterelnök úrnak a rezidensem írt föl többfajta kedélyjavítót. Én még meghallgattam Bartók Béla hegymászásra és visszafojtott zongorázásra szakosított vándortüdejét. Az eminens Szálasi skizofrén volt, kérem, de azért zseniként indult, tudta ezt? Kikértük az agyát tanulmányozásra, nem adták. Hiba. Felelőtlenség. Egy nagy esély elszalasztása. Mikor lesz újra ilyen fasiszta agyunk?! Bajor Gizit ápoltam a Gestapó fogsága után, altató, nyugtató, teljes nyugalmat javasoltam, aki magam is bujkáltam és hamis spanyol követségi papírokkal futkorásztam, hiába, csak megmentette egy csoportból az unokaöcsémet.

A művészneve?

Igen, igen, a Gizi!

Arany Ármin beavató professzorai túlélők voltak, elvitték egy beláthatatlan és fölfoghatatlan világba az egzakt, jóllehet nem minden empátia nélkül bíró tudományukat. Majd azt a tudást egy másik, nem kevésbé jelentékeny tapasztalattal társítva visszahozták, mert túléltek a túlélhetlent, és most oktattak. Az óceánig vezető út és a zsákutca kombinációja. Hittek Istenben, a zsidó kultúra világformáló erejében, a kereszténység univerzális missziójában, még a szentháromságban is. Kommunisták is voltak, polgárok maradtak, gyávák és rettentő dühösek voltak, ha szembejött volna velük, ahogy

már soha nem fog, Márai Sándor, fölismerték volna erőteljes arcát, lemondó, talán megvető tekintetét, melyben mégis fölfedezhette a szemlélő az együttérzést. Nem mindegyik professzor volt hithű és elvakult, inkább afféle pragmatikus résztvevője lett a vörösbe öltöztetett túlélő túrának. Abból is lehet hallani, hogyan mondja azt, hogy elvtárs. *Élvtárs. Evtarsam.*

Vtárs.

Mintha a szájába repült legyet köpné ki. Úgy mondja, hogy ugyan párttag, de azért kihallatszik, nem az a vakbuzgó. Eddig keresztényközép voltam, oda asszimilálódtam nagy nehézségek árán, megalázkodva, családi örökségem jelentékeny részét ráaldozva, szegénykonyhákat, színházakat, irodalmat is pártfogolva, mint az ő, a magyarok nemessége, *árisztokráciája*, jó, az egy Széchenyit kivéve. Most meg mi a túró van, de tényleg. A bútorokat alástilizálva faragják, az van. Voltak köztük némán vagy csöndesen kételkedők, néhány cinikus megjegyzésből kiderült, miféle gondolatokat táplál magában az ő orvosdoktor, Rejtő professzor. Basszák meg magukat, ha összefoglalhatom, fiam. De mindahányan. Ez egy radikális, és nem is terjeszthető nézet volt, tetszett Árminnak.

Őt a politikától többnyire elzárták, nem kell az a szükséges propagandán kívül, egyébként is mindjárt vége a marakodásnak. A szalámit már szeletelik az értő henteskezek, az egyházat darálják, belőlük fasírt lesz, a kisgazdák-ból, lakkcsizmás műparasztjaikból kolhozokásat faló téeszelnökök. A polgári szemüveges meg dideregve fogja be a pofáját, és ne Thomas Mannt, hanem Szabad Népet olvasson.

Ármin lakása a Tátra utcában kedvező hely volt, közel mindenhez, a Járszi Mari térhez, ahogy a Parlamenthez is, az Oktogon gyalog se több, mint negyedóra. Kicsit fentebb a szétszórt Lehel piac a sok csapzott sátorral és vaspántokkal megerősített bódéval, a hokedlin üldögélő, Angyalföldről és Újpestről bevillamosozó kofával, zsebessel és markecolóval. Berendezkedett. Kevés holmiját elpakolta, finoman fénylő, polgári bútorokat hagytak rá valakik. Poharas szekrény, milánói üvegbetétekkel. Karfás, ruganyos fotelek, olyan huzatokkal, melyeken pillangók szálltak és virágok nyíltak a nagy-mamák diszkrét, bár olykor lángra is kapó szellentései nyomán. Kihajtható ágy, ülőgarnitúra, modern csavarodású, kínai sipkás állólámpa. Többkarú, a drága fényt pazarolva szóró csillár. Még írógépe is volt, két ujjal ütötte, amikor az első napokban kipróbálta, a följegyzéseit inkább egy tenyérben elférő noteszbe írta. Ki tudott állni a kicsiny erkélyre, még egy karfás szék is elfért ott, cigarettázott, mert a szabadban szeretett a leginkább, a füst aláereszkedett, ha szél volt, fölkapta, ellódította. Eszébe juttatta a kéményeket, hány is volt, öt vagy hat. Annyit látott a placcról. Öt vagy hat jó kis birkenau

téglakémény. Brenner Kelemen biztosan emlékezne. Most itt vagyok, leköszönt az utcára, jó napot kívánok, a férfi ingerülten nézett föl rá, mint akit megzavartak a semmire se jó töprengésben, azt hitte, csak szórakozik.

Köszöngessen az anyja picájának, ezt harákolta fölfelé, dohogott. Ármin nevetett, savlekötőt javasolt a reszelős, rekedt hangja miatt.

- Hogy hívják? Azt kérdeztem, mi a neve?

- Hát mi köze magának ahhoz?!

A mérges úr meglepődött, rászólnak a rohadék kovácsoltvas erkélyükről, mert azt hiszik, olyan nagy valakik.

- Dér Rezső, így már jobb?

- Örvendek, Dér úr. Szódabikarbóna!

- Én színházi ember vagyok!

- Még inkább!

A másik legyintett, sietett a Jászai felé. Árminnak eszébe jutott Bilek úr, aki a legokosabb ember volt a világon, a parkból vitt virágot, ha randevú várta. Volt is az a mondas, Keller bácsi sokszor előadta, hja, kérem, a Bileknek új kapcsolata van, mert mindig csak az első találkára vitt rózsát vagy szegfűt, aztán már csak a sliccogombját fényesítette.

Kellerék a Csanády utcában élnek. Kelleréket meg kell látogatni. Mihamarabb. Ez tényleg nehéz és bonyolult küldetés. Túlélő néz túlélő szemébe. Te, kérlek, hogyan. Csönd. Ajaj, miféle csavarok, tiplik, alátétek, vasak és pánatok szerelik az ilyen csöndek traverzeit. Szó sincs róla. Nem ez fog történni, az fog történni, hogy akár két ember nagy veszekedése után, az elfojtott indulat kitörése, a jogos és jogtalan vádaskodások után, alig fél óra múlva úgy tesznek, mintha semmi sem történt volna. Ő is így lesz Kellerékkel. Kerülni fogják ezt a túlélő témát, és minden emberzsíros lepkeszárny és minden arcra száradt könnycsepp emlékét.

Mi élünk.

Ők meg.

Bödöcs Tibor

Testvértelepülés

Múlt hét végén érkeztek városunkba távoli testvértelepülésünk, Tokió képviselői. Osztályunk krizantémából ökröt, almából biciklit készített a testvéri nép tiszteletére. Lopótökből mustköpő Gésát, krumpliból Pokémonokat, csülökből a Fudzsit faragtuk ki a részükre, és ráadásul a *János vitézt* is megrajzoltuk mangastílusban. Mindezt nagy örömmel nyugtázták, hosszan fotózták, és meg is dicsérték nekünk a tolmácsok útján rokonaink, akik nagyon picikék voltak, és a szemük meg keskeny, de a tanárnő azt mondta, ezt ne írjam bele. Egyébként hoztak ajándékba pár legújabb Nintendót, többek között.

Az esti gálaműsoron felszólalt a Nemzet Igazát Őrzők Elnöke, aki egyben az Imreumért Felelős Biztos és a Pöcök Kuratórium vezetője is, Hajnalvég Dezső. „Igazunk van, de hogy a továbbiakban is igazunk legyen, őriznünk kell az igazságunkat, amihez nem kevés erő kell, valamint foggal és körömmel hozzáállás a kérdés megközelítéséhez.” Így fogalmazott.

Lényeglátóan hozzáfűzte ugyanakkor, hogy „...stratégiai fontosságú közös genetikájú tatamin álló kölcsönösségen alapulunk. Bár a világ legmagányosabb népei vagyunk, jól látszik, hogy mégsem vagyunk egyedül a vártán, Dévénytől Tokióig járunk kéz a kézben, hisz az önök csodálatos országa olyan messze van tőlünk, hogy közelebb már nem is lehetne.”

És még azt is mondta: „Nem véletlen, hanem egyértelmű, a japán betűk 79 fokkal elforgatott rovásírt betűk, nyugodtan nézzenek utána.”

Később szarvasbögés-karaoke volt a program, így vendégeink otthon érezhették magukat, hisz itthon voltak. Aztán megcsodálhatták a Kutya-ház-szépségszerenys első három helyezést elért pályaműveit is, mi pedig a pagodaépítkezésből kaptunk ízelítőt.

Ezt megelőzően, korábban, még a nap folyamán, Városunk Borhölgyei kimonót öltöttek, és lőterükön bemutatták, ahogy allegorikus alakokra, a Zsírra, a Cukorra, a Rossz Koleszterinre és a Narancsbőrre volt lehetőség lövéseket leadni mindenkinek. A lőtér egyik melléképületében megcsodálhatták, ahogy tojásokat keltenek ki a hölgyek saját testmelegükkel egy Suzuki Swift hátsó ülésén. Az első csirkék világra jövésének alkalmából a világbékéért vágtak haját városunk fodrásztanulói.

Tapasztalatcserére került sor a szamurájok és a böllérek között, bizonyít-

va ezzel is a két nép közeli barátságát. Jó hangulatú lánpos- majd táncológerhurka-evő versenyben mérték össze erejüket a böllérek és a szumók. Az eredmény a döntetlen lett. A karatésok néptáncolni, a néptáncosok karatézni tanultak, illetve különböző fogásokat leshettek el egymástól, jobban mondván, kiderült, hogy a két mozgásforma gyökerei teljes mértékben azonosak majdne. Közös műsorszámot is összeállítottak épp ezért: pusztakezes mezőségi cseréptörőt és somogyi májgeriket is láthattunk. Később, a tábortűznél, meséltek a kamikázékról is. Én nem lennék az.

Aztán húslevessel árasztottuk el őket, ők pedig ramennel kínáltak bennünket, aztán egymás italait is megkóstolták a résztvevők. Mindenkinek nagyon ízlettek a nedűk, de én láttam, hogy bár a magyarok megitták a szakét, és kértek még, barátaink titokban kiköpték a mi pálinkánkat, ami nem szép, lássuk be! Mentségükre legyen mondván, hogy nyomban feltakarították, mert náluk ez így szokás.

Az esti Bálon jótekonysági kocsonyát sorsoltak ki, a Mangalica Szövetség Főtitkára, Jajfalvy Árpád pedig megtanította testvéreinket limbóhintózni, a nagy hasa dacára. Az ünnepi vacsora záróakkordjaként Kodály Zoltán ehető, pörkölt dió szobrát kínáltuk desszert gyanánt. A Helyi Népdalkör népi csúfolódókat adott elő brácsán és bikacsökön. Felcsendült az „Oláh, oláh, hol a tokány”, a „Minden tót tarajos süli” és a nagy sikerű „Álmomban germánt skalpolgattam” is.

A találkozó végének fénypontját váratlan esemény tette emlékezetessé, megszakítva azt. Alpolgármesterünk harakirival kedveskedett a vendégeknek, sajnos. Melynek során az általa elfogyasztott, ámde csak félig megemésztett pörkölt a táncparketten végezte. Feltáruuló gyomrából pálinkaszaké-tócsák, túrósrétes-morzsalék, dödölle, oldalas, fánkok meg pogácsa, egy intimékszer, memóriakártya, az önkormányzat széfjének kulcsa és sok-sok fröccs került a terem közepére, a kosárlabdapálya kezdőkörébe, ahol a tánc is zajlott korábban.

A későbbiekben kiderült, hogy az alpolgármester tetemes adósságokat halmozott fel, melyek visszafizetésére esélye sem volt, és eltitkolt szeretője is megfenyegette, hogyha kiteregeti a szennyest. Anyukám azt mondta, hogy nem bírta el a nyomást szerinte. Jövőre mi kerekedünk fel Tokió irányába, ha minden igaz. (H. Takács Flóra, 7. b)

Regős Mátvás

Tükörben alvajárók

Balatonfüredről érkeztem Kelenföldre irodalmi szereplés után. A vonatúton telefonon egyeztettem egy szekszárdi legénybúcsúról, folytattam Kertész kisregényét, dűlőre jutottam, az ütköző kurzusok közül Retorikát hallgatok a következő félévben Modern irodalmak II. helyett. Átlapoztam a füredi kulturális folyóiratot, megnéztem, a fogadóirodák mekkora esélyt adnak a Lipcsének az esti Man. City elleni BL-nyolcaddöntőben, és két sajtós kiflivel elfogyasztottam egy doboz kefir. Már a négyes metró álmosító tömegében kerestem, mikor megy vonat a Nyugatiból haza, Nagymarosra, majd nyájas hangnemben levelet írtam tanulmányi előadómnak, hogy a félévi szociális támogatás igénylésének zavartalan lefolyása érdekében az egyetem elektronikus rendszerében állandó lakcímemet megváltoztatni szíveskedjen, ugyanis családommal több mint egy éve a Dunakanyarban élek. A Rákócziin terveztem átszállni villamosra, a metró pedig épp elhagyta a Kálvint – akkor láttam meg a modern szerelvény ablakában visszatükröződő arcát, piros fülbevalóit és a lazán megkötött sálát, mintha engem nézne, de mégsem, a semmibe bámult fáradt tekintetével, szája kissé nyitva, mint mikor kimelegszik a vörösbortól vagy

éppen elalszik munka közben. Magányos volt, saját kalapjába süllyedő bűvész, alvajáró, tükör előtt. Az alagútsötét, a kocsiban vibráló fények eltakarták arca visszhangjából a ráncokat, megfestették ősz hajszálait, titkos alakjában valami báj volt, indiszkrét pesti galambokban a fesztelenség. Így látva anyámat, akár egy idegent, kis híján elhánytam magam az álmos, véres, megkerülhetetlen tényről, amely végső soron az életem, majd feltámadt bennem a gyávaság, és nem engedve további teret ösztönös játékaimnak, közelebb léptem, szórakozottan intettem neki. Addigra ismertem az arcát, rövid beszámolót adtam neki napi dolgaimról, majd lemondó tekintettel kiléptem az ajtón, egy pillanatra mintha megriadtunk volna, az ajtók záródtak, még tátogva befejeztem egy teljességgel lényegtelen részletet, intettem újra, már emelt a mozgólépcső, pesti késő délután, a nap vége felé. Anyámat hang nélkül elviszi a vonat, idegen arcok közt süllyed kalapba, motoz a városi galamb, magára néz az alvajáró, lazán megkötött piros sála megfeszül torkomon. A villamos ragyogó ablakában látom, kibírhatalanná nőtt az életem, résnyire nyitva a szám.

Aszfalton vézna árnyék

Végül mindannyian anyátlan kutyák leszünk, sárga szemű kölykök az

iskolaudvaron. Felsebzett szájjal kérdezzük, mennyi az idő. Kis

máglyát rakunk ebédjegyekből, bogártetemből, lopott gyújtóval

belobbantjuk az ellenőrzőt. Inas karunkkal csüngünk az ebédlő

ablakában, maradékunkat vödörbe öntik, nyelvünkkel piszkáljuk a

porcogót. Unalmunkban napba nézünk, fenyegetőzünk, míg fehér

mintákat karmolnak belénk a rostok. Mennyi az idő. Lábszárunk

nyílásaiban betonpor, nem jönnek értünk. Nyakunkban

kulcs, aszfalton vézna árnyék, előttünk csak ami éghető.

Juhász Róbert

Ellipszis

szótlanul ülünk a fűben benned a
tenger bennem a méhtelep rozsdás vas
a vér a szomszédból öblös nevetés

azt mondanád hogy elliptikus pályán
keringsz köröttem és mostanában épp
az út távolabbi pontján a hangsúly

de nem nyílnak ajkaid mert úgy hoztad
ezeket a mondatokat akár egy nehéz
zsákot s úgy dobnád elém mint átkot

két bolygó még nem csillagkép gubbasztunk
hideg szép ásványok s bámulsz rám asztalos
nézne csak így levágott ujjpercére

Összezár

Kevés költő tudja, mennyire mélyről
röffen egy igazi vadkan az ösvényen.
Van pár másodperc, míg az állat
eldönti a fejlámpa fényében, hogy napi
rutinját a tóparti dagonyához nem az
ember testén át fogja ma elvégezni.

A stégek számozásánál csak most tűnik
fel, hogy van páros és páratlan oldal.
Akár egy hullámzó utca. Az erdőtől kifelé
haladva a nullához közelítve nyilvánvalóvá
válík, az összes állásnál találni valami hazait.

Lekövezett lépcsők, napernyők az otthoni
teraszról, muskátlik elvadulva, de az ősz helyi.

Minél színesebb, annál kevésbé él. Hibernálja
magát a táj. Mindenki vizesedik, mielőtt halni,
vagy szülni készül. A testünkben nem tudják
a folyadékok a helyüket. Eldeformálnak bokát,
arcot, és nem ismer ránk, akivel nyaraltunk.

Bedagadt szemek a csillagok, a bőr fólia
s remélni lehet csupán, hogy akad rajta pár
rés, melyeken át elszivároghat a felesleges
lé, s ami mögötte marad több lesz még,
mint sár, melyben a disznók boldogan
visítva mártózhatnak.

ANDRZEJ ST. KONIECZKY: Hippodrom

Karáth Anita

#konyhatündér

#onfineday

#familytime

anyu egyedül akar lenni
nincs kedve ebéd után bepakolni a koszos edényeket
levakarni az ételmaradékot a maszatos tányérokra
nem akarja feltenni rögtön a kávékat ahogy szokás
nincs kedve századszor is kezet mosni hogy
ne legyen tele ujjlenyomattal a magasfényű konyhaszekrény
miközben elkészül a három fogásos ebéd
anyu ott táncol a konyhasziget a sütő és a tűzhely körül
oda vissza kering beleszédülök ahogy nézem
egész délelőtt táncol
persze úgy hogy mi is jóízűen együnk
kétféle leves kell hideg gyümölcs és brokkolikrém
a húst nem esszük meg hasáb nélkül
kecsöp is kell bár a tesóm ki nem állhatja azt
apu laktózos szóval oda kell figyelni
a desszertet mindenki szereti
főleg ha palacsinta vagy vargabéles
anyunak most inkább ahhoz van kedve
hogy bekapcsolja a jazzy rádiót
tölt egy fröccsöt a teraszon
felrakja a lábát az asztal tetejére
-lehet hogy egy cigit is elszív-
közben nyomkodja a telefonját
új receptet keres a sztrít kicsenen
elolvas egy egész fejezetet a könyvéből
bár szerintem legszívesebben
aludna egyet ebéd után

#tisza

#pixeldzsungel

#diningguide

#finnyások

#mutimiteszel

a gyerekek az egytálételeket szeretik a legjobban
ez a legújabb megfigyelésem velük kapcsolatban
nem maceráskodnak külön szószókkal vagy pirított
bundázott blansírozott feltétekkel nos úgy tűnik
a legpraktikusabb számukra ha egy merítéssel
megoldható az egész procedúra
így a tányérban egyszerre benne van a lényeg
nincs idejük többre pittyeg a telefon
vissza kell jelezni küldeni kell az életjeleket
közben felgyűlik a mosatlan
néha odaviszik a mosogatóhoz a maszatos tányérok
hogy „*köszianyanagyonfinomvolt*” és már nyeli is el
őket a pixeldzsungel
a jazzy rádió most a háttérzaj
elpakolok hogy *tiszta* lappal kezdhessem újra és újra
és újra ezt az egészet

Bálnák a városban

Sorra épültek a társasházak. A polgári múlt épített értékei végleg eltűntek a városból. Az utolsó neoklasszicista stílusban épült ház helyén is mély árok tátongott, hamarosan betonnal töltik fel. A munkaterület köré palánkot emeltek, az OSB-lapokat hamar ellepték a plakátok. Hirdetések, koncertek, miegymás. A narancssárga háttérű moziműsor előtt megálltam. Egy Tarr Béla-filmet tűzött a műsorra a művészmozi. Megjegyeztem magamnak. A barátnőm este nyolcig dolgozott, még két órám maradt addig. Az első útba eső kocsmát vettem célba. Négy korsó kényelmesen, kettőt bevallok.

- Bálnák vigyázzák lépteidet! Mindig ezt mondom.
- Anyámtól hallottam. Azt hittem, más is ismeri.
- Ilyet senki sem mond.
- De, én és az anyám.
- Anyád hitetlen. Csak egy hitetlen mondhat ilyet. Miért nem Isten? Azt szokás mondani, hogy a Jóisten óvjon.
- A Bibliában is van bálna.
- Van. Le is nyelte Jónást. Ha már bálnázunk: holnap este menjünk moziba, a Werckmeister harmóniákat adják a kisteremben.
- De te nem is szereted a Tarr-filmeket. Azt mondtad, és most szó szerint idézlek: „Inkább kiszúrom a szemem, minthogy...”
- Oké, igaz, ezt mondtam. De te szereted!
- Csomagolnom kell, te is tudod.
- De csak két hét múlva indulsz.
- Időben el akarom kezdeni, a fél életemet kell két bőröndbe belepréselnem.
- Amint tudok, megyek utánad.
- Ahogy gondolod.
- Mindenképpen megyek utánad. Szeretlek!
- Ittál?

Akkor már tudtattam volna, hogy ennek a kapcsolatnak végérvényesen

lőttek. És persze, hogy ittam. Hetek óta piállok, azóta, hogy bejelentette, Ausztriába megy dolgozni a legjobb barátnőjével. Ő, az a barátnő, az beszélt rá, tudom. És ő hergelte ellenem is. Jól emlékszem, amikor egyszer azt mondta rám, hogy milyen unalmas alak vagyok. Most meg elviszi magával a nőmet. Tisztában vagyok vele, hogy aki menni akar, arra rá kell adni a kabátot, de ez nem ilyen egyszerű, mert az esetünkben szó sem volt szakításról, nem lett kimondva. Jól indult. Lassan, türelmesen, de jól. Nem rohammal vettem be a várat, hanem okos, megfontolt taktikával. Egy gimnáziumba jártunk, de az érettségi után sokáig nem találkoztunk. Egy szülinapi bulin futottunk újra össze, sokat beszélgettünk, majd hajnalban hazakísértem. A pirkadati derengésben Tóth Árpádot szavaltam neki. Ez bejött. Másnap este bejelölt Facebookon. Alaposan kielemeztem az oldalát, merre kirándult, milyen zenét szeret, miegyéb. Aztán olyan tartalmakat kezdtem megosztani, amik – ha nem is konkrétan, de mégiscsak beazonosíthatóan – hajztak a kedvteléseire. Reagált is, egy-egy lájk, esetleg rövid komment. Egy hónappal a hajnali sétánk után üzentem neki. Meghívtam egy kávéra, majd mozi, vacsora, aztán hozzám. Minden lépést, udvarlási módot, még a köszönéseimet is patikamérlegesen mértem ki. Egy grammal több mosoly, egy ujjbegynyivel túladagolt érintés is elronthatta a beteljesülést. De nem hibáztam. A szinte pszichopátiába hajló módszer – kívülről nézve bizonyosan az: hideg és precíz – nagy sikert hozott. A szerelmünk évekig tombolt, fel is égetett mindent, bennünk és körülöttünk egyaránt. Csak azt az egy barátnőt hagyta meg, azon aztán nem fogott semmilyen láng... Ragaszkodunk a szóhoz, vége. Miért nem elég a belátás? Mert nincs belátás addig, míg meg nem születik a valóságnak megfelelő fogalom, mert csak a kimondott, megfogalmazott szó szüli meg a tudatot. Szakításnál bizonyosan így van, nálam bizonyosan így van. Ki kell mondani azt a rohadt szót! Amíg nem, addig nem. Addig él a kegyetlen remény.

- Kell egy hónap, hogy utánad tudjak menni. A főnök kérte, hogy még tanítssam be az új srácot.
- Ahogy gondolod, de nem muszáj velem jönnöd. Minden hétvégén hazajövünk.
- Nem is akarod, hogy menjek!
- Szánalmas vagy!
- Azért mert szeretlek?

– Ó, hagyd már abba!

Pocsék április volt. Szerelmi válság, a szél állandóan fúj, szinte minden nap esett. A kocsmá előtt álltam, a cigifüstöt a szemerkélő esőcseppek közé fújtam. A házfalakat bámultam. Szocszürke, monokróm modern lakóházak, kádári kvasz, jellegtelen sorminta. A hangulatom esőfüggöny által torzított tükörképei. Depresszív tájkép, lehunyt redőnyeszek, erkélykorlátról könnyként csepegő koszos esővíz. Ázott galambok dideregtek a párkányokon. Bálnák. Miért bálnák? Mit akart ezzel mondani?

– Akkor holnapután indulunk. Üljünk be valahova este.

–Vacsi?

– Nem, csak igyunk. Jó sokat!

Ittunk, sokat, főleg én. Az alkohol kivételesen bámulatos hatással volt rám. Berúgtam, és ez kijózanított. Kinyílt a szemem, útjára engedtem a szeretett nőt. Végtelen nyugalom fogott el.

– Te most szakítasz velem?

– Ühüm. Vége! Végre vége!

– Ahogy gondolod, úgy sem szeretlek már. Bálnák vigyázzák lépteidet!

A kimondott szó megteremtette a valóságot. Ha kimondatott, akkor már nem lehet hamis. Felszabadító világosság gyúlt az eleddig félhomályban szenvedő tudatban. De miért bálnák?

– Miért bálnák?

– Már tudom, megkérdeztem anyámtól. Van kedved utoljára sétálni egyet velem?

A város főutcáján mentünk a város főteréig. Rövid séta volt, egy szót sem szóltunk, csak a cigarettánkat szívtuk. Megálltunk a tér közepén, a szökőkút előtt.

–Nézd!

– Mit néztek?

– Ott szemben az erkélyeket. Látod már?

Látom. Bálnák. Bálnákat formázó erkélyek. Három egymás alatt. Ámbrás cetek inkább, mint kék bálnák vagy hosszúsárnyúak. Három óriás egymás alatt. Hatalmas, faltörő homlok, vékony, hosszú alsó állkapocs. Apró, pontoszerű szem, bár a középső vakon haladt előre – talán egy hatalmas tintahal reményében -, a lyukat a lakók befalazták. A farok lemaradt, a bálnák teste kettévágva, végükön erkélyrács. A felső cet hátán gerle tollászkodott. A szóból valóság lett. A bálnákból erkély.

SZÉNYI ZOLTÁN: Meditáció

Kocsis Tamás

Hold 2

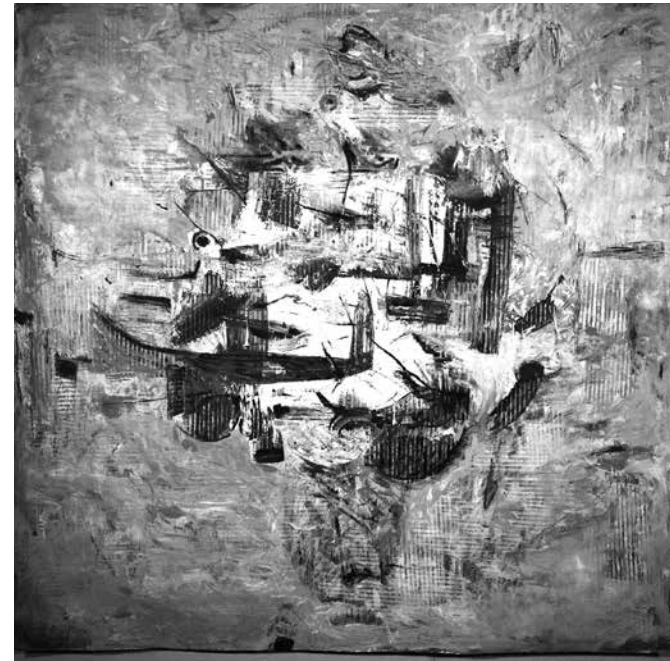
Tegnap volt egy napja, hogy feltettem a buszra,
Jó volt,
hogy itt voltál,
Gyere majd még vissza!
Kérlek. De ezt már csak halkán, felszállt,
Egy jegyet innen messze.
Hátsó sor, még láttam, ahogy a busz wifijét kereste.
Én egy fülhallgatót.
Nem várom meg az indulást,
Kemény dallammal nyomok el most minden egyes
Dobbanást.
Vagy könnyet, de miért is?
Megbeszéltük és igaza volt.
Nem mi döntünk barátom, mi nem... soha!
Mondta a bölcs, és nagyot kortyolt a pultok támasza.
Töltött nekem is, a koccintás elmaradt,
Belém mart, megölelt, átjárt majd kitette
Csupasz bőröm az aszfaltra.
Száradjon emberré, formálja konokra,
hogy a következő bicskája törjön benne ketté,
törjön bele minden és mindenki!
Épp úgy, ahogyan szeretné.

Hold 3

Kint kopog az eső, beengedem.
Helyet cserélnek az illatok a szobában.
Én egy kanapéból figyelem, párnát tartok elé,
Ezt is vidd magaddal kérlek!
Az utolsó. Bár arcom minden verejtéke rajta van már,

így is emlékeztet.
És mikor már azt hittem, az idő végzi jó dolgát,
A szemközti széken megrajzolódik körvonala.
Teniszlabdát dob felém,
„Te jössz! Válaszolj!”
Tudsz Te már mindent... és Ő gúnyosan grimaszol,
de hallani akarod igaz?
Azt nem... nyert csatában az önigazolás, jobb híján fél győzelem,
És ez most legyen a Tiéd. Én elleszek a maradékon,
hogy ismertem, szerettem, éltem!
A haladékon.

NEMES LÁSZLÓ: Hódolat / Nicola Tesla

Lukács Sándor

Karácsony

Sötét hajnal, fáradt reggel,
Álmod őrzöd lehunyt szemmel
Felkelni még túl korán van,
Úgy maradnál még az ágyban
Sokáig tart még a tél,
Paplanod, mint szemfedél,
Úgy borul rád, mintha még
Tartana az éj.

De mégis felkelsz, vár a munka,
Álmodsz még, csak a szemed nyitva,
Támolyogsz, mint sűrű ködben,
Az áftörsév a földre löttyen,
S a csésze kávé illata
Elillant, mint az éjszaka,
S mire hozzájutsz, már jéghideg
Mióta így van ez, mióta így megy ez...

De holnap ünnep és el is múlik,
Mint pár év múlva a rákenről mjúzik,
A karácsony már nem karácsony,
Te is túl vagy már a vásárláson
Tele a pálinkásüveg,
Pedig nem is vársz vendégeket,
De el fog fogyni biztosan,
Mint az életed, úgy mint az életed.

És már rajtad van a nagykabátod,
Az álom elmúlt, de nem is bánod
Álmok nélkül minden könnyebb
Ami szép volt, azt elfelejtetted

Kattan a biztonsági zár
Lépted másodpercre jár
Magányodtól kong a gang,
Csak a tél elmúlna már!

Délután

Hajnalban Hajnalka,
Délben Adél,
Estére Eszter kell,
Mikor a szél
Feltámad, felhőt űz
A Hold elől,
És akkor Csilla szól
Egy csillag mögül:
Utolsó nem leszek
A névsorban én,
Itt van az éjszaka, csak az enyém,
És hajnalban Hajnalkát,
Délben Adélt,
Estére szép Esztert
Viszi a szél.

Gondoltam, Csilla jön,
mert eljött az éj,
De végül csak engem visz
Messze a szél,
Elsodor távolra
Hajnal után
Ahová Eszter is elrepült
Adél után...
Délután....

Végső háború

Mennyi hang és mennyi fény,
Voltak ők, születtem én.
Egy új világ köszönt reám,
Ma nincs velem már jó apám s anyám.
Mennyi dal, és mennyi szó,
Haragvó s vigasztaló,
Korhadó régi fák.
Ma nincs velem már annyi jó barát.

Nem könnyezem, csak ez az átkozott eső
Áztatja arcom, hát itt a rossz idő.
Talpunk alól lassan elfogyott az út,
Elveszítjük egyszer ezt a végső háborút.

Mennyi szín és mennyi lány,
Mennyi kép szobám falán,
Egy régi szék, egy blues-gitár,
És dalok, mikre nem emlékszem már.
Lenne még, maradt erő,
Lehet még, maradt idő,
Várnak még kemény csaták,
És velünk harcol néhány jóbarát.

Nem könnyezem, csak ez az átkozott eső
Áztatja arcom, hát itt a rossz idő.
Talpunk alól lassan elfogyott az út,
Elveszítjük egyszer ezt a végső háborút.

Habi Alexandra Zoé

Hála

Boldogság-rugó.
Tökéletes gyakorlat
mindennapokra!

Igazság manapság

Sokat ismételt
díszkeretes hazugság
a kirakatban.

Padló

Ha rossz passzban vagy:
menedék. Támaszt nyújtó
megbízható pont.

Nézőpont

Csendem hangosabb,
mint egy őrjöngő tömeg
zajos ünnepe.

Könny

A tiéd vízből,
az enyém gondolatból
van. Mindkettő fáj.

Idő

Okít, igazol,
kérdésekre válaszol.
Veled öregszik.

Turbuly Lilla

Banánmatricák

regényrészlet

Délután, amíg a babó aludt, elfutott a jegyzőhöz a szegénységiért. Mondta a doktor, hogy kellene fog Debrecenben, csak úgy maradhat a kórházban. Mer' ott fogják, arra mérget vehet, azt is mondta. Most, hogy már észrevette azt a kis vért a zsebkendőjén. Először azzal nyugtatta magát, hogy csak a paradicsomot köhögte föl, mert paradicsomos káposztát főzött ebédre. De aztán másnap megint ott volt, pedig akkor semmi paradicsomosat nem evett.

A jegyző kopasz, hasas ember volt, olyan gorombaforma, de Juli tudta, hogy nem kell félni tőle, csak a hivatal meg a tekintély miatt beszél olyan hangosan az emberekkel, hogy mindég az ő hangja hallatsszon, senki másé. Most is, ahogy ráfordult, hogy mi kellene, zengett a szoba tőle. Még a légy is abahagyta az asztal fölötti körözést, és ijedtében az ablakra tapadt. De amikor Juli elmondta, hogy kórházba küldte a Kádár doktor, ahhoz kellene a szegénységi, még mintha valami sajnálat is csillogott volna a dülledd, vizeskék szemében.

– Hát a szőlőtök megvan-e még? – nézett rá, miután a nyakában lógó okulárét egy percre a hasára engedte.

– Az már nincsen. Ráment kedvesanyámnak gyógyszerre, meg a temetésre.

– Látom, Menyhárték vették meg – lapozott bele egy nagy könyvbe. – Tehén?

– Egy, a Boris. Két disznócska, meg az aprójószág.

A jegyző tovább keresgélt a nyilvántartásban.

– Na lássuk csak... szántó 1464 négyszögöl, 415. telekkönyvi betét... A tied az ¼-e anyád után. Van még valami?

– Egy kevés a leveleki dűlőben...

– Aha... 1378 négyszögöl 1/12 része... azzal se mész sokra...

– Egy kis kukorica volt benne, de idén csak furulyázott ebben a nagy szárazságban.

– Itt van a papír... aztán gyógyulj meg, te lány, mert mi lesz a poronttyal!

Ahogy kifele ment, Juli szemét elfutotta a könny, de dühösen letörölte. Este lig muszáj lesz mindent elintézni, pityerészni ráér éjszaka is.

A babó akkor ébredezett, amikor hazaért, a kezecskéjét nézegette nagy figyelmesen, aztán amikor meglátta az anyját, valami kis göcögő hang gurult ki belőle, de még a száját is mosolyra görbítette. Juli szája bezzeg lefelé görbült, ahogy fölé hajolt, egy vízcsepp oda is esett a rózsaszín arcocskára a szeme sarkából. Ijedten törölte le a köténye sarkával. Az öreg doktor azt mondta, tartsa távol magától, amíg még itthon van, de legfőképpen rá ne köhögcséljen, azzal terjed a baj. Hátha akkor a könnyiben is ott van.

A gyerekholmit egy régi vászonlepedőbe kötötte. Alig volt valamije szegénykének, azt is ő varrta régi ingekből, az anyja hálóréklíjéből. Bubát is csinált neki, egy kis huszárt, kukoricatorzsából kötötte össze a testét meg a lovát, vászonba csavargatta, csákót varrt a fejére. Most már meg tudta szorongatni a kis kezecskéjével, nagyokat csapkodott vele a levegőbe.

Az apjuk csak később ért haza, Mészároséknál volt szántani, az öreg Mészáros nem bírta már megtartani az eke szarvát. Lisztet kapott érte, meg mellé egy kosár almát, lereszelve jó lesz a babónak, gondolta Juli, csak aztán jutott eszébe, hogy hol lesznek ők már holnap.

– Megkaptam a szegénységi, holnap bemegyek a kórházba – tette az apja elé a lebbencslevest.

Még reggel főzte, mielőtt elment a jegyzőhöz, aztán ott hagyta a sparhelt sarkán, hogy ki ne húljön.

– Oszt a gyerekekkel mi lesz?

– Nem marad magukra, ne féljen kedvesapám.

– Mer' én nem tudok vele mihez kezdeni. Az Erzi meg dógozik.

– Elviszem jó helyre.

– Az jó lesz, ha elviszed – hörpölt bele a levesbe – te meg majd csak hazakerülsz, előbb nem, karácsonyra.

Juli szó nélkül kifordult a konyhából, ment a kamrácskába, ahol a babóval laktak, hogy magának is összepakoljon. Volt egy kis, kopott bőrönd, az is a keresztanyjától került hozzájuk, abba rakta össze a holmiját. Hálóinget, réklit, egy nagyobb vászontörülközöt, amit sosem használtak, még az anyja kaphatta stafírungra, aztán csak őrizgette a szekrényben. Átmosta, fehérítette, mert az idő sárga nyomot hagyott rajta a hajtásnál. Jól kijött belőle, csak akkor látszott, ha nagyon közlőrl nézte. A babó pelenkáival együtt kifőzte a felkötőrongyokat is. Aggódott, hogy a szanatóriumban hogy tartja majd tisztán őket, de aztán arra gondolt, más asszonyoknak is megvan a baja, ők is elintézik valahogy, boldogul majd ő is. Már lezárta a bőröndöt,

amikor ráesett a pillantása az anyja imádságos könyvére, azt még oda-csúsztatta a ruhák tetejére.

Sietett, mert el akart indulni Ilonékhoz, mielőtt Erzszi hazajön a tanítóéktól, ahol a gyerekekre vigyázott. Azt találta ki, hogy Ilonéktól megy reggel az állomásra. Messzebb esik, de kibírja, akkor este még Ilonnal együtt megfürdethetik a babót, hadd lássa, hogy szokta, mert úgy tud ficáncolni, hogy bizony ügyesen kell fogni, ki ne essen az ember kezéből. Egy vászonlepedőben, a gyerekholmival együtt kötötte a nyakába szegénykét, hogy a bőrröndjét vinni tudja.

– Isten áldja, kedvesapám. Itt volt a Repka bácsi, kérdezte, hogy mikor akarja a disznót levágni. Üzeni, hogy menjen majd át hozzá.

– Átmegyek – dörmögte az apja, aztán tovább kanalazta a levest.

Ilon kipirosodott arccal sürgött-forgott körülöttük. Kért a nővérétől két ingecskét, meg egy kis kabátkát, azt vasalta éppen, amikor megérkeztek.

– Betöltötte már a negyvenkettőt, nem lesz ott több pulya – magyarázta.

A bölcsőbe, amit Ilon Miskája áthozott Juliéktól, takarót varrt egy régi párnából. Estére puliszkát főzött, egy kis szalonnapörcöt is tett rá. Elcsendesedve ettek mind a hárman, de csak Miska kért még egyszer, a két asszonynak nem nagyon csúszott a falat. Juli megmutatta Ilonnak, hogy készítse a babónak a kását. Odaadta neki azt a néhány almát is, amit a kosárból elhozott, hogy reszelje meg, de csak kicsinyesként.

– Ne féljé' lelkem, ettetem én a testvéreimet, éhen nem holt egyik se, fölhiszalom a babót is, rá se ismeresz, mire hazakerülsz!

Nem ellenkezett, nem mondta, hogy nem jön ő onnan haza soha többet. Minek mondja, minek szomorítsa, Isten majd eldönti, mi lesz a sorsuk. Az övé, meg Lacikáé.

Beszélgettek még egy kicsit, aztán Ilon lebontotta a tisztaszoba ágyát. De Juli nem tudott elaludni, pedig a babó csak egyszer ébredt föl, különben nyugodtan végigszuszogta az éjszakát. Idegen volt a nagypárnás, dunyhás ágy. Nem engedte Ilont befűteni, mostanra sem jött még meg a hideg, csak a bölcső végibe melegítettek egy téglát a konyhai tűzhelynél, bebugyolálták jó alaposan, hogy melengesse, de ne égesse a kicsi lábát.

Hajnalban kelt, hogy kiérjen a vonathoz, majd egy órát kellett gyalol-

ni, át a sötét falun, végig a Lugos felé vezető úton. A babó aludt, amikor utoljára megsimogatta – megcsókolni nem mertte, mióta a doktornál voltak. Ilon az utca végéig kísérte, nem szóltak egy szót sem akkor már, csak megölelték egymást.

Szorosabbra húzta magán a vékony kabátot, aztán felvette a kisbőröndöt, és elindult. Visszanézett egyszer, Ilon még mindig ott állt, de már csak elmosódó, fehér körvonala látszott a hajnali ködben.

KUTI LÁSZLÓ: Mindennapi kenyérünk

Nagy Betti

A nyárról mesélek

átlógtam a gyerekstrandról a felnőttre
és a medence lépcsőjéről néztem
a trampulinról ugrálókat közben
vörösre sütötte combomat a Nap
egyszer majd én is felnőtt leszek
nem kell majd átszőknöm
gondoltam
majd ugrálhatok kedvemre
az lehetek, aki vagyok
szép és erős, vörösre sült
és szabad
a nyár meg azt mondta:
beteg anyádra most a szomszéd lány vigyáz

Ha tudnék festeni

ha tudnék festeni, akkor lefesteném
azt a lányt, aki a kád szélén ült
mert azt hitte, hogy tudok festeni
ha nem mozdulna, és sokáig várna
akkor tényleg lefesteném
ha köhögne a lépcsőházban
a köhögést is lefesteném
lefesteném a nem nyíló ajtót
a fürdőszobában elfogyott
sampton, a bőrén nyíló
fasztudjमितőlparázik foltot
ha tudnék festeni lefesteném
a fal mellé tolt széket
az erkélyre benyúló meggyfaleveleket
azt a lányt, aki ha mozdulatlan maradna
végre akkor elkészülne a kép

Bakonyi Péter

Nyilas uralom Keszthelyen

1944/45-ben

1944. október 15-én Horthy Miklós kormányzó sikertelen kiugrási kísérletével, majd pedig Szálasi Ferenc hatalomra kerülésével kezdetét vette Magyarország második világháborús történetének utolsó felvonása. Az elkövetkező hónapokban a német és nyilas kézen lévő országrész egyre zsugorodott, ám Zala vármegye csak a háború utolsó heteiben került a szovjet hadsereg kezére. Az új megszállók megérkezéséig eltelt nagyjából öt hónapot a széteső államszervezet és az anarchiába csúszó nyilas rendszer, a német katona-ság egyre erőszakosabb fellépése, az állandó razziák, internálások és kivégzések, valamint a közellátás megbénulása jellemezte. Tanulmányom ebbe az időszakba kíván betekintést nyújtani, mégpedig a háború előtt népszerű üdülőhelynek számító Balaton-parti település, Keszthely példáján keresztül.

Nyilas hatalomátvétel és a hatalom új birtokosai

1944. október második hetében két német tiszt kíséretében Keszthelyre érkezett Fieder György,¹ a

¹ Fieder György (1900–1961), a hat elemit végzett nagy

Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom Zala megyei munkarendvezetője. A háromfős társaság felkereste a párt járási vezetőjét, Molnár Józsefet, akinek előadták, hogy „rövidesen történni fog valami”, ezért a párt előjárói vegyék fel a kapcsolatot a helyi német parancsnoksággal, a párttagok pedig álljanak készenlétben.² Néhány nappal később, 1944. október 15-én Horthy Miklós kormányzó kísérletet tett arra, hogy országát kivezesse a háborúból, azonban próbálkozása kudarcba fulladt, a hatalmat német támogatással Szálasi Ferenc ragadta magához. A hatalomra kerülő nyilasok a német elvárásoknak megfelelően koalíciós kormányt alakítottak „Nemzeti Összefogás Kormánya” néven, amelyben a Nyilaskeresztes Párt mellett a Magyar Nemzeti Szocialista Párt, a Magyar Élet Pártja,

valamint a Magyar Megújulás Pártja képviseltette magát. November elején Szálasi „nemzetvezető” címmel ruházták fel, így egy kézben egyesítette az államfői, a miniszterelnöki és a pártvezetői tisztséget. A hatalom új birtokosainak szeme előtt két fő cél lebegett: a háborús erőfeszítések fokozása és a hungarista állam-szervezet kiépítése.³

A hatalomátvétel Zala vármegyében lényegében zökkenőmentesen zajlott le.⁴ Így történt ez Keszthelyen is, forrásaink azonban arról hallgatnak, hogy a település lakossága valójában miként viszonyult az új helyzethez. Az 1930-as évek politikai fejleményei mindenesetre arra utalnak, hogy Keszthely és a környező települések lakói kifejezetten fogékonyak voltak a szélsőjobbaldali és nyilas ideológia iránt. Ebben minden bizonnyal közrejátszottak a gazdasági világválság

nyomán Magyarországon is egyre mélyülő válságjelenségek, amelyek Keszthely társadalmát sem kímélték. A korabeli népszámlálási adatok tanúsága szerint a településen élő, önálló keresettel rendelkezők jelentős része kisiparos, kiskereskedő, illetve mezőgazdasági munkás és ipari segédmunkás volt. Az 1930-as években tapasztalható gazdasági válság éppen ezeket a csoportokat sújtotta a leginkább. Ekkoriban a keszthelyi sajtó rendszeresen foglalkozott például az építőipari megrendelések mélyrepülésével, vagy éppen a kisiparosok áldatlan helyzetével.⁵ A romló gazdasági helyzet leglátványosabb tünete a koldusok megjelenése volt; a helyi lap tudósítása szerint „a szegény kéregetők raja lepi el a járdákat, az útszéleket, a sarkokat úgy, hogy minduntalan a szegénységbe ütköznek a járókelők”.⁶ Ráadásul a nyári hónapokban, a turistaszezon időszakában a vidéken élő nincstelenek közül is

egyre többen próbáltak szerencsét a településen.⁷ Keszthely előjárósága a kialakult helyzeten ínségakciókkal próbált javítani, ami kezdetben a téli időszakban működtetett népkonyhát jelentette. Később a rászorulóknak tartós élelmiszert és tűzifát osztottak szét.⁸ Jellemzően a város északi részén élők, az 1925-ig önálló településnek számító Kiskeszthely lakói szorultak rá leginkább a segélyekre.

A szociális problémák növekedése nyomán erősödött az antiszemitizmus és a nyilas propaganda is könnyen utat talált magának a helyzetükkel elégedetlen rétegek körében. A helyi sajtó beszámolója szerint 1937-ben Keszthelyen is sor került a „nyilas zászlóbontásra”. Mégpedig a Pálffy Fidél nevéhez köthető Egyesült Magyar Nemzeti Szocialista Párt alakította meg a helyi szervezetét. Ennek egyik vezetője dr. Szollár János ügyvéd lett, akinek pedagógus szüleit a Tanácsköztársaság után

---

kanizsai kereskedő 1939-ben lépett be a Nyilaskeresztes Párt helyi szervezetébe. Katonai szolgálatának teljesítése után, 1944 májusától kezdve egyre aktívabb szerepet játszott a párt életében, így rövidesen megyei munkarendvezetővé léptették elő. 1945 januárjától Nagykanizsán lényegében ő irányította a Nemzeti Számonekérés Szervezetét, tevékenysége miatt a háború után előbb halálra, majd pedig életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték.

2 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-104/1947.

3 Paksa 2013, 286–290. p.

4 Lásd erre Bakonyi 2023, 151-154. p.

---

5 Keszthelyen (és az 1925-ig önálló Kiskeszthelyen) 1920 és 1930 között 714 új lakóház épült, ám 1930 és 1941 között mindössze 251.

6 Keszthelyi Hírlap 1935. február 24. 1. p.

7 Keszthelyi Hírlap 1935. június 30. 3. p.

8 Lásd például: Keszthelyi Hírlap 1934. január 28. 4. p., 1934. április 8. 6. p., 1935. január 27. 5. p.; Keszthely és Vidéke 1939. február 1. 7. p.

A keszthelyi Városháza és Uránia Filmszínház 1944-ben. Utóbbi adott helyet a Szálasi Ferenc látogatása alkalmával 1945 februárjában megrendezett nyilas pártgyűlésnek (Fortepan, Szabó Viktor felvétele)

meghurcolták a direktóriumban vállalt szerepük miatt.⁹ A párttagok működéséről túl sok adatunk egyelőre nincs; ami biztos, hogy 1939 tavaszán egy részük átigazolt a Szálasi Ferenc vezette Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalomhoz.¹⁰ Ám a Szálasi-féle párt nem tudott igazán népszerűvé válni, a választók inkább a Meizler Károly nevéhez köthető, 1938-ban alapított Keresz-

tény Nemzeti Szocialista Front elnevezésű politikai formációt támogatták. Olyannyira, hogy az 1939. évi választásokon a keszthelyi választókerületben a Pálffy Fidél-féle nyilaspárt szövetségeseiként induló Meizler óriási fölényrel győzte le a kormánypárt jelöltjét.¹¹ Bár a járási székhelyen, Keszthelyen összességében véve a kormánypárt jelöltje kapott több szavazatot, éppen a

fentebb említett kiskeszthelyi szavazókörökben a választók többsége Meizlerre adta voksát.

Az 1940-es évek elejéről sajnos nem rendelkezünk olyan megbízható forrással, amely segítségével fel tudnánk mérni a hungaristák keszthelyi támogatottságát. Mindenesetre úgy tűnik, hogy a párt leginkább az alsóbb társadalmi csoportok köréből toborozhatta tagjait; ez tükröződik a községi és a járási pártvezetőség 1944 őszén megfigyelhető összetételében is. 1944 októberében Keszthely nyilas községvezetője az ötvenes éveiben járó Szalai Sándor nyugalmazott csendőr tiszthelyettes volt, aki 1943 óta viselte ezt a tisztséget. 1945 januárjában maga mellé vette az éppen szabadságon lévő Kovács Lajos honvéd szakaszvezetőt, aki ettől kezdve a községvezető-helyettesi feladatokat látta el. A népbíróság előtt tett vallomása szerint tevékenysége abból állt, hogy irodai munkát végzett Szalai mellett, vagyis szolgálati jegyeket és

igazolványokat állított ki.¹² Viszonylag fontos pozíciót töltött be Bakonyi Mihály is, aki szabómesterből a nagyközség propagandavezetőjévé lépett elő. Később a népbíróság előtt azzal védekezett, hogy bár több alkalommal is járt vidéken, de nem pártügyben, hanem oratóriuménekesként kizárólag egyházi énekeket tanított be.¹³ A beidézett tanúk azonban úgy emlékeztek, hogy a rendszerint nyilas karszalagot viselő Bakonyi röpcédulákat és nyilas sajtótermékeket terjesztett.¹⁴ Fontos funkciónak számított a pártépítési beosztás is, s ezt a feladatot egy Kator nevezetű párttag látta el.¹⁵

Mivel Keszthely járási székhely volt, a Nyilaskeresztes Párt járási szervezetének vezetősége is itt rendezkedett be. A járásvezetői tisztséget Molnár József töltötte be, aki ekkoriban a harmincas évei végén járt. Szakmáját tekintve kertész volt, a párthoz 1938-ban csatlakozott. Amikor a háború után bíróság elé állították, csak annyit ismert el, hogy

9 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-284/1946.

10 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-42/1945.

11 Paksy 2015, 40. p.

12 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-214/1945.

13 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-104/1947.

14 HU-MNL-ZVL-XXV.6.-348/1947.

15 HU-MNL-ZVL-XXV.6.-61/1945.

nyilas egyenruhában és karszalaggal járt, feladata pedig a pártszervezetek működésének ellenőrzése és az esetleg előforduló panaszok felvétele volt. Elismerte, hogy kapcsolatban állt a Gestapóval, de azt bizonygatta, hogy csak magántermészetű ügyekben tárgyalt a németekkel. Állítása szerint a katonaszökevények felkutatása céljából szervezett razziákért kizárólag a fegyveres pártszolgálat járási vezetője, Sass József gépészkovács felelt.¹⁶ Utóbbi 1944 decemberében kapott megbízást a párt fegyveres alakulatának megszervezésére. Helyettese Simon Sándor kereskedő volt.¹⁷ Mivel Sass és Simon a pártszolgálat járási vezetői voltak, szükség volt egy külön községi vezetőre is; tanúvallomások szerint előbb egy Téglás, majd egy Győri-Kovács vezetéknévű személyt választottak ki a feladatra.¹⁸ A népbírói iratokban többször felbukkant Szabó Béla szabómester neve is, akit Molnár járásvezető pártmegbízottá nevezett ki, s

ebben a minőségében 1945 március elejétől dr. Buzás Béla¹⁹ főszolgabíró működését is ő felügyelte.²⁰ Az ifjúsági vezető 1945 márciusában ifj. Marton Lajos volt, arról viszont nincs információ, hogy megbízását mikor és milyen körülmények között nyerte el.²¹

Az 1944. október 15-e után hatalomra került keszthelyi hungaristák vezetői között tehát nem találunk egyetlen értelmiségit vagy jobb módú polgárt, helyi vállalkozót sem. Kivétel nélkül az alsóközéposztály peremén egyensúlyozó kisiparosok, kiskereskedők, illetve egy csendőrtiszthelyettes alkották a helyi „pártelitet”. Komolyabb vezetői, esetleg közigazgatási tapasztalattal egyikük sem rendelkezett. Kérdésként merülhet fel, hogy miként viszonyult egymáshoz a községi és a járási pártszervezet. Forrásaink meglehetősen hézagosak, de ezekből az olvasható ki, hogy Keszthelyen leginkább a járási vezetőség kezében volt a kez-

deményezés. Legalábbis erre utal, hogy a fajsúlyosabb ügyekben szinte csak a járási szervezet vezetőinek neve bukkant fel.

Az eddig feltárt források alapján úgy tűnik, hogy a nyilas párt helyi vezetősége nem próbálta leváltatni Keszthely nagyközség előjáróságát, vagyis Lang József²² városbíró, Bartos József vezetőjegyző és dr. Oroszlán István adóügyi jegyző, valamint közvetlen munkatársaik tovább dolgozhattak.²³ A Keszthelyi járást vezető dr. Buzás Béla főszolgabíró ugyan már az első napokban öszeütközésbe került a nyilasokkal, emiatt rövid időre a nagykanizsai internálótáborba került, de végül ő is megtarthatta hivatalát.²⁴ Azonban a közigazgatási vezetők munkáját ettől kezdve folyamatosan ellenőrizték a nyilaspárt tagjai. Ez már önmagában is súrlódásokhoz vezethetett, de a levéltári iratok tanúsága szerint legtöbbször a deportált izraelita

reskedők, vállalkozók vagyonának, illetve árukészletének felügyelete és kiárusítása körül alakultak ki érdekellentétek.²⁵ Keszthelyen a honvédségi alakulatok mellett német katonaság is állomásozott, valamint a Gestapó, vagyis a Titkos Államrendőrség (Geheime Staatspolizei,) és a német Biztonsági Szolgálat, az SD (Sicherheitsdienst) emberei is jelen voltak a településen. Tevékenységükről sajnos nagyon kevés adattal rendelkezünk, de talán nem járunk messze a valóságtól, ha azt feltételezzük, hogy a valódi hatalom az ő kezükben volt. Végül meg kell említenünk, hogy Keszthelyen lengyel internálótábor is működött, amely a tanúvallomások szerint a Csányi-féle szállodában volt elhelyezve.²⁶

Nyilas uralom Keszthelyen

A hatalmat megszerző Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom

16 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-104/1947.

17 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-104/1947.

18 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-199/1945.

19 Dr. Buzás Béla 1938 és 1946 között volt a Keszthelyi járás főszolgabírója.

20 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-210/1945.

21 HU-MNL-ZVL-XXV.6.-612/1947.

22 Lang József szobafestő korábban a keszthelyi Iparoskör elnöke és a Baross Szövetség helyi szervezetének tagja volt. 1939-ben választották meg városbírónak.

23 HU-MNL-ZVL-IV.401.a.-142/1945.

24 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-99/1947.

25 HU-MNL-ZVL-XXV.6.-109/1945.; HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-61/1946.

26 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-219/1945. A lengyel menekültek történetére lásd: Lagzi 1975.

kezdettől fogva kiemelt figyelmet fordított a propaganda megszervezésére. Ennek megfelelően a nyilasok Keszthelyen is szinte azonnal ellenőrzésük alá vonták a település hetilapja, a Keszthely és Vidéke szerkesztőségét. Ezek után a lap október 21-én adta tudtára az olvasóknak „Ünnep” című vezércikkében, hogy 1944. október 15-én megismétlődött 1848. március 15-e forradalma, vagyis a „nemzet lerázta magáról a rabláncokat”. A propagandacikk egyúttal arra figyelmeztetett, senki ne reménykedjen abban, hogy a bolsevizmussal valaha is ki lehet egyezni, mert hiszen „kezet foghat[-e] valaha az Isten a Sátánnal”? Egyedül az „országmegmentő nemzetmegváltó Hungarizmus” és a vezér, Szálasi Ferenc képes megvédeni a magyarságot a pusztulástól.²⁷ Az újság címolaján közölték a Hungarista mozgalom kiáltványát, amely harcba szólított minden magyar „testvért”. De egyúttal figyelmeztetett is: „A rombolás, pusztulás démonait, Moszkva

csőcselégeit, az angolmánia gyáva megszállottjait számontartjuk; velük úgy bánunk el, mint ahogy ezekben a nehéz órákban azok magatartásukkal azt kiérdemlik.”²⁸ És mindez nem csupán üres fenyegetés volt: Keszthelyen gyakorlatilag a nyilas hatalomátvétel napján elkezdték összegyűjteni a megbízhatatlannak tekintett személyeket. Az egyik internált, Németh József, aki 1938-ban még vezető beosztású tagja volt a helyi nyilas pártszervezetnek, a népbíróság előtt így emlékezett vissza erre az időszakra: „1944.10.15-én engem is lefogtak és 18-ad magammal együtt behoztak Nagykanizsára az internálótáborba. Kertész József, Fazekas István, Pataki István és mások, ismert baloldali keszthelyi egyének voltak velem együtt ekkor internálva. Október 20-án tartóztattak le és 25-én elengedtek.”²⁹

A hónap végén a nyilas belügyminisztérium kiadta a 18.000/1944. számú rendeletet az állambiztonsági szempontból aggályos baloldali és

egyéb személyek őrizetbe vételéről.³⁰ Ennek nyomán november elején újabb letartóztatási hullám vette kezdetét. A politikailag megbízhatatlan személyek névsorában szerepelt Gelencsér Ferenc téglagyári munkás is, akit később a népbíróság tanúként hallgatott meg a nyilasok perében. Ő az alábbiakat mondta jegyzőkönyvbe: „Úgy emlékszem, hogy 1944 novemberében történt, hogy a vádlott [Gaál Sándor] 4-5 másik nyilas fegyveres pártszolgálatossal³¹ kijött a felső téglagyárban lévő lakásomra. Én éppen a körkemenccénél adtam ki szemet. Családom megmutatta a nyilasoknak, hogy hol vagyok. Gaál Sándor, a nyilasok vezetője felszólított, hogy menjek velük. Kérésre megengedték, hogy megmosakodjam és felöltözzem, hogy – amint Gaál mondta – lássam, hogy a nyilasok milyen tisztességes emberek. Indulás előtt feleségem 100 pengőt akart nekem átadni, mire a vádlott azt mondta, hogy csak tartsa meg feleségem a

pénzt, mert nekem arra már nem lesz szükségem. [...] A csendőrségen Péntes Mihály csendőrtörzsőrmeister közölte velem, hogy nemzetgyalázzal és izgatással vádolnak, továbbá, hogy azért hoztak be, mert veszélyes kommunista vagyok, baloldali magatartásom miatt kétszer voltam büntetve és egyszer internálva. Minthogy azonban nem volt ellenem bizonyíték, elengedett, de figyelmeztetett, hogy bújjak el, mert a nyilasok biztosan újra elfognak. Én hazamentem és a téglagyár körkemenccéjének a kürtőjében bújtam el, ahol kb. 4 hónapig voltam, egészen a felszabadulásig.”³²

A sajtó átállítását és az ellenséges személyek összegyűjtését követően a nyilasok előtt álló következő fontos feladat a pártszervezés megindítása volt. Mint ismert, 1944 augusztusában a román kiugrás után megalakult Lakatos-kormány egyik első intézkedése a pártok működésének felfüggesztése volt. Ezen felül a többi nyilas párt mellett a Szá-

27 Keszthely és Vidéke 1944. október 21. 1. p.

28 Keszthely és Vidéke 1944. október 21. 1. p.

29 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-42/1945.

30 HU-MNL-ZVL XXV.17.-7/1945.

31 A népbírósági iratok szerint a fegyveres pártszolgálat Keszthelyen csak december elején alakult meg.

32 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-190/1946.

lasi-féle hungaristák valószínűleg nem voltak túlságosan népszerűek, miközben a napról-napra romló katonai helyzet is egyre többeket tartott vissza a nyílt politikai szerepvállalástól. Azonban a megye élére állított új főispán, Csomay Miklós³³ intézkedése nyomán a lehető leg-rövidebb idő alatt minden településen meg kellett szervezni a helyi pártszervezetet. A járási főszolgabírák és a körjegyzők pedig kötelesek voltak támogatni a párttagok szervezőmunkáját. Így aztán Molnár járásvezető és párttársai a közigazgatási előljárók kíséretében utazták be a keszthelyi járást és buzdították csatlakozásra a gyűlésekre kirendelt hallgatóságot. November elejére tehát vidéken is megalakultak a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom szervezetei. A pártszervezők igyekeztek a befolyásosabb és tekintélyesebb személyeket is megnyerni a párt számára, így például Keszthelyen Molnár József rendszeresen felkereste Castelli Árpád mérnököt, a Kisbalatoni Vízrendező Társulat vezetőjét, hogy rábírja a pártba való belépésre. Próbálkozásai azonban rendre kudarcba fulladtak, be kellett érnie csekély összegű pénzadományokkal. Egyébként több tanú is megerősítette, hogy Castelli mérnök zsidó származású munkásokat is alkalmazott, s amíg erre lehetősége adódott, igyekezett elbűjtatni őket a nyilasok elől. Ezt egyébként az is nehezítette, hogy Szalai nyilas községvezető lánya a mérnöki iroda egyik gépíróőjeként dolgozott.³⁴ A propagandalapok hangzatos szövegeiben és a lakosság megfélemlítésén túlmenően a nyilasok valójában képtelenek voltak úrrá lenni a háború okozta, egyre súlyosbodó nehézségeken: a közellátás akadozott, napról napra nőtt a menekültek száma, miközben a német és magyar katonai alakulatok beszállásolásá-

nak és ellátásának terhe is a lakosságra hárult. De az angol-szász bombázókötelékek átrepülései miatt mindennaposak voltak légiriadók is, sőt november 19-én Keszthelyt is bombatámadás érte. A településre ledobott rombolóbombák 8 lakos életét oltották ki, 2 fő megsérült, súlyosan megrongálódott 22 lakás, további 202 épületben pedig kisebb károk keletkeztek.³⁵ Mindeközben a szovjet hadsereg már a Dunántúlon nyomult előre, november végén elfoglalták a baranyai megyeszékhelyt, Pécs városát, majd pár nappal később Kaposvárra is bevonultak.³⁶ Mivel a front vészesen közeledett, ezért a nyilasok elrendelték Zala megye kiürítését, s ezzel együtt megkezdték a leventék összegyűjtését és Németországba szállítását is. Az egykori levente körzetparancsnok, Tolnai Lajos elmondása szerint ezekben a napokban a Keszthelyi járás területéről mintegy 400 leventének kellett bevonulnia Keszthelyre, ahonnan aztán gyalogosan útba indították

őket Sümegre. Innét tovább vitték őket Szentgotthárdra, majd Németországba kerültek, ahol SS növendékek lettek.³⁷ A megye nyilas vezetői és a vármegyei katonai parancsnoka, Lészay ezredes az egyre kilátástalanebb hadihelyzetért a belső ellenességet és a kötelességüket megtagadó katonákat okolták. Éppen ezért november végén Lészay parancsba adta, hogy ettől kezdve a dezertőröket a helyszínen agyon kell lőni. Forrásaink szerint Keszthelyen az első kivégzésekre december 7-én került sor; ekkor egyetlen nap leforgása alatt 8 katonaszökevényt végeztek ki.³⁸

Tekintettel a harctéri helyzetre, december elején a keszthelyi pártvezetőség elérkezettnek látta az időt a fegyveres pártszolgálat megszerzésére. A településen működött ugyan nemzetőrség, de az a községi előljáróság irányítása alatt állt, feladata pedig a közrend és közbiztonság fenntartása volt. A nyilasok azonban saját fegyveres erőt akartak

33 Csomay Miklós (1902-1975), a neves veszprémi építész id. Csomay Kálmán másodszületett fia. Gépészmérnöki diplomát szerzett, az 1930-as évek második felében pedig egyre inkább a szélsőjobb oldali pártok felé orientálódott. 1939-ben a Szálasi-féle párt Veszprém megyei vezetője, 1941-ben pedig a Székesfehérvári főkerületet irányította. 1944. október 27-én érkezett meg Zalaegerszegre és átvette a főispáni hivatal vezetését. A háború után Észak-Amerikába emigrált.

34 HU-MNL-ZVL-XXV.6.-117/1945.

35 HU-MNL-ZVL-V.1734.b.-12952/1944.; Közli: Bakonyi 2020, 62. p.

36 Veress D. 2003, 615., 620. p.

37 ÁBTL 3.1.9.V-1647.

38 Tar 2000, 58. p.

felállítani, amely bevethető a – szerintük állandó aknamunkát végző – belső ellenség megtörésére is. A nemzetőrség parancsnokhelyettese, Patassy Elek később úgy emlékezett, hogy december elején a magyar katonai parancsnokság egyik napról a másikra rendelkezési állományba helyezte a nemzetőrség tagjait. Ezt követően a katonaság felállította a balatoni partőrséget, a nyilasok pedig megszervezték a fegyveres pártszolgálatot.³⁹ A Keszthely és Vidéke című hetilap 1944. december 2-án közölte a párt felhívását: „Keszthelyen és környékén, úgy, mint az ország többi helyén is, önkéntes jelentkezőkből önvédelmi alakulatokat állítanak fel. Felhívjuk a fegyverfogható férfiakat jelentkezésre. Vasárnap december 3-án tájékoztató gyűlést tart a Nyilaskeresztes Párt az Andrássy téren délelőtt 11 órakor. Rossz idő esetén az Uránia Mozgóképcsínházban.”⁴⁰ A fegyveres pártszolgálathoz csatlakozóknak rendszeres havi fizetést és a katonai szolgálat, illetve az erődítési munkálatokban való

kötelező részvétel alóli mentességet ígértek. A népbíróság elé állított egykori pártszolgálatosok vallomásai szerint különösen a katonai behívó alóli felmentés bizonyult vonzó ajánlatnak. Erre hivatkozott mások mellett Bozzai József is, aki később az alábbiakat adta elő vallomásában: „1944. december elején, Keszthelyen megjelent a nyilasoknak egy plakátja, amelynek értelmében minden katonaköteles férfinak azonnal be kellett vonulnia. Minthogy engem 1944. szeptember 29-én besoroztak katonának, nekem is be kellett volna vonulnom a plakát értelmében. Én azonban nős, 3 gyermekes családapa vagyok, és ezért nem akartam bevonulni. Hallottam, hogy azok, akik beléptek a Nyilaskeresztes Párt fegyveres pártszolgálatába, nem vonulnak be, ezért azután én is jelentkeztem pártszolgálatosnak.”⁴¹ De idézhetjük Tulok Károly nyilatkozatát is, aki szintén a nyilasok által kilátásba helyezett mentességet hozta fel csatlakozása indokaként: „1944 decemberében léptem be a

Nyilaskeresztes Párt fegyveres pártszolgálatába. Engem ugyanis besoroztak katonának, és féltem, hogy be is fognak hívni. Hogy ezt elkerüljem – 2 gyermekemre való tekintettel – beléptem a pártszolgálatosok közé.”⁴² A pártszolgálatosok fegyvert hordtak és karszalagot viseltek, elvükben havi 400 pengő fizetés is járt nekik, de többen azt állították, hogy pénzt csak 1945 elején, január és február hónapban kaptak.⁴³ A szolgálat tagjai elsősorban járőr feladatokat láttak el, valamint őrségben álltak a párthelyiségeknél és az arra kijelölt helyeken. Minderre Gyürüsi Sándor így emlékezett vissza: „Beismerem, hogy mint fegyveres pártszolgálatos a Nyilaskeresztes Párt keszthelyi pártirodája előtt, illetve két alkalommal a keszthelyi vasútállomáson másnapoként pártjelvényvel, pártszalaggal és olasz katonai ismétlő golyós fegyverrel őrszolgálatot teljesítettem. Az őrszolgálat minden alkalommal két óránkénti váltással 24 óra hosszan tartott.”⁴⁴

Marton Lajos vallomása szerint a pártvezetőség valamiféle ellenállási mozgalom kibontakozásától is tartott, erre az esetre riadótervet dolgoztak ki, Martonnak például a Tapolcai út védelmében kellett volna közreműködnie.⁴⁵ Mindemellett a pártszolgálat tagjai a csendőrökkel és a katonákkal együtt részt vettek a szökött katonák és munkaszolgálatosok elfogására szervezett razziákon, felügyelték az egykor zsidó tulajdonban volt üzletek kiárusítását, vagy éppen az erődépítésre kivezényelt lakosság munkáját. Esetenként más egyéb feladatok is adódtak, például 1945 januárjában a Balatoni Múzeum vasúti vagonokban pakolt gyűjteményét is pártszolgálatosok őrizték és kísérték Zalaegerszegre.⁴⁶ 1944 december végére eldőlt, hogy a Balatontól délre eső frontszakaszon egyelőre szünetelnek a harcok, a szemben álló felek Budapestre és annak környékére összpontosítják erőiket. Ugyanakkor a szovjetek szinte teljes hosszában megszáll-

39 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-57/1945.

40 Keszthely és Vidéke 1944. december 2. 1. p.

41 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-48/1945.

42 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-196/1945.

43 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-39/1945, 43/1945, 50/1945, 196/1945.

44 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-38/1945.

45 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-15/1946.

46 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-43/1945, 196/1945.

ták a Balaton déli partját, illetve a Balatonmáriafürdőtől Nagyatádon át Barcsig húzódnó vonalat. Ez azt jelentette, hogy a front megérkezett Zala megye határaihoz. Ám a hadműveleti szünet következtében a megye lakossága még hónapokig német és nyilas fennhatóság alatt kellett, hogy éljen, miközben napról napra nőtt azok száma, akik számára egyértelművé vált, hogy a háború elveszett, a harcok elhúzódása már csak értelmetlen szenvedést okoz az országnak. Ilyen körülmények között a lakosság egyre inkább apátiába süllyedt, az elkövetkező hónapokat mindenki igyekezett átéléselni és túlélni, ahogy csak tudta. Vagyis például a magántulajdon szentsége egyre kevésbé érdekelte az embereket, s a deportál, elmenekült családok lakásait, az üresen álló nyaralókat egyre többször törték fel hasznosítható holmik után kutatva. Mindeközben a nyilasok folytatták a levették mozgósítását, a fentebb már idézett Tolnai Lajos állítása szerint 1945 első hónapjaiban még legalább 1000 levettét rendeltek

be Keszthelyre, akik aztán végül Németországba kerültek.⁴⁷ Az egyre lesújtóbb közállapotokról olvashatunk a MAORT autószerelőjeként dolgozó Csány József naplójában is, aki 1945 január elejétől kezdve jegyezte fel a Keszthelyen történt fontosabb eseményeket.⁴⁸ Meglátása szerint a zsidó üzletek kiürítése leginkább szabadrablást jelentett, és őszinte megdöbbenéssel figyelte a lakosság magatartását. De a katonaszökevényekkel szembeni könyörtelen bánásmód is mélyen felháborította: „Hogy mit végeznek ezek a derék testvérek, ez borzasztó. Az, hogy rabolnak, bomlasztanak még csak hagyján, de hogy embereket agyonlőnek csupán azért, mert a háborút »már« unja és hazajött eltávozásra, ez felháborító, mert nem az a hazaáruló, aki önkényesen hazajön azért, hogy évek óta nem látott családját viszontláthassa, hanem hazaáruló az a magyar tiszt, aki csapatostul adja át magát az ellenségnek. Ilyen tisztet még egyet sem láttam agyonlőve, de szerencsétlen parasztkatonát annál

többet.”⁴⁹ Ami a kivégzéseket illeti, 1945 januárjában Keszthelyen a halotti anyakönyvekben két esetet regisztráltak. A hónap elején Lőrincz Géza koldulásból élő cipészsegédet fosztogatás vádjával agyonlőtték és holttestét felakasztva a gimnázium előtti téren hagyták.⁵⁰ A hónap végén a 31 éves Frank Miklós zsidó származású gépészmérnököt mint szökött munkaszolgálatost az Andrássy téren nyilvánosan kivégezték.⁵¹ Az eset meglehetősen nagy visszhangot keltett a városban, ugyanis a fiatalembert helybeli nők bújtatták előbb Cserszegtomajon, majd pedig Keszthelyen, emiatt a nyilasok őket szintén felelősségre akarták vonni.⁵² A mérnök elfogásában részt vett Molnár József járásvezető, valamint Sass József a pártszolgálat járási vezetője is. Előbbi vallomásában a következőket olvashatjuk az elfogás körülményeiről: „Frank Miklós szökött munkaszolgálatos elfogatásá-

ban részt vettem. [...] Nálam fegyver nem volt. Mikor Gyűrűsék házához megérkeztünk, bementünk oda és házkutatást tartottunk. A kamrában tényleg megtaláltuk Frank Miklóst. [...] Később hallottam, hogy Frank Miklós megmotozása során ékszerket és nagyobb mennyiségű pénzt találtak nála. Ezeket az értékeket azután a pártpénztárban helyezték el, ahonnan a pénztáros, amikor az oroszok elől elmenekült, magával vitte.”⁵³ A kivégzőosztagot a csendőrség tagjaiból állították össze, a pártszolgálatosok pedig fegyver nélkül záróláncot alkottak a veszthely körül. A visszaemlékezések szerint óriási tömeg verődött össze, miközben a mérnöknek menedéket nyújtó fiatal lányokat is elővezették, s nekik büntetésből végig kellett nézniük Frank Miklós kivégzését. Később azonban nem esett komolyabb bánatódásuk, amiben talán az is szerepet játszott, hogy több csendőrt szemé-

47 ÁBTL 3.1.9.V-1647.

48 A naplóra lásd: Bakonyi 2021. és HU-MNL-ZVL-XXV16.b.-61/1945.

49 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-61/1946.

50 Tar 2000, 58. p.; HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-61/1946.; Keszthely halotti anyakönyv, 1945. január 10.

51 Veress D. 1983, 410.; Keszthely halotti anyakönyv, 1945. január 30.

52 Zalai Összetartás 1945. február 3. 2. p.

53 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-104/1947.

lyesen is ismertek.⁵⁴ A helytörténeti adatok szerint az említett két esetben kívül a hónap folyamán további kivégzésekre is sor került: január 27-én a gimnázium előtti téren két katonaszökevényt lőttek agyon.⁵⁵ Időközben a naplóró Csány József arra az elhatározásra jutott, hogy csatlakozva a Nemzeti Számonkérés Szervezetéhez, megpróbál gátat vetni a nyilasok visszaéléseinek. A napló szerint a kinevezés birtokában Csány megpróbálta megmenteni a szökött vagy katonaszökevénné nyilvánított honvédeket. Elképzelése az volt, hogy a dezertőröket nem engedi agyonlővetni, hanem inkább bevonultatja őket a sárvári 22. bevonulási központba. A naplóbejegyzések és a tárgyaláson felvett jegyzőkönyvek szerint Simonics Gyula zalavári szabósegédet valóban sikerült megmentenie a felelősségre vonástól, aki ezt később a népbíróság előtt személyesen is igazolta. Egy ismerőse, a népbírósági eljárásban szintén tanúként szereplő Németh István

cipész részére pedig a bevonulás alóli felmentést igazoló iratokat állított ki.⁵⁶ A naplóban nevek említése nélkül további, általa bevonultatott személyekről is írt, de velük kapcsolatban nem rendelkezünk bővebb adatokkal. Az meglehetősen valószínűtlen, hogy egymaga képes lett volna nagyobb számú szökevényt megmenteni, feltételezhetően csak néhány emberen tudott segíteni.

1945 februárjában a város egykor vagyonos, izraelita vallású faáru kereskedője, Kun Nándor került a német biztonsági rendőrség kezére. A január végén indult keszthelyi nyilas hetilap, a Zalai Kitartás információi szerint az apostoli nuncius, Angelo Rotta által kiállított menlevéllel próbálta elkerülni, hogy munkaszolgálatra hurcolják.⁵⁷ A németek azonban elfogták, kihallgatása után Keszthelyre szállították, ahol átadták a magyar hatóságoknak, majd pedig 1945. február 25-én nyilvánosan agyonlőtték.⁵⁸ Csány naplója szerint ezzel összefüggés-

ben került sor a nyilasok által elkövetett legnagyobb sikkasztásra és lopásra, ugyanis a párttagok szemet vetettek a kivégzett vállalkozó lezárt lakásában tárolt értékes holmikra. A lakást felnyitották és szinte mindent elhordtak, majd ezt követően a pártvezetők egymást vádolták a sikkasztással.⁵⁹ Ugyanakkor Csány a naplójában további kivégzésekre is utalást tett, február folyamán ugyanis a keszthelyi laktanyában járt és erről az alábbiakat jegyezte fel: „Ma körülnéztem a laktanya belsejében és udvarán. Feltűnt a sok földhányás, és érdeklődésemre Kiss zászlós megjegyezte, hogy agyonlőtt zsidók és katonaszökevények.”⁶⁰ A naplóban foglaltakat erősíti, hogy háború után, 1945 májusában a Zala című napilap éppen a keszthelyi laktanya udvarán zajló exhumálásokról adott hírt: a cikk megjelenéséig 7 áldozat holttestét emelték ki a földből. Az újság értesülései szerint a nyilas uralom időszakában Keszthelyen összesen 20 embert végeztek ki.⁶¹ Miközben a helybeli nyilas pártveze-

tők egymással marakodtak a deportált zsidó családok vagyona felett, a polgári lakosságra helyzete egyre kilátástalanabbá vált. Mindezt tetézte, hogy a katonaság az erődítési munkálatok felgyorsítása érdekében egyre nagyobb mértékben kívánt támaszkodni a civil munkaerőre. Ugyanis a szovjet előretörés miatt már 1944 őszén megkezdődött egy új hadászati védelmi rendszer kiépítése, amely Kassa térségétől egészen a Dráva folyóig szelte át az országot. Ennek Budapesttől a Velencei-tavon át a Balatonig, valamint Keszthelytől a Dráváig húzódó szakasza a Margit-vonal elnevezést kapta. Zala megyei szakasza a Balaton északi partján, valamint Keszthely, Alsópáhok és a Kis-Balaton térségében épült.⁶² A fő védvonal mögött a Balatontól északra kellett kiépíteni a Klára-állást, amely egyik szakasza Veszprémtől Alsóörsig húzódott, míg Nagykanizsa előterében a Dorottya-állás munkálatai folytak, amely a Principális-csatornára tá-

54 HU-MNL-ZVL-XXV.6.-61/1945.

55 Tar 2000, 58. p.

56 HU-MNL-ZVL-XXV.6.-61/1945.

57 Zalai Kitartás 1945. március 10. 4. p.

58 Keszthely halotti anyakönyv, 1947. április 25.

59 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-61/1946.

60 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-61/1946.

61 Zala 1945. május 23. 2. p.

62 Veress D. 1986, 563. p.

maszkodva Kerecsenytől Magyar-szerdahelyen és Nagykanizsán át, Fityeház érintésével Murakeresztúrig nyúlt el.⁶³ Emellett minden település határában megkezdődött a lövészárkok, tüzelőállások, tankcsapdák kiépítése, hogy a majdan harcolva visszavonuló csapatok faluról falura folytathassák a védelmi harcokat.⁶⁴ A mind teljesíthetlenebbnek tűnő követelmények miatt Keszthely elöljárósága 1945. február 28-án az alábbi beadvánnyal fordult a honvédség járási katonai parancsnoksághoz: „Az elmúlt napokban a Balaton körüli erődítési munkákat irányító német erődépítési parancsnokság Keszthely nagyközségtől olyan nagyszámú erőd munkás kiállítását követelte, amelynek eleget tenni a község nem képes. Ezért a községi elöljáróság azon kéréssel fordul a járási katonai parancsnoksághoz, hogy az erődítési munkálatok elvégzéséhez a Keszthelyről Sárvarra bevonult és jelenleg a fentebb említett munkahelyeken, illetőleg

munkásszázadoknál foglalkoztatott erőd munkásoknak Keszthely nagyközségbe való sürgős visszavezénylése iránt közbenjárni szíveskedjék. A községi elöljáróság ezen kérését teljes mértékben támogatja a Keszthely körüli erődítési munkálatokat irányító német katonai parancsnokság is, amely az itteni erődítési munkálatok sürgős elvégzésére fontos katonai érdekből a legnagyobb súlyt helyezi.”⁶⁵ A járási katonai parancsnokságon azonban a „legnagyobb megütközéssel” fogadták az elöljáróság kérését, és sajnálattal állapították meg, hogy „Keszthely nagyközség elöljáróságának beállítottsága összeegyeztethetetlen a mai idők követelményeivel”.⁶⁶

Tovább fokozta a feszültséget, hogy az átvonuló vagy a településen elhelyezett katonai alakulatok komoly károkat okoztak, a háború végéhez közeledve pedig mind gyakoribbá váltak az erőszakos rekvirálások. A katonai beszállásokat különösen megsínylették az oktatási in-

tézmények, amelyekben a nyilas kormány rendelete alapján 1944. október 29-től be kellett szüntetni a tanítást.⁶⁷ Példaként idézhetünk az állami polgári leányiskolában készült kárfelmérési jegyzőkönyvből: „1944. júniustól iskolánkban elhelyezett katonai anyagraktár szállítókoszikkal a külső és belső kaput szárfástól együtt kiszakította, ablakait betörték; [...]. A csengővezeték és kapcsoló mindkét oldalon leszagatva, letörve. A kapu alja, folyosók fala bepiszkítva, leütve, a tantermek lábazata, padlója a tárolt homoktól rongált. [...] A szolnoki kórház irodája, majd cipőműhelye az irodák közfalát tűzhely felállítása céljából átfúrták, 2 db 2x3 m-es fekete klott sötétítőfüggönyt elvitt. [...] 16 ablak rugós rolettája letépve, tönkretéve. [...] A WC-k vízvezetéki csapjai leszerelve, a falakba beszivárgó víztől a szomszédos tanterem fala kipe-nészedve. A csatorna csövei ruhával, bőrrel stb. eltömődve váltak használhatatlanná. [...] A kert kerítése, ajtaja kitörve, úgyszintén a szemét-

gödör betontetőzete, vasajtaja. [...] A tantermek padozata, falak, ajtók, párkányzatok kivésve. [...] December 31-étől az iskola 6 tantermébe elhelyezett menekült család (150 létszámmal) 89 gyermekének – csecsemőtől felfelé – egész napi életszükségletével járó fűtés, fürdetés, főzés, melegítés stb. által a padló, a falak, kályhák nagy kárt szenvedtek.”⁶⁸ A beszállásolt katonák komoly anyagi károkat okoztak a Festetics család kastélyában és a Balatoni Múzeum épületében is.⁶⁹

Az egyre kilátástalanabbá és kaotikusabbá váló állapotokra a Nyilas-keresztes Párt egyfajta pótcselekvésként a propaganda fokozásával válaszolt. Ezzel összefüggésben jól érzékelhetően törekedtek egyfajta Szálasi-kultusz felépítésére is. Így például január 6-án a nemzetvezető születésnapja alkalmából megkövetelték, hogy a templomokban ünnepi szentmiséket, illetve istentiszteleteket tartsanak. A keszthelyi pártvezetőség azonban nem volt maradéktalanul megelégedve a Szerecz Imre

63 Sárosi 1997, 83. p.

64 HU-MNL-ZVL-IV.424.a.-6209/1944.

65 HU-MNL-ZVL-IV.401.a.-771/1945.; Közli: Bakonyi 2020, 64-65. p.

66 Uo.

67 Budapesti Közlöny 1944. október 25. 2. p.

68 HU-MNL-ZVL-V.1734.b.-1289/1945.; Közli: Bakonyi 2020, 66. p.

69 Tar 2000, 57-58. p.

apátplébános által celebrált szertartás ünnepélyességével, és ezt szóvá is tették a plébánosnak. Egy hónappal később, február 10-én a település főterét és főutcáját is Szálásiról neveztek el. Az időpont nem véletlen, ugyanis ezekben a napokban a nemzetvezető országjáró körútja egyik állomásaként Zala megyébe érkezett és február 11-én Keszthelyre is ellátogatott. Szálasi az Uránia Filmszínház tartott beszédet, de azt csak válogatott párttagok hallgathatták meg.⁷⁰ Mindemellett Keszthelyen többször rendeztek pártterkezeket, gyűléseket, sőt március első heteiben még egy ideológiai továbbképző tanfolyamot is tartottak a járási tisztviselők számára.⁷¹

Időközben a Nyilaskeresztes Párt belső vizsgálatot indított a Keszthelyen tapasztalt állapotok kivizsgálására, és az elkövetett visszaélések miatt Szalai közsegvezetőt, valamint helyettesét március 22-én menesztették.⁷² Ennek azonban már nem volt túl nagy jelentősége, hiszen a nyilas rezsim napjai ekkor már meg voltak számlálva.

A háború vége és a nyilas rendszer bukása

Miután a szovjet Vörös Hadsereg 1945. február 13-án elfoglalta Budapestet, a német hadvezetés még egy utolsó nagy ellentámadással próbálkozott a Dunántúlon. A március 6-án megindított „Tavaszi ébredés” fedőnevű hadművelet során a Balaton és a Velencei-tó között, valamint a Balatontól délre, Nagybjom térségében indítottak támadásokat. A kezdeti sikerek ellenére az offenzíva rövidesen kudarcha fulladt. Néhány nappal később, 1945. március 16-án a szovjet Vörös Hadsereg megindította a bécsi támadó hadműveletet, amelynek első szakaszában a Dunántúl elfoglalását tűzték ki célul. A harcok rövidesen elérték Zala megye területét, a szovjet előretörés pedig két irányból is fenyegette a német és magyar csapatokat. A Balaton északi partján a 27. szovjet hadsereg alakulatai nyomultak előre és viharos gyorsasággal foglalták el a Balatonfelvidék településeit.

Március 30-ára már Keszthely is a kezükre került. Ezzel nagyjából egy időben a Balatontól délre támadásba lendült és Nagykanizsa irányába nyomult előre az 57. szovjet és az 1. bolgár hadsereg.⁷³

Miközben a katonai alakulatok harcolva hátráltak a Vörös Hadsereg elől, Zala megyéből megindult a menekültek áradata Ausztria felé. Menekültek a szélsőjobb oldali politikusok, tisztviselők és híveik, a harcoltók és a szovjet hadseregtől rettegő civilek, és persze a Nyilaskeresztes Párt tagjai is. Keszthelyen március 27-én, Nagykedden a nyilas pártvezetőség már összehalkolta és kocsikra rakatta a meneküléshez szükséges holmikat és rövidesen útnak indultak nyugat felé.⁷⁴ Miután néhány hónap elteltével közülük többen is hazakerültek, nekik a népbíróság előtt kellett számot adniuk korábbi tetteikről. Az egykori nyilasokat háborús és népellenes bűnök elkövetése miatt vonták felelősségre, súlyosabb büntetésre a pártszervezet vezetői számíthat-

tak, így például Molnár József járásvezetőre 3 év 6 hónap, Bakonyi Mihály propagandavezetőre pedig 2 év börtönbüntetést szabtak ki. A fegyveres pártszolgálat tagjainak tevékenysége valamivel enyhébb elbírálás alá esett, őket jellemzően 3-6 hónapnyi börtönbüntetéssel sújtották. Ám az egykori nyilas párttagok közül sokan még évekig vagy akár évtizedekig szerepeltek a politikai szempontból megbízhatatlan vagy ellenséges elemek listáján, a rendőrség politikai nyomozói pedig időről időre ellenőrizték tevékenységüket, életvitelüket.⁷⁵

70 Tar 2000, 58. p.; HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-214/1945.

71 Zalai Közlöny 1945. március 17. 3. p.

72 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-214/1945.

73 Veres D. 2003., 1085–1144. p.; Ungváry 2004, 448–472. p.

74 HU-MNL-ZVL-XXV.16.b.-38/1945.

75 ÁBTL-3.1.5.O-13037.

A keszthelyi Andrassy tér a Kossuth utca felől nézve 1941 körül. 1945 januárjában itt végezték ki Frank Miklós gépészmérnököt (Fortepan, Klenner András felvétele)

Rövidítések jegyzéke

Levéltári források

ÁBTL = Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

3.1.5. = Objektum dossziék

3.1.9. = Vizsgálati dossziék

HU-MNL-ZVL= Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára

IV.401.a. = Zala vármegye főispánjának iratai. Általános iratok

V.1734.b. = Keszthely nagyközség iratai. Közigazgatási iratok

XXV.6. = Nagykánizsai népügyészség iratai

XXV.16.b. = Nagykánizsai népbíróság iratai

XXV.17. = Zalaegerszegi népbíróság iratai

Irodalom

Bakonyi 2020 = Bakonyi Péter (szerk.): Megszállók és áldozatok. Zala megye német és szovjet megszállása, a háború polgári áldozatai 1944-1945. Dokumentumok és személyi adattár. Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Önkormányzata, Zalaegerszeg, 2020.

Bakonyi 2021 = Bakonyi Péter: Csány József „nyilas számonkérő” naplója. In: Archivnet 2021. 6. sz. <https://www.archivnet.hu/csany-jozsef-nyilas-szamonkero-naploja> (Letöltés ideje: 2023. június 14.)

Bakonyi 2023 = Bakonyi Péter: Nyilasok Zala megyében (1944. október – 1945. március). In: Múltunk 2023. 2. sz. 144–173. p.

Lagzi 1975 = Lagzi István: Lengyel menekültek Zala megyében a második világháború idején. (Zalai Gyűjtemény 3.) Zalaegerszeg, 1975.

Paksa 2013 = Paksa Rudolf: Magyar nemzetiszocialisták – Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója. Bp., 2013.

Paksy 2015 = Politikai küzdelmek Zala megyében a két világháború között II. 1932–1945. (Zalai Gyűjtemény 78.) (Szerk. Paksy Zoltán) Zalaegerszeg, 2015.

Sipos 1997 = Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs. (Főszerk. Sipos Péter) Bp., 1997.

Tar 2000 = Tar Ferenc: Keszthely története III. Keszthely, 2000.

Ungváry 2004 = Ungváry Krisztián: A magyar honvédség a második világháborúban. Bp., 2004.

Veress D. 1933 = Veress D. Csaba: Adatok a zsidóság Veszprém megyében a II. világháború idején lezajlott tragédiájához. In: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 16. (Szerk. Törőcsik Zoltán, Uzsoki András) Veszprém, 1983. 339–412. p.

Veress D. 1986 = Veress D. Csaba: Harcok a balatoni védelmi vonalban (1944. december – 1945. március). In: Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 18. (Szerk. Törőcsik Zoltán, Uzsoki András) Veszprém, 1986. 563–585. p.

Veress D. 2003 = Veress D. Csaba: Magyarország hadikronikája 1944–1945. Bp., 2003.

TÓTH CSABA

EGY HUMANISTA MŰVÉSZ EGY POSZTHUMANISTA KORBAN – FARKAS FERNENC 65

A cím ellentmondást rejt magában, azonban nem kibékíthetetlen ellentmondást, mivel már egy ideje, lassan több mint egy évszázada ez az ellentmondás a modernitás, a modern művészet egyik sajátossága, sőt talán legfőbb jellemzője. A modern művészet, és különösen az avantgárd művészet, mint ahogy a korunk embere, hátat fordított a természetnek, megvetette, lefokozta azt. Megfosztotta a Teremtés mítoszától, eszközként tekintett és tekint rá, olyan eszközként, melyet a cél szentesít. A cél pedig a kozmikus-, és a bennünk lévő transzcendens (külső és belső) világegyetem szekularizációja volt. Az évezredek át univerzális, egyetemes és isteni tulajdonságokkal rendelkező TERMÉSZET a modernitás következtében a képzőművészetekben lefokozott-, lenézett-, elavult, avított jelenséggé vált, amelytől mindenáron és minden eszközzel meg kell szabadulni. Az avantgárd már „tűzzel-vassal” irtotta és pusztította, a TERMÉSZET autodaféjáról szólt az elmúlt száz év (jelképes és valóságos értelemben), és mai is arról szól. „A mosdóvízzel a gyereket is kiöntötték”, mert a

Természettel együtt annak teremtője, a Mindenható, és a teremtés koronája, az Ember is odaveszett. A múlt századi osztrák író, Robert Musil konstatálja először ezt az új jelenséget, a *Tulajdonságok nélküli embert*. Tévedés ne essék, nem fizikai tulajdonságok nélküli ez az ember, hanem lelki-, erkölcsi tulajdonságok nélküli, ahogy Herbert Marcuse meghatározza, immár Az *egydimenziós ember*.

Farkas Ferenc munkássága tehát mindezekkel a jelenségekkel, uralkodó és kizárólagosságra törő destruktív ideológiákkal szemben helyezkedik el, fél évszázados szobrászati életműve épp ezeknek az ellentéte. Művészetének legfontosabb jellemzője épp maga a folytonosság, a kontinuitás, a nyugati műveltség és kultúra folytatása, életben-tartása, folytonos megújítása. A természetből tudjuk, az egyszer elvágott gyökér, soha nem képződik újra, és ha a gyökér is elhal, a fa is kiszárad, és a termése is megsemmisül. Huizinga a *Holnap árnyékában* már közel száz éve mindezt megjósolta. (Egyébként ő nevezte először a modernizmust despotizmusnak.) Arthur Danto és Hans Belting már a múlt század végén a művészet haláláról és a művészettörténet végéről ír.

Farkas Ferencnek pályakezdésétől különleges érzéke volt a háromdimenziós világhoz, a térhez. (A teret

FARKAS FERENC: Rodin - maszk - 2004

már az archaikus is transzcendens jelenségnek tartotta, háromdimenziós térkeresztje, ami rengeteg őskori ásatásról előkerült, a tér végtelen modelljének tekinthető.) Farkas Ferenc eszmélésétől fogva térben látott és térben gondolkodott, ezt a képességet plasztikai őstehetségnek hívják, ami az ő esetében azonnal emberábrázolásban nyilvánult meg. Korai faszobrai (*Rubljov*, *Csontváry*, valószínűsíthetően filmélményekből születtek) már különleges térparadigmák, fatörzsből faragta ki őket, mégsem tömörszerűek, ráadásul rögtön a két művészóriás karakteresen egyéni szellemiségét is kifejezték. Megjelenítésük máris a magasművészet kategóriájába sorolható. Az itt felmutatott individuális, lelki jellemzőket is feltáró karakterek egész életművére jellemzőek. Farkas

FARKAS FERENC: Finálé XXIV. _ „A csoda”
2023

Ferenc alakjai, jeles személyiségei (írók, költők, képzőművészek, nemzeti nagyságaink) mind önmagukba néző, a belső embert feltáró, mozdulatban és arckifejezésben életre kelő individuumok, akár kisplasztikon, domborműveken és érmeiken találkozzunk velük. A fotográfia megjelenése előtti időket idézik meg, az ábrázolt személy még nem vesz tudomást arról, hogy az örökkévalósággá minősülnek arcvonásai, gesztusai, nincs tekintettel az őt megörökítő művészre, mint a fotográfia esetében. Farkas alkotásain időt áldoz az önvizsgálatra, önismeretre, tűnődik,

töpreng, elmélázik, legtöbbszörre (szinte kivétel nélkül) kicsit előre biccentett fejtartással. Nem érdekli a külvilág, az nem zavarja meg meditálásában, ilyen mozdulatokkal nem is lehet a kamerába nézni, mert a kamera sem lát így semmit az arcból, a szemből, a lélek tökréből. Farkas Ferenc szobrai mégis valóságos lelki tükrök, még akkor is, ha nem is portrészoborról van szó. A testtartás, a mozdulat, az öntudatlan testbeszéd, mind az ábrázolt személy lelki karakterét hivatott megjeleníteni, előhívni a „szív kamrából”. (Ma ez az „előhívás” a 3 D-és nyomtatók korában mindennapos, de azok soha nem lesznek képesek ilyeneket létrehozni.) A művészet ugyanis a lélek anyanyelve, nyitott szív nélkül nem megközelíthető és nem birtokolható. Természetes egy látó szempár (Pilinszky kifejezése) kell még hozzá, a „látás tudománya” pedig Leonardo szerint is tanítható.

A sok szellemóriás, előd és példakép közt, akiket Farkas Ferenc láthatóvá tett, újrateremtett, Leonardo is megtalálható. Az *Anghiári csata* kisplasztikája a megsemmisült óriási falkép központi motívumát (a zászlóért való küzdelmet) kelti életre, három dimenzióban. A három ló és lovas mindegyike külön-külön is Leonardo alapvető téralkotását, térszemléletének képletét tartalmazza, ami két egymásnak fordított, jing-jang-szerű ellentétére épülő, átlós

irányú „u” betű. A két „u” betű egymástól térben is 45 fokban elfordítva, mint egymásba kapcsolódó két fél láncszem, mint az élet alapképletének a DNS láncnak egy kinagyított részlete, olyan életmodell, mint a már említett őskori térkereszt, tércsillag (mert a térkereszt másik nézőpontból tércsillag, csillag és kereszt, a születés és a halál jelképei). Leonardo szinte minden festészeti kompozícióján fellelhető ez a téralakítási, térképzési gondolat, a Szépművészeti Múzeum kis *Lovasszobra* pedig ebből a szempontból prototípusnak tekinthető.

Farkas Ferenc másik Leonardót idéző kisplasztikája pedig azt a leonardói angyali szárnyalást, emelkedettséget és felmagasztalást, azt a földtől való elszakadást idézi meg, amitől a festő alakjai annyira légiiesen tüneményekké, nem földi lényekké válnak, amitől annyira költőiek és megfoghatatlanok, amihez hasonlókkal azóta sem találkozunk a művészettörténetben. Leonardo nem látható „angyalszárnyait” ábrázolja Farkas Ferenc lenyűgöző kisplasztikája.

Farkas Ferenc számára minden szobrász- és festőgénusz kedves, mindegyik valami másért a példaképe. Michelangelo, Rodin, Maillol, Ferenczi Béni, Medgyessy, Barlach, Giacometti, Benczúr Gyula, Bernáth Aurél, Bosch, Caspar David Friedrich, Cézanne, Chagall, Cour-

bet, Csontváry, Degas, Delacroix, Dürer, El Greco, Escher, Frans Hals, Egry, Goya, Hokusai, Ingres, Klimt, Kondor Béla, Lautrec, Maulbertsch, Mednyánszky, Monet, Moreau, Munkácsy, Picasso, Paál László, Raffaello, Rembrandt, Renoir, Rippl-Rónai, Rubens, Rubljov, Schiele, Székely Bertalan, Szőnyi István, Tintoretto, Tiziano, Turner, Van Gogh, Watteau, Vermeer és Zala György. Azonban mindegyik hangúlyozni kell a szobrászi és festői példák kapcsán a művész mintázásának festőiségét. Szinte

FARKAS FERENC: Egyensúly – 2022

FARKAS FERENC: Szentek és mutatványosok 2020

háromdimenziós festményekről is beszélhetnénk, egy-egy bronz-szobor, kisplasztika, érem, dombormű felülete annyira festői gesztusokkal teli, szinte már-már ecsetnyomokat

vélünk felfedezni. Degas, aki pedig valójában festő volt, a legnagyobb inspirációt adta Farkas Ferencnek kis viaszfiguráival. Ezek a capricciók Degas halála után a műterméből

kerültek elő, nem a nyilvánosságnak szánta őket, mégis utolérhetetlen remekművekként tarjuk ma számon őket. Ezek a víziószerű látomásos rögtönzésekből sarjadtak ki Farkas Ferenc improvizatív remekművű kisplasztikái.

Ez a festői eredet és véna néha a bronz szobrok patinázásának rafinériáiban is tetten érhető, mert a művész egyszerűen színekben is gondolkodik. Még inkább akkor, amikor fából farag, és a fát utólag

színes lazúrokkal festi meg. Farkas Ferenc ilyenkor atavisztikus tudásáról tesz tanúbizonyságot, ugyanis évezredek óta a képzőművészetben a szakrális valóság (az egyetlen és létező valóság) színes és háromdimenziós. Ami nem bírt ezzel a két jellemzővel nem is számított művészetnek, mert a művészet mindig e szakrális ősszállapot kiábrázolását, megjelenítését, átélhetőségét és megragadását jelentette. Ez a megragadó képesség ma is minden igazi

FARKAS FERENC: Anghiari 1440 – 2012

FARKAS FERENC: Jákob harca az angyallal – 2009

mű fokmérője, vagyis szinte kézzel foghatóan megragad bennünket az örökérvényű mű, és soha többé nem ereszt el e földi életben. Olyan gravitációs erő sugárzik ezekből a művekből, mind a Földünk gravitációja.

Ez Farkas Ferenc fából faragott, festett szakrális műveire hatványozottan igaz (*Csatári oltárangyal, Megfeszített Jézus, Szentmihályfai Szt. Mihály, Szt. Kristóf, Szt. József a kis Jézussal*), ilyenekkel azonban a jubileumi kiállításon nagy szomorúságunkra nem találkozhattunk. Farkas Ferenc fából faragott szobraiban mindig összegez egy időszakot, korai *Kis támaszkodó* a már említett *Rubljov* és *Csontváry* szobrászati problémáit folytatja tovább, a *Fekvő aktja* és *Kuporgó* a tojás és magzat ősfarmájára vezethető vissza, amikkel Brâncuși előtt tiszteleg, a *Fekvő torzó* az antik mintákat követte, a *Lantos bohóc-*

nak egy új változata egészen friss munka volt a kiállításon. A *Készülődés/Ünnep* a középkori szobrászat áhítatát idézte meg a rendszerváltás éveiben, *Watteau* félalakja, a *Rubens* és a *Fekete harisnya* hazai kortárs figurális szobrászatunk legszebb darabjai közé tartoznak. A kiállítóter fókuszpontjába került a *Humanisták* szoborkompozíció legújabb, hársfából faragott változata. A két tógás, bölcselő megidézi Platón és Arisztotelész alakját Raffaello *Athéni iskolájából*. Két nemzedék, két generáció képviselői, a fiatal jobb kezével szinte átöleli az idősebbet, tisztelete jeléül. A fonom kéztartás Rembrandt *A zsidó menyasszony* kéztartásának költő szépségére rimel. Maguk elé tekintenek, a tekintetek irány keresztezi egymást, ami a szobor feszültségét, meditatív dialógusukba bevonva a nézőt. Ezzel a kompozícióval összegzi a művész

legújabb korszakának plasztikai le-tisztultságát, gondolatiságát. A drapériavetés a gótika és a reneszánsz drapériák narratíváit idézik, szinte antropomorf formát öltenek.

Jól válogatott, szépen rendezett, kitűnően megvilágított, az utóbbi évek műveire koncentráló nagyszerű kiállítást láthattunk. Farkas Ferenc Németh Jánoshoz és Szabolcs Péterhez hasonlóan élő klasszikussá vált szülőföldjén, Zalában.

FARKAS FERENC: Műterem IV. – 2018

Pánczél Petra

GébArt-HáEmZé

Sötét szoba és sokszínű tér egysége

Tér a térben; mintha az alkotótábor vezetője egy különálló, elsötétített világot épített volna fel magának a galériában. Elvonulás, saját munkaterület (műhely, vagy szertár) netán kiszakadás az általa vezetett csoport mindennapjaiból? Többféle értelmezés is lehetséges és nem biztos, hogy létezik egyetlen válasz.

„GébArt-HáEmZé” címmel nyílt kiállítás októberben a Keresztury VMK Gönczi Galériájában, és mint azt az elnevezés is jelzi, a több mint harminc esztendő GébArt Zalaegerszegi Nemzetközi Művésztelep azon korszakaiból válogattak egy tárlatra valót, amikor *Horváth M. Zoltán* festőművész vezette az alkotótáborokat.

A látogató gyorsan meg is lepődik, hiszen a galéria egységét (a falak fehérségét) ritkán bontják meg a kiállításrendezők, most viszont egy lesötétített sarok ékelődött a térbe. Többen építési területnek vélték a komor nylon-borítást; szinte vártuk is, hogy előbukkanjon valamilyen figyelmeztető, vagy tiltó tábla. Persze erről szó sincsen, az alkotó, aki egyben a kiállítás rendezője és a szoban forgó korszakok telepvezetője, cseppet sem bánta, ha a vendég bekukkantott a sötét szobába. Horváth M. Zoltán ugyanis egy forma- és térbontó installációt hozott létre, nagyméretű feltekereselt linómetszetekből, különféle munkaeszközökből és hangeffektekből. (Ennek részleteiről majd később.) Úgy különült

GESZTELYI NAGY ZSUZSA:
Szomorúfűz

el az alkotótársaktól, hogy közben nagyon is része maradt az egésznek, vagyis a GébArt-i szellemiségnek.

Mi is ez a bizonyos szellemiség, a GébArt-i-tó inspiráló, alkotásra csábító környezetén kívül? A műfaji, stílusbeli sokféleség, a művészi szabadság (még akkor is, ha évről évre egy előre meghatározott téma mentén dolgoznak a résztvevők), illetve az, hogy a tábor egy olyan szakmai találkozóhellyé vált az évtizedek alatt, ahol individuumok, független alkotók kapcsolódhatnak egymáshoz a világ minden tájáról. A sokféleség gyakran a művésztelep kritikájaként hangzik el, ám a korabeli nyilatkozatokat, tudósításokat átfutva, szinte minden résztvevő és szakértő inkább előnyként, értéként tekintett e sokszínűségeire. Hiszen a művésztelepen készített, és a GébArt-i

TAKÁCS TAMÁS: Belső egyensúly

LUCIA CALINESCU: Cím nélkül I.

gyűjteménybe kerülő művekkel Zalaegerszeg egy olyan páratlan anyag birtokosává vált, mely hű tükrö az elmúlt harminc esztendő képzőművészeti törekvéseinek. Nemcsak lokális, hanem globális értelemben. A kérdés viszont évtizedek óta lebeg a légűres térben, hogy vajon a város mit kezd ezzel az értékkel? Kezde vele egyáltalán valamit, vagy – néhány időszak kiállítását leszámítva – örök „raktározásra” kárhozott az anyag.

Horváth M. Zoltán hétszer vezette a GébArt-i alkotótáborot (1999., 2002., 2004-2006 és 2021-2022), a kezdő- és az utolsó évszám között

KRAWCUN HALINA: Cím nélkül

pedig hosszú idő telt el. Ez a több mint húsz esztendő számos változás lehetőségét rejt magában. Legyen szó HáEmZé saját alkotói hozzájárulásáról, kapcsolati hálójáról, na és a világban zajló folytonos mozgásokról, melyek hol inspirálnak, hol megkétségbe ejtenek.

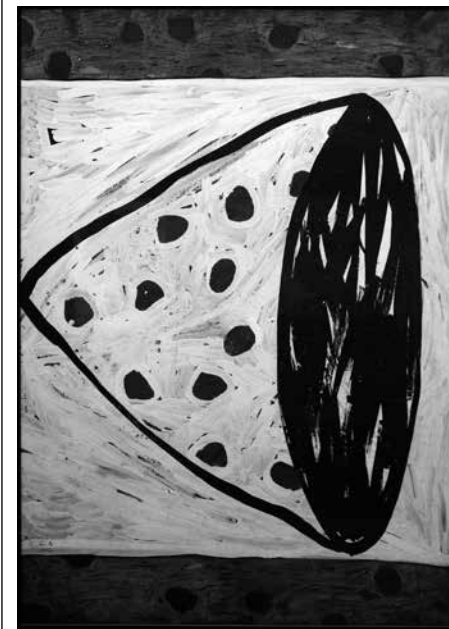
Célszerű-e egy térbe rendezni ekkora időintervallumot és műfaji sokféleséget átfogó művészeti anyagot? – merülhet fel a kérdés. Nem titok, hogy az eredeti terv az volt, hogy a kiállítás – egy újabb korszak lezárásaként – csak a 2021-23 közötti táborok anyagát mutatja be a közönségnek. Csakhogy az ideai művésztelep az energiaválság mi-

URBÁN FERENC: Hátról nekem

att elmaradt, megszületett viszont a gondolat, hogy akkor legyen egy visszatekintés GébArt HáEmZé-s éveire. Reprezentálva valamiképpen az állandó változást, illetve azt, hogy az évek során milyen alkotótársak sorakoztak fel egy adott személy körül. A tárlat egy válogatás, hiszen az említett hét alkalommal összesen több mint negyven művész fordult meg Horváth M. táborában, akik bőséges anyagot hagytak hátra. A mostani kiállítás egyik fő vezérelve ezért az volt, hogy olyan művek kerüljenek ki, amiket még nem látott a közönség az eddigi GébArt-i bemutatókon.

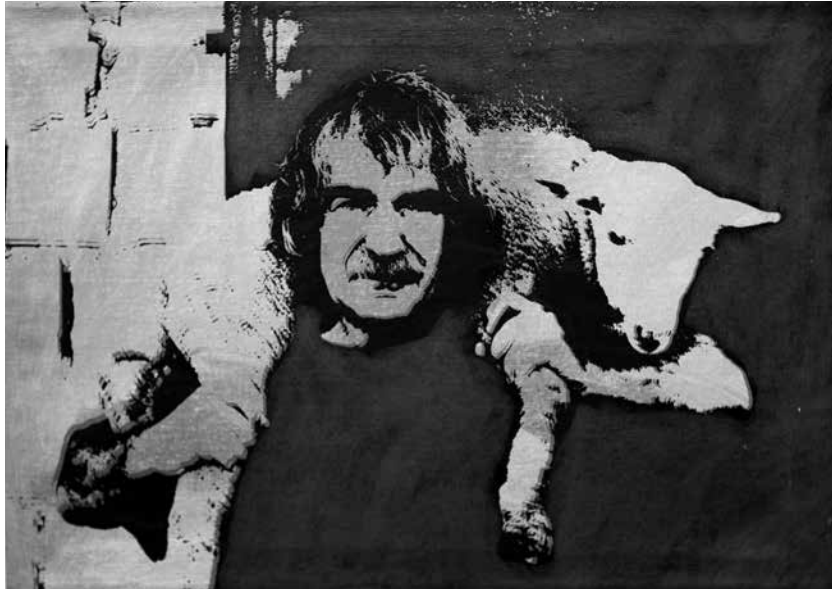
A visszatekintés izgalmas, és – jó értelemben véve – eklektikus. Annál is inkább, mert 1999-től napjainkig hol a grafika, hol a festészet, hol pedig a kisebb vagy nagyobb méretű, bel- vagy kültérre szánt plasztikus formák törtek előre. Utóbbiak persze nem kerülhettek a falak közé, ám a Gönczi Galéria látogatói így is egy átfogó képet kaptak a grafikai és a vegyes műfajú művésztelepek alkotóinak stílusáról, ízléséről, és talán a tábori lét egykori hangulatáról is. A nemzetköziség pedig garancia arra, hogy a tóparti alkotóházban egymástól nagyon távol élő kultúrák találkozzanak egymással. Fellillantva néha az adott országokra jellemző szín-és formavilágot, vagy az épített örökség, netán a különféle vallási rítusok hagyományait; mintákba, stilizált formákba rejtve a jellegzetességeket. Az alkotók bár sokfélék, a felsorolt évek nyári találkozóinak központi és meghatározó figurája mégiscsak Horváth M. Zoltán. Ő mozgatja a szálakat, az ő (egyre bővülő) kapcsolati hálója köszön vissza a szóban forgó évek műalkotásait nézve. Az 1999-es tábor még főleg fiatal pécsi alkotókat tömörített, az idő előrehaladtával viszont már Japántól az Amerikai Egyesült Állomokig, Észak-Európától a déli országokig, közel tíz nemzet tagjai vettek részt a találkozókön. Persze a zalai, zalaegerszegi művészek is

NYILAS MÁRTA: Kagyló

rendszeres résztvevők, hiszen a tábor egyik küldetése a nemzetköziségen túl az, hogy a helyieknek is lehetőséget adjon a be-és megmutatkozásra, kapcsolatépítésre. A mostani kiállításon Bóbits Diána, Gombos Zsófi, Frimmel Gyula, Nemes László, Tánczos György és Urbán Ferenc képviselte a „lokális vonalat”. Horváth M. személye pedig Zalaegerszeg és Pécs között jelent egyfajta művészeti összeköttetést.

Már szó esett arról, hogy a művésztelepnek minden évben van egy tematikája, vagy jelmondata. A tá-

PINCZEHELYI SÁNDOR: Jó pásztor

borvezető azonban sosem határozza meg pontosan ennek értelmezési kereteit, nem direkt irányításokkal dolgozik, és nem telepszik rá a csoportra. Bőven hagy teret a téma önálló értelmezésére, a kísérletezésre, az ösztönvezérelt munkákra. Sőt, kifejezetten szereti, ha egy-egy művész kicsit kilép a saját komfortzónájából (ahogy ő maga is a sajátjából), és valami mást hoz létre, mint ami tőle megszokott. Legyen szó új formákról, színekről, eszközhasználatról. Persze az is benne van a pakliban, hogy egy-egy alkotó a már megkezdett munkáját (sorozatát) folytatja, tökéletesíti a tábor alatt.

És ott vannak az esti eszmecserek, viták, valamint a nyitottság és érdeklődés a másik művészete iránt. Ezek együttesen jelentik a GébArt-i „kapcsolódásokat”, ami például a 2021-es művésztelep témája is volt. A szónak a járványhelyzethez való átmeneti felszabadulás adott plusz jelentést abban az évben.

A táborokra jellemző alkotói szabadságot, kísérletező kedvet jelképezi, hogy a Gönczi Galéria tárlatán egy rövid grafikai „kitérőtől” eltekintve, egy nagyon színes, néha már gyermekien ösztönös világ tárult fel a betérő előtt. A felsorakoztatott képek – például Ernst András, Irene

Rung, Bóbits Diána, Lucia Calinescu, Andrzej St. Konieczky, Pippo Altomare, Kiltau Kinga művei – akár színterápiául is szolgálhattak volna a szürkébb őszi napokon. (Kompenzálva talán HáEmZé sötét szobáját.) A művek zöme nonfiguratív; mely eleve épít a néző fantáziájára, belső gondolataira, hangulataira. Mindez nem véletlen, hiszen Horváth M. Zoltán jobban kedveli az absztrakt formákat, mint a nagyon konkrét leíró, realiztikus ábrázolásokat; érhető módon jórészt ehhez a szellemiséghez kötődő művészeket választott maga mellé az évek során. Ettől függetlenül megjelennek jól felismerhető figurák és konstrukciók is a térben: Filp Csaba Húsostára a fogyasztói társadalom felhalmozására világít rá, a bukaresti Sorin Sorosan „Urban Landscape I.” című műve pedig egy nyomasztó külvárosi lakótelep hangulatát és magányát idézi. A kiállítást megnyitó Pincehelyi Sándor grafikuművész alkotásai (Malacos, Bárányos, Kakasos) pedig azért is izgalmasak a pályafutását valamelyest ismerő nézőnek, mert önarcképe 1973-tól kezdődően tulajdonképpen egyé forrt a sarlóval és a kalapáccsal. (Közismert grafikáján az egykori hatalmi jelképek, mint munkaeszközök határolják körül saját arcát). Itt viszont valamelyest enyhébb, ám mégis nagyon hasonló arckifejezéssel, kedves állatokat

FRIMMEL GYULA: Nemszimmetria

cipel a hátán. (Mint egy gazda, vagy pásztor.) Vajon hová viszi őket? Nehéz nem arra gondolni, hogy a történet vége az árucikké válás; ahogyan azt Filp Csaba a „húsos” képein megfestette.

Ha már a bemutatott anyag jó része absztrakt, újabb kérdés merül fel: korunk vizuális robbanásában, amikor készen kapott, agyonfilterezett, könnyen értelmezhető képek áramlanak elénk minden percben (melyek egy részét talán már az A.I. generálja), vajon tudunk e még kezdeni valamit ennyi absztrakcióval? Vagy már annyira leépült a vizuális kultúra és az asszociálás képessége,

HORVÁTH M. ZOLTÁN:
Semmi
Installáció

némi merészséggel több mint *érdekesek* lennének. Vagyis a kritikai szemléletnek, őszinte gondolatoknak, váratlan megoldásoknak teret kell adni.

A végére maradt a titok, hogy mit is rejtett HáEmZé sötét szobája? A nagyméretű, feltekereselt linómetsetek őrangyalokat ábrázoltak. Az alkotót az érdekelte a munkafolyamatban, hogy miképp lehet a linómetszés klasszikus (és ma már kissé kihálóban lévő) technikáját egy installáció keretein belül alkalmazni. A koncepció (és a szoba) ihletője a gébárti alkotóház kovácsműhelye volt, emiatt került a térbe néhány ehhez kötődő munkaeszköz, valamint az üllő és kalapács hangját idéző effekt, más sejtelmes hangok kíséretében. Az installáció eredetileg a „Semmit” címet kapta: a sötétben szellemként előbukkanó őrangyalok semmit nem engednek elvinni. Talán éppen a GébArt-i gyűjteményt vigyázzák kijelölt őrhelyükről; miközben ők maguk is részei a gyűjteménynek. Őrizve ezzel saját magukat is.

hogyan sokak számára értelmezhetetlen területté válik minden, ami nem figurális. A művésztelepeknek – a szakmai találkozók túl – minden bizonnyal az is a feladata, hogy valamilyen módon gátat szabjon a leépülésnek. Hogy az irányított gondolatok, direkt kinyilatkoztatások helyett tiszta forrásból fakadó, ha kell kritikus, ám valódi és kéz-zelfogható művészetet mutassanak be a közönségnek. Ahol a létrejövő művek egyéni, kreatív gondolkodás eredményei, és melyek befogadásához szintén szükség van ezekre a képességekre. Ahogy Horváth M. Zoltán egy beszélgetés során megfogalmazta: az lenne az ideális, ha napjainkban a művésztelepek nemcsak egyszerűen *érdekesek*, hanem

Kostyál László

I. Zala Vármegyei Tárlat 2023

Egy vármegye művészeinek közös kiállítása mindig ünnepi alkalom. Hasonló egy baráti találkozóhoz, ahol az egymást rég nem látott ismerősök összejönnek, beszélgetnek, mesélnek magukról, reflektálnak a külvilág eseményeire. Csak itt mindezt ecsettel, tustollal, vagy éppen plasztikus formák segítségével, vagyis a művészet sajátos eszköztárával teszik.

Nem hallgathatjuk el azonban azt a régóta újra és újra felmerülő kérdést, hogy egyáltalán van-e létjogosultsága egy hasonló, kizárólag területi alapon szerveződő tárlatnak? Egy adott megyéhez kötődés biztosít-e elegendő kohéziós erőt a résztvevők között? Nem lenne-e célszerűbb a tárlatot egy-egy műfaj, stílusirányzat vagy tematika mentén, esetleg egy-egy konkrét művészcsoporthoz számára kiírni? A kérdést persze többnyire azok vetik fel, akik a dilemma kapcsán in-

kább a nemleges válaszra hajlanak. Önmagában az a tény, hogy az ilyen tárlatokat szinte egyidőben kezdték el rendezni a más jellegű, az említett meghatározások mentén szervezett csoportos kiállításokkal, arra utal, hogy igény, vagyis szükség van rájuk. Zala vármegyében ismereteink szerint az első megyei tárlatot csaknem száz éve, 1925-ben rendezték Zalaegerszegen (a faluszövetségi nagy kiállítás szekciójaként), az Arany Bányai szálloda dísztermében. Azóta – bár esetleges időközönként – több-kevesebb rendszerességgel rendeznek ilyen jellegű, széleskörű, megyei kitekintésű kiállításokat, a következőket így 1933-ban szintén a megyeszékhelyen, ugyanabban a teremben, 1934-ben pedig a keszthelyi Balatoni Múzeumban.

További kérdésként vetődik fel, hogy pontosan kikre terjedjen ki a résztvevők köre? Az adott (jelen esetben Zala) vármegyében élő művészekre? Az itt dolgozó művészekre? Esetleg az innen elszármazott alkotókra is? És a családi szálakkal vagy érzelmi alapon ide kötődőkre? Voltaképpen tehát hogyan lehet definiálni a „zalai művészt”? És persze hol húzzuk meg a művészet fogalom határait? A hagyományos grafika-festészet-szobrászat lehatárolással? Akkor mi legyen a ma divatos technikák – installáció, videó, videografika, body-art, performansz...

– hosszú sorával? És a különböző iparművészeti ágakkal?

Ha mindezt végre sikerül eldönteni, a kérdések tovább folytatódnak. Legyen-e – és ha igen, a mai körülmények között, miből – díjazás? Kell-e zsűri? Helyi vagy külső tagokból álljon? Meghívásos legyen a tárlat, vagy meghirdetett? Szükséges-e maximálni a kiállítható tárgyak méretét és számát? Egy alkotásnak számít-e a sorozat?

A vármegyei tárlat adekvát kiadásának elkészítéséhez e kérdések megválaszolása képezi a stációt. A zalaegerszegi Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben bemutatott anyag tehát a fenti kérdések megválaszolását követően, annak alapján állt össze, és 32 művész összesen 55 alkotását tartalmazza. A zsűrinek három díj kiosztására volt lehetősége. A döntés meghozatala során tudatosan a fiatal alkotókat helyezte előtérbe – amint ez a megnyitón kihangsúlyozásra került –, de a díjazást voltaképpen ennél többen is megérdemelték volna. A kiállított anyag első ránézésre is, de a bírálók egybehangzó véleménye szerint is kifejezetten erősnek mondható. Szélsőséges megnyilvánulásokkal, illetve művészi attitűddel nem találkozni benne, központi vonulatot is nehéz lenne kiemelni. Feltűnőnek mondható a napjaink történéseire, eseményeire való reflexiók hiánya

NOVÁK KATA: A világ valóban olyan, amilyennek más látja

(egyetlen kivétellel), bár a számos filozofikus kérdésfelvetés mögött áttételesen ilyenre is lehet asszociálni. A résztvevők számát tarthatjuk soknak is, kevésnek is, tény azonban, hogy az ismertebbek közül több név hiányzott. A vármegye művészetéről így kirajzolódó kép ennél fogva keresztmetszetszerűnek mondható ugyan, de teljeskörűnek semmiképpen.

A következőkben röviden tekintsük át a kiállított anyagot. A kiállítóterem, illetve az épület középső karzata középső falának közepére **Novák Kata** *A világ valóban olyan, amilyennek más látja* című, a földíjat kiérdemlő, nagyméretű (110x120 cm), triptichon-szerű alkotása került. A könnyed, kissé talányos, vidám hangulatú, pasztell tónusokkal megfestett, töredezett tájkép a hár-

AGÁRDI OLIVÉR ATTILA: Ezt jól át kell gondolni

mas tagolással a folyamatosság és a megszakítottság dilemmáját boncolja.

A másik díjazott, **Agárdi Olivér Attila** sakktábla-mintás kövezetre helyezett utcai pihenőpadon sakkkozó, magányos, kopottas voltuk ellenére – vagy éppen annak köszönhetően? – erőteljes kisugárzású figurái (*Ezt jól át kell gondolni!*) mellett egy elgondolkasztató, allegorikus kompozíciót állított elének *Reményt ültető* címmel, amely az egyszerű palánta-ültetés köznapi gesztusát szimbolikus értelemmel ruházza fel. A harmadik díjat **Bárdosi Katinka** elsősorban érzékletesen, erős színkontrasztokkal festett, egy finoman hullámzó vízfelszín fölött látszólag

BÁRDOSI KATINKA: Calm

minden ok nélkül feltűnő, mégis igen valószerűnek ható füstpamacsot mutató kompozíciójával (*Still or*) érdemelte ki, míg másik képe a napfénytől csillogó, az áradó fényben impresszionisztikus módon feloldódni látszó vízfelszín szinte monokróm megjelenítése (*Calm*).

A kiállítás jellegénél fogva természetesnek mondható, hogy a primer látvány elvonatkoztatása, vagyis a figuralitáshoz való viszony tekintetében erősen eltérő megnyilvánulásokkal találkozni az anyagban. Konstruktivista-geometrikus felfogású, vidáman színes kisplasztikákat mutatott be **Horváth László** (*Emlék-Mű, Architectura*), amelyek külön érdekessége egy-egy formán

HORVÁTH LÁSZLÓ: Emlék-Mű

belül a színek önálló tömegalkotó szerepe. A hozzá hasonlóan a ritmusra építő, de tőle nagyon eltérően megnyilvánuló **Rákhely Zsófia** *Ritmus I-III.* c. sorozatával szürke

textilbe fogalmazta a végteleníthető sorozat részletének ható vizuális hármashangzatát. A másik textiles alkotó, **H. Póka Emőke** velük szemben inkább a lágyan hajladozó, technikai sokféleséggel, bravúrosan kivitelezett formákat helyezte előtérbe (*Frivolitás, Forrás*).

A nőiesen kifinomult líraiság jelenik meg **Nagy Szilvia** két finom, a kívülálló számára konkrétan nem dekódolható, fekete-fehér tűzzománcán (*Idővonal 1-2.*) de a felület geometrikus, rácsos osztottságával a líraiság egy konstruktív gesztussal rendeződik párhuzamba. Bár önálló kompozíciók, mégis egymásra reflektálni tűnik **Karner László** két nonfiguratív alkotása, amelyek az óskáoszról (*Káosz*) a spirális vonalba rendeződő, a tekintetet ennek fókuszába vonzó galaktikus kavargást

HERMÁN ALÍZ: Villanófény emlékek

VÁNCSA ILDIKÓ: Támasz – 2019

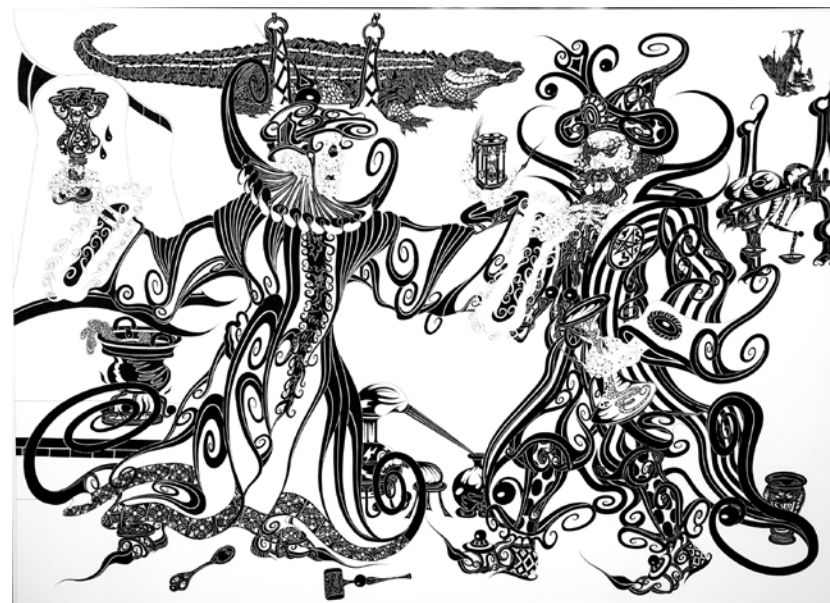
állítják elénk (*Spirál*). Bár egészen más eszközökkel, de némileg rokon gondolatból indul ki **Nemes László** két nagyméretű kompozíciója, amelyek egy sokszínű, virtuális világra nyitott ablak segítségével boncolják a tér és az idő bonyolult viszonyát, illetve napjaink szédítő technikai lehetőségeit (*Téridőrács*, *Hódolat/Nikolatesla*).

Szimpatikusan és merészen használt, tüzes kolorit jellemzi **Takács-Szencz Livia** lendületes formákkal festett, a primer látványnál mélyebb, allegorikus síkon is értelmezhető, úszó halakat, illetve felszálló madarakat asszociáló színpázmáit (*Úton, Elszakadás*). Hozzá hasonlóan erőteljes színvilágú és szimbolikus jellegű **Takács Ferdi-**

nánd *A fönix feltámadása* című kompozíciója, de jelképisége és formai megoldása egyértelműbb, konkrétabb. Némileg hasonló a színhasználatát **Domina Zsóka** erőteljesebb formákkal operáló, konstruktív reminiszenciákat is ötvöző, erősen filozofikus megközelítésű, konkrét tájrészleteket absztraháló kompozícióinak (*Identitás*, *Titkok őrzői: Az a bizonyos fa*).

A szürrealizmushoz sorolható **Buday Mihály** két, az álmok világába vezető, emlékképek sorát felvillantó, egymásba folypotott tónusokkal kivitelezett kompozíciója (*Két álom közt, Üdvösség-e, vagy kárhozat?*). Ugyanúgy líraian nosztalgikus hangulatúak, mint **Szényi Zoltánnak** a családi tradíciót idézően, de az idő könnyörtelen múlására is utalva a régi órákat és írott szövegtöredékeket, mint a múlt relikviáit a középpontba állító assemblage-ai (*Emlékképek, Meditáció*), amelyekben természetes, mesterséges és festett motívumok együtt jelennek meg.

Az idő múlása, az elkerülhetetlen öregedés és elmúlás **Szényi** mellett több más alkotónak is központi gondolatát képezte. **Ágh Edit** *Kórók* c. alkotásán az elszáradó virágok már csak emlékképekben őrzik hajdani üde frissességüket. Szinte rímelt erre **Zafir Mari** *A nagy öreg* című, hasonló témájú, a túlérett napraforgót antropomorfizáló munkája,

NÉMETH MIKLÓS: A titkot üztük mindahányan

míg érzékletesen megfestett, *Zápor* c. akvarellje egy fénytelen, esős nap ugyancsak melankolikus hangulatát idézi fel, szinte megborzongatva az előtte megálló szemlélőt. Ugyanez a gondolati alapállás spirituális utalásokkal egészül ki **Szarjas Gertrúd** temetőrészletet felidéző, a múltat a jelennel összekötő, selyemre festett akvarelljének (*Kell ott fent egy ország*) felfelé mutató sírkeresztjei révén.

Budaházi Tibor két kompozícióját (*A hét főbűn*, *Szent Mihály arkangyal a mennyei seregek élén*) egyszerre jellemzi a négyzetesen osztott felület feszesen konstruktív szerkezete, a rajzosan leegyszerűsített, szimbo-

likus jelenetezés, az archaizálás, a kvázi lepusztult felület és a hangulati transzcendencia. A két ábrázolás kapcsán óhatatlanul a régészeti feltárásokon feltárt ősi kőtáblák jutnak a szemlélő eszébe. Bár tőle erősen eltérő módon, de szintén felfedezhető a konstruktív szemlélet **Hermán Aliz** alkotásain (*Fekete lámpaernyő*, *Villanófény emlékek*), amelyek mintás terítővel leterített, négyzetes asztallapon különböző, alapvetően geometrikus alakú (kör, háromszög, négyszög) elemeket tartalmaznak, kihangsúlyozva az élet különböző területein jelenlévő feszített struktúrákat.

Ludvig Zoltán alkotása a *Hajnal-*

TAKÁCS-SZENCZ LÍVIA: Úton

pír, amelyen a nappali világosság első perceinek hangulatát idézik fel a sötét párába burkolódzó táj képét feloldó, megfolyó, rendkívül izgalmas felületet képező, izzó színpázmák. **Ludvig Dániel** egyszerre harmonikusan dekoratív és szimbolikus képén (*Körmösök*) a geometrikus formákból összeálló kutya, macska és emberszerű pár figurái a családi idill mellett a „sem veled, sem nélküled” folytonos képmutatást eredményező dilemmáját is felidéznek a nézőben. A szintén nagykanizsai **Kotnyek István** két képén a táji elemek metamorfózisának lehetünk tanúi: a tájkép és az épületrészlet szinte a szemünk előtt alakul át egy elvont, geometrikus szerkeze-

tet rejtő, asszociatív kompozícióvá (*Krómsárga, Hervadó Borostyán*).

Nosztalgiával tekint a múltba **Horváth Csongor Gergő** két retro jellegű akvarell-kompozíciója (*Álmodozók, Születésnap*), amelyekről mintha egy családi fotóalbum vidáman ismerős jelenetei köszönnének vissza. **Váncsa Ildikó** *Támasz* című, félalakos, intenzív kontúrozással megfestett női portréja a mozdulat expresszivitásából eredően erős érzelmi töltéssel bír, tónusokban szándékoltan szegény alkotás.

Basilides Bálint Géza *Katasztrofá után* c. akvarellje az egyedüli ábrázolás, amely a szomszédunkban dúló ukrain háború tragikus eseményeire reflektál. Az elhagyott, kiégett tájrészlet a mérhetetlen szenvedést eredményező, kegyetlen és értelmetlen pusztítás elleni vizuális vádirat. **Stamler Lajos** egymással voltaképpen összefüggő két alkotásának egyike (*Összehangolt intelem*) egy zászló, a másik (*Ingatag intelem*) kőből faragott kispasztika. Előbbi utal arra, hogy az egyszerre érkező, de eltérő irányba mutató intelmek kioltják egymást, míg a második – egy felfelé mutató kézfej – lekerekített talapatával a nem kelőképpen egyértelmű intelem instabilitását jelképezi.

Több értelmezhetőségi réteget rejtenek **Németh Miklós** dekoratív, szecessziós ízűen kacskaringózó vo-

DOMINA ZSÓKA: Titkok őrzői: az a bizonyos fa

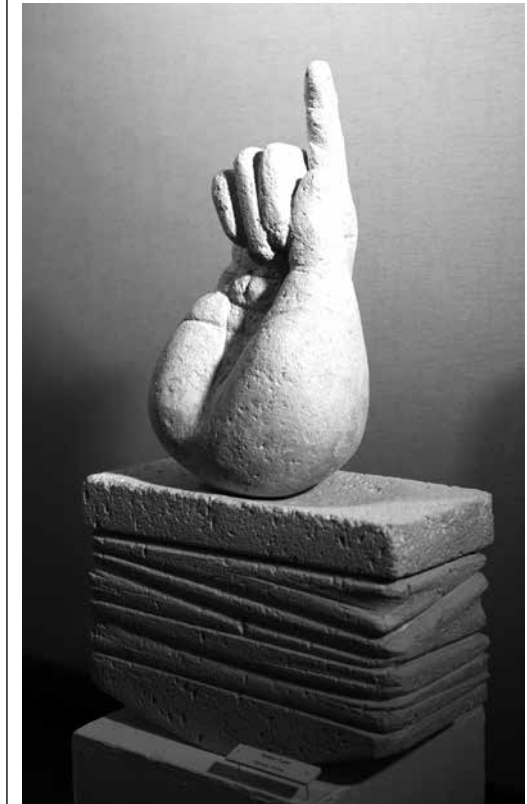
naljátékkal megrajzolt tus-kompozíciói (*A titkot űztük mindahányan, Kontárok voltunk mindahányan*). A tetszetősen könnyed, líraian illusztratív megjelenés mögött mélyebb, egyszerre allegorikus és szimbolikus tartalmi rétegek is rejtőznek. Ugyancsak illusztrációként hat **Csík Dominik** *Melankólia* című tusrajza, amelynek szomorkás hangulatot sugárzó magányos főszereplője – kiáradó patak partján búslakodó fiatal nőalak – akár valamely romantikus történet érzelmeivel viaskodó főhőse is lehet(ne).

A szobrászok közül **Szabolcs Péter** *Művész*-szobra az az alkotás, amelylyel a hajdani zsinagóga karzatának középső részébe lépő látogató elsőként találkozhat, s ezáltal nem csak témája, hanem a tárlaton belüli elhelyezése is jelképes. A vele szemben

álló *Diána* kortárs köntösben fogalmazza újra a mitológiai jelenetet, a mesterséges patina ugyanakkor ásatag, archaizáló jelleget kölcsönöz neki. **Farkas Ferenc** két kispasztikája a szobrász művészelődöket és művészetüket szubjektív módon bemutató és értelmező hosszú, virtuóz sorozatának két stációja (*Műterem V, Bosch variációk IV. – Bosch utazása*).

Hadnagy György fából faragott,

STAMLER LAJOS: Inगतag intelem

finoman megmunkált, biomorf hatást keltő *Metamorfózis*a egy titokzatosan mélyértelmű, verbálisan kevésbé megfogalmazható folyamat, a születés egyetlen pillanatába nyújt bepillantást. **Németh János** keramikumművész ezúttal a *Holló* c. kispasztikája mellett az *Életfát* ábrázoló domborművet állította ki, melyeket az összefogott, virtuóz formaadás és magabiztos könnyedség jellemez. Utóbbi alkotása nem csupán a karzat végében való elhelyezése, de allegorikus jellege miatt is az egész tárlat jelképes lezárásának fogható fel, miután átfogó, az élet körforgására utaló komplexitása egy egész világkép esszenciáját hordozza.

A rövid áttekintés jól tükrözi a kiállítás anyagának sokszínűségét. Sokféle művészi attitűd és művészetfelfogás simul egymás mellé. Van, aki számára a filozofálás volt igazán fontos, másnak a dekoráció, a reflexió, a nosztalgia, a technikai megoldások, vagy éppen a spiritualizmus, de a művészet iránti elkötelezett alázat mindannyiukban közös. Voltaképpen egy olyan pillanatkép rajzolódik ki a szemlélődő előtt a vármegye művészetéről, amely reménytelen folyamatok kibontakozásával kecsegtet, s ennek alapján minden okunk megvan bízni abban, hogy ez a kiteljesedés a jövőben valóban folytatódni fog.

BASILIDES BÁLINT GÉZA: Katasztrófa után

Nagygyéci Kovács József

„Nézzünk körbe. Csodálatos ez a művészet-teremtő pannon táj.”

– beszélgetés a Pannon Tükör-díjas Cséby Gézával

CSÉBY GÉZA portréja

Dr. Cséby Géza költő, műfordító, irodalomtörténész Keszthelyen született 1947-ben, idén ünnepelte 76. születésnapját. A budapesti Pénzügyi és Számviteli Főiskolán, majd az ELTE BTK Népművelés Szakán szerzett diplomát. Doktori (PhD) értekezését Gróf Festetics György helye a magyar művelődéstörténetben címmel a Szegedi Tudományegyetemen védte meg. Közel 30 évig, 1979-től 2008-ig volt a keszthelyi Goldmark Károly Művelődési Központ és Szabadtéri Színház igazgatója. 1993-tól 2018-ig a Hévíz művészeti és művelődési folyóirat olvasószerkesztője. 2003 és 2010 között a Magyar Jövő, 2007-től a Pannon Tükör folyóiratok szerkesztőbizottságának tagja. Egyik alapítója a Csokonai Vitéz Mihály Irodalmi és Művészeti Társaságnak (1993), valamint a Simándy József Baráti Társaságnak (1997). 2019 márciusától a Lengyel Köztársaság tiszteletbeli konzulja Keszthelyen. Mintegy 300 tanulmány, publicisztikai cikk szerzője, több kötet szerkesztője. Tanulmányai

elsősorban a felvilágosodás és a reformkor irodalmához, művelődéstörténetéhez kapcsolódnak. Lengyel műfordító. Műfordításainak felhasználásával Balázs Árpád zeneszerző írt kórusműveket. Gyermekverseit az Énekmondó Együttes zenésítette meg. A magyar és lengyel kapcsolatok ápolásában kiemelkedő szerepet játszik. Neki köszönhető, többek közt, a Stary Sączban, Piwniczna-Zdrójban és Marcinkowiceben felavatott magyar-lengyel vonatkozású emléktáblák megvalósítása. Számos magyar-lengyel rendezvény szervezője, kivitelezője. A magyar kultúra lengyelországi és a lengyel kultúra magyarországi megismertetésében elévülhetetlen szerepet játszik.

Lapunknak évtizedek óta szerzője, támogatója, jelenleg a szerkesztőbizottság tagja. Legújabb műfordítás-kötetei (Andrzej Grabowski: Sajtjukacka Manó kalandjai, 2021; Sona Van: A sivatag librettója. Összegyűjtött versek, 2022; Dariusz Tomasz Lebioda: A Central park kövei. Válogatott versek, 2022) a Pannon Könyvek sorozatban jelentek meg.

Mi motivált anno abban, hogy a pénzügyi és számviteli terület után az ELTE BTK népművelés szakára jelentkez?

A Pénzügyi és Számviteli Főiskolát követően a szakmában dolgoztam, de amikor kineveztek a keszthelyi Goldmark Károly Művelődési Központ igazgatójának, előírták, hogy jelentkezsek a szombathelyi főiskola népművelés szakára. Ez jogos elvárása volt a fenntartónak, bár az akkor érvényben lévő törvények nem írták elő a szakirányú végzettséget, csupán a felsőfokú diplomát. Nem kívántam szaporítani főiskoláim számát, ezért úgy döntöttem, hogy felvételizek az ELTE BTK Népművelés Szakára. Felvettek. Fantasztikus évek voltak. Olyan tanáregyeniségek tanítottak, mint Maróti Andor, B. Gelencsér Katalin, Heleszta Sándor, Gazda István, Bujdosó Dezső, Csepeli György és mások.

Igazgatói beosztásomban a pénzügyi ismeretek is hasznosak voltak, s tudományos munkáim során a főiskolán tanult elemzést tudtam nagyon jól hasznosítani. Külön megtiszteltetés volt számomra, amikor a szerkesztők felkértek, hogy Maróti Andor, egykori egyetemi tanszékvezetőnk 75. születésnapjára készülőkötethez adjak írást. A könyvbemutatóra és az ünnepelt laudációjára 2002-ben került sor a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyönyörű nagytermében. Megható és egyben örömteli volt ismételtlen találkozni egykori tanáraimmal, ismerőseimmel.

Hogyan befolyásolta Gróf Festetics György és munkássága a doktori ér-

tekezésed témaválasztását? Mi volt a leginkább inspiráló gróf Festetics életművében a számodra?

Már az ELTE-n írt szakdolgozatom is Festetics György grófhoz kapcsolódott. A vaskosra sikeredett tanulmány „A Helikoni Ünnepek története, 1817-1819” címet viselte. A dolgozat újdonsága az volt, hogy a fellelhető dokumentumok alapján részletesen kibontottam a helikoni napok eseménytörténetét. Név szerint felsorolva a fellépőket, fellépésük hozzávetőleges időpontját és mindazt, ami az előadásokon kívül a pár napos rendezvényeken megtörtént. Ez eddig nem került a kutatók látókörébe.

Jóval később sikeresen felvételiztem a Szegedi Tudományegyetemen Bölcsészettudományi Karának Klasszikus magyar irodalom PhD programjába. Külön élmény volt a felvételi. Amikor beléptem a terembe egy hosszú asztalt pillantottam meg, amely mögött mintegy tíz szigorú professzor ült, rám szegezett tekintettel. Az asztal előtt egy széket, ezen kellett helyet foglalnom és válaszolni a feltett kérdésekre. A kezdeti drukkk lassan oldódni kezdett és nagyon kellemes beszélgetés alakult ki közöttünk Festetics gróf életéről, munkásságáról, melynek eredményei mind a mai napig meghatározók nem csak Keszthely, de az egész ország művelődéstörténetében. Miután felvettek és opponensem, Hász Fehér Katalinnal átbeszéltük doktori disszertációm tervét, bővült leendő kutatási területem. Véleménye szerint, amivel én is egyetértettem, csak a Helikonokról írni, nagyon leszűkítené a mecénás gróf tevékenységi körének vizsgálatát. Így a Helikoni Ünnepek mellett vizsgáltam Festetics által elindított első magyar könyvsorozat, a Magyar Minerva részletes történetét, a gróf iskolapolitikáját, az irodalommal való kapcsolatát. Tisztelettel emlékezem másik professzoromra, dr. Szajbély Mihály neves irodalomtörténészre is, aki a szövegek elemzésének rejtélyeibe vezetett be. A háromszázhárom (mellékletek nélkül) oldalas doktori disszertáció pozitív elbírálást kapott, és sikeres volt védésem is. Nem dicsekvésképpen, de büszkeéggel tölt el, hogy Szegeden summa cum laude végeztem.

Más is hatott rád. Hogyan inspirálta a felvilágosodás és a reformkor irodalma és művelődéstörténete a tanulmányaidat?

Égész életem Keszthelyhez kötődik, ahol meghatározó lett a Festeticsek XVIII. századi megjelenése. E nélkül a város ma nem lenne olyan, amilyennek ismerjük. Bár a második világháború után a Festeticsek kultusza megfakult, azért olyan alkotásai, mint a Helikon, a Georgikon fennmarad-

tak, illetve újjáéledtek. Nagyon nehéz konkrétumokat felsorakoztatni, de a felvilágosodás, a reformkor tanulmányaimból, olvasmányaimból kifolyólag érzelmileg is közel került hozzám. Nem csak az irodalom, de az építészet, képzőművészet és egy kicsit a zene is. Otthon elég nagy könyvtárat örököltem édesapámtól, ahol az akkori kor ismert íróinak könyveit találtam meg, de a korábbiakat is: Jókait, Gárdonyit és természetesen a felvilágosodás és reformkor irodalmát. Nagyban segítettek az otthoni könyvtárban lévő lexikonok, mint például a Pallas, a nagy lélegzetű világtörténelmi sorozatok, mint a Marczali Henrik fémjelezte tizenkét kötetes Nagy Képes Világtörténet. Édesapám gyógyszerész volt, sok általa kikísérletezett gyógyszerrel, kenőccsel, de nagy barátja volt az irodalomnak, művészeteknek is. Természetesen, hogy ilyen témájú könyvek is vidáman sorakoztak könyvespolcain. Így könyvek között nőttem fel s talán ennek köszönhető a könyvek iránti vonzalmam. Ma a több mint hatezer kötetes könyvtáram elhelyezése okozza a legnagyobb gondot!

Melyik szerepedben érezted leginkább otthon magad: a Goldmark Károly Művelődési Központ és Szabadtéri Színház igazgatójaként vagy a Hévíz folyóiratnál olvasószerkesztőként?

Harminc évig vezettem a Goldmark Károly Művelődési Központ és Szabadtéri Színház nevű, Keszthely városában minden kétséget kizárva meghatározó intézményt. Nem nekem kell értékelni az általam vezetett intézmény munkáját, azt megtették mások. De a jó kollektíva, remek munkatársaim emelték ársíóját. Velük jó volt együtt dolgozni. Nem számítottak az éjszakába nyúló túlórák, a szombat, vasárnap, a rendezvényeket meg kellett tartani a lehető legjobb színvonalon. Az Újkori Helikoni Ünnepek külön megterhelték az intézmény dolgozói gárdáját. Ez azt jelentette, hogy két éjszakán át tulajdonképpen nem aludtunk, bent voltunk a „Házban”. Egyik alkalommal, amikor kollégáim egész éjjel a helikoni okleveleket írták, láttam, hogy éjjel négy óra körül elfogja őket a kegyetlen fáradtság, az álmoság. Újabb kávék következtek, majd belépve az „íródeákokhoz” vagy „íródeáknókhöz” elmondtam, hogy az előbb az utcán hangokat hallottam: pity, pity, pity. Fáradt, de csodálkozó szemmel néztek rám, és nagy volt a nevetés, amikor elmondtam, hogy a furcsa hangok irányába pillantva megtaláltam annak okát. Pitymallott. Persze ez favicc volt, de a mosoly további erőt adott. Nagyon jól éreztem magamat az intézmény kötelékében, bár a sikerek mellett voltak apróbb-nagyobb gyalázkodó támadások, de azokat – hamis jellegük miatt – sikerült kivédnünk.

Dr. Kiss Lajos, Hévíz polgármestere kérésére vállalta dr. Laczkó András a Hévíz folyóirat 1993-beli elindítását és a főszerkesztői feladatok ellátását. Laczkó olvasószerkesztőnek kért fel, amely feladatot hosszú ideig vittem. Ez is szerelem volt, mert anyagilag nem volt értékelhető eredménye. A munka volumene szempontjából ez lényegesen kevesebb volt, de annál szebb!

A két feladat kiegészítette egymást, és hatott tevékenységeim egészére. Ha e két munkát kis erőltetéssel „minden vidéknek” nevezzük, akkor a kérdésre adott válaszra idézhetem Váci szavait: „ minden vidéken otthon érzi magát szívem.”

Hogyan kerültél kapcsolatba a Pannon Tükörrel, s te mit kaptál ettől a közösségtől?

Szinte egy időben indult Zalában a két folyóirat, a Hévíz és a Pannon Tükör. Mindkét folyóirat szerkesztőségébe hívtak. Akkor még az volt a véleményem, hogy nem vállalható két szerkesztőségben ugyanaz a munka, mert egy-egy jó kézirat beérkezésekor felvetődik a dilemma: melyik lapnak adjam? Végezetül a földrajzilag közelebbi folyóirat, a Hévíz mellett döntöttem. A Pék Pál által szerkesztett Pannon Tükör próbaszámában Dukai Takács Juditról jelent meg írásom. Ekkor kezdődött kapcsolatom a Pannon Tükörrel, amely – egy-egy korábbi döccenőt kivéve – a mai napig tart és erősödik. Mit adott e közösség? A barátságot, a nyílt beszélgetések fontos pillanatait, jelenlétemet az irodalomban és folyóirat lapjain keresztül is. Legnagyobb „vállalkozásom”, a Festetics-kötet kiadását nektek köszönhetem, azután még pár kötetet. Fontos, felejtethetetlen dolgokat.

Milyen célokkal alakult a Csokonai Vitéz Mihály Irodalmi és Művészeti Társaság, és hogyan látod a szervezet hatását ma? Ugyanez kérdés a Simándy József Baráti Társaság munkásságával kapcsolatban is.

Major-Zala Lajos, Svájcban élő költő hévízi, Hunyadi utcai villájában talán 1985-től rendezte meg az úgynevezett „Lajos-napi találkozót”. Ezek a találkozók mindig az augusztusi Lajos nap környékére estek, így névnap meghívásoknak is számítottak. Általában ötvenen, hatvanan jöttünk el. A társaság remek volt, csak pár nevet ízelítőül: Takács Gyula, Fodor András, Hatvani Dániel, Péntek Imre, Fülöp Gábor, Zalán Tibor, Papp Árpád, Albert Gábor, Bertha Bulcsú, Csengey Dénes, Csurka István, Tüskés Tibor, Laczkó András, Erdélyi Zsuzsa, Pomogáts Béla. Lajos házának felső emeleti nagy-

szobájában hangzottak el a felolvasások, majd a földszinten és a teraszon következett a „lakoma”, az ünnepelt által elkészített beefsteak és felesége, Linda asszony kezei közül kikerült remek saláták. No, és az italok. A házigazdával egyetemben úgy gondoltuk, ha már ilyen szépen összejövünk, alakítsuk meg az informális Csokonai Asztaltársaságot. Így is lett, még egy vékonyka kötetet is kiadtunk az összejöveteleken megjelentek íásaival. Konkrét tapasztalatunk volt, hogy a megyei elhárítás erőteljesen érdeklődött az összejövetelek iránt...

A rendszerváltást követően Hévíz polgármestere, dr. Kiss Lajos felajánlotta, hogy (szavaival élve) államosítja az Asztaltársaságot. Ismerve a tényeket belementünk. Ez azt jelentette, hogy létrejött egy hivatalos civil alapítvány a Csokonai Vitéz Mihály Irodalmi és Művészeti Társaság. A költségek nagy részét és ezen felüli különféle nem anyagi jellegű támogatásokat vállalta a város, de nem szolt bele a tevékenységbe. Ilyen formán a Társaság mind a mai napig működik. Évente egy-két alkalommal találkozunk, egy alkalommal felolvasó délelőtti és délutáni tartunk az új kutatások eredményeiből.

A másik alapítvány a Simándy József Baráti Társaság volt, amely a nagy operaénekes kultuszát volt hivatva életben tartani. A Társaságnak titkára voltam, s amíg elláttam az igazgatói feladatokat, addig minden esztendőben Simándy emlékkoncertet tartottunk neves operaénekesek, színészek fellépésével. Ők ezt grátisz vállalták. A szervezésben oroszlánrészt vállalt a művész özvegye, Judit asszony és a jeles rádiós-riporter László Zsuzsa. Az elszállásolásban Balatongyörök Önkormányzata segített. Nyugdíjba vonuláshozam követően lassan elhomályosodtak a rendezvények, ami végül az alapítvány megszűnéséhez vezetett.

Életed fontos része, hogy a Lengyel Köztársaság tiszteletbeli konzuljaként is munkálkodsz. Hogyan tudod pozíciódnál fogva befolyásolni a magyar – lengyel kapcsolatokat?

Amikor kineveztek a Lengyel Köztársaság tiszteletbeli konzuljának, többen megkérdezték: – Mit fogsz ezután csinálni? A válasz könnyű és egyszerű volt. – Ugyanazt, mint eddig, csak most hivatalosan is. E tisztség elsődleges feladata az ide látogató lengyelek, turisták, itt munkát vállalók, valamint a Magyarországon élő lengyelek ügyeinek segítése. Munkálkodásom területe Zala és Veszprém megye, de gyakran látogatok Somogyba is. Ez nem jelenti azt, hogy a székesfehérvári, kaposvári vagy éppen budapesti meghívások-

nak nem teszek eleget. A munka sokrétű. Kórházba kerültek meglátogatása, ügyeik intézése, lopások, KRESZ-szabályok áthágása és egyéb rendőri ügyek, még haláleset is előfordult az elmúlt időszakban. A magyar – lengyel kapcsolatokat messzemenően segíti a tiszteletbeli konzul, hisz a testvérvárosi kapcsolatok támogatása és erősítése az egyik fontos feladata.

Miben látod a magyar és lengyel kultúra kölcsönös megismertetésének jelentőségét és hatását?

Ebben, bár voltak előrelépések, mindkét fél részéről találunk restanciát. Pedig a kölcsönös megismerés évezredes barátságunk egyik nagyon fontos eleme, megerősítésének pillére.

Magyarország és Lengyelország egymásra utaltsága a történelem során számos alkalommal bebizonyosodott. Nyugodtan mondhatjuk, ez közös történelmünk gyökere és lényege. Kezdhethük közös királyainknál, folytatjuk szabadságharcainkkal, de ha csak a XX. századot nézzük, akkor is itt van 1920, amikor a bolsevikok támadását Varsó magyar lőszerrel tudta csak visszaverni. Jelen van emlékezetünkben 1939, amikor Magyarország a németek erőteljes tiltakozása ellenére mintegy százezer lengyel menekültet engedett át a magyar határon, de ne feledjük 1956-ot sem, mert akkor a lengyelek több vért, gyógyszert, építőanyagot, élelmiszert és pénzt küldtek a harcoló Magyarországra, mint az egész világ együttvéve.

Bár a magyar és lengyel kultúra közép-európai, megvannak sajátosságok, csakis a nemzetre, a sajátos nemzeti kultúrára vonatkozó jegyei. Éppen ezért kell jobban megismernünk egymást, irodalmunkat, képzőművészetünket, zenénket. Igazgató koromban, de tiszteletbeli konzulként is számos rendezvényt szerveztem ennek érdekében. A kölcsönös megismerés erősít és megerősít, függetlenül az esetleges pillanatnyi politikai helyzetől.

Melyek voltak a legemlékezetesebb magyar-lengyel rendezvények, amelyek szervezésében részt vettél?

Nehéz lenne mindenről számot adni, ezért csak párat sorolnék fel. Több lengyel vonatkozású kiállítás szerveztem: Miczkiewicz, lengyel költő életútja, A mai Varsó fényképeken, Grzegorz Rogiński fotóművész tárlata, A II. világháború dokumentumokban, Lengyel könyvek bemutatója, stb. Vendégül láttuk, többször is Kovács István költőt, műfordító történészt, a krakkói

magyar főkonzult, több nagykövetet, számos irodalmárt, mint Jerzy Snopceket, Konrad Sutarskit, Teresa Kaczorowskát. A Warszawianka Népi Együttest, a budapesti lengyel népi együttest és így tovább. Komolyzenei fellépők sorában köszönthettük Keszthelyen a Trio Silezianot, Andrzej Bauer remek fiatal gordonkaművészt, Janusz Olejniczak zongoraművészt, aki több filmben is szerepelt, így a lengyel Chopinról szólóban és legutóbb A zongorista című filmben, ahol a főszereplőnek ő „kölcönözte” kezét és játékát. Ezért ő is részese lett az egyik Oscar-díjnak.

Több mint kétszáz lengyel szerzőt fordítottam magyarra. Első nyomtatásban megjelent fordításom 1960-ban (!) látott napvilágot. Műfordításkötet-imnek és lengyel nyelven megjelent családtörténetemnek promóciója bel- és külföldön egyaránt sikeres volt.

Több emléktábla hozta közelebb a lengyel történeket, így a Lengyel menekültek táblája 1999-ben, Piotr Wiertzbicki lengyel biológus, gyógyszerész táblája, aki a XIX. század elején a Georgikon tanára volt (ennek a kétnyelvű táblának másolatát helyeztük el Stary Sączban (Ószandec) Keszthely testvérvárosában, Wierzbicki szülőhelyén. A második világháború alatt működött lengyel szanatórium falán helyeztünk el emléktáblát. 2020-ban Németh János keramikumművész Katyń reliefsével gazdagodott Keszthely. Magyar-lengyel táblát helyeztünk el az ószandecin kívül még Marcinkowicében (1956) és Piwniczna Zdrójban.

Emlékezve a második világháború alatti Európa egyetlen lengyel középiskolájára Balatonbogláron 2012-ben megnyílt a településen a Lengyel Emlékszoba. Ennek berendezését, a kiállított anyagok összegyűjtését én vállaltam. Ebben sokat segített a polgármesteri hivatal.

Ide kívánczik az a sok-sok előadás, amit a magyar-lengyel témában tartottam itthon és külföldön, tudományos munkáim, amelyek közül többet adtam elő meghívottként a krakkói Szent II. János Pál Katolikus Egyetemen. Tagja voltam a Lengyelországban megszervezett Magyar-Lengyel Fórumnak. Keszthelyi és hévízi szervezője voltam a Częstochowai Madonna képének részvételével megtartott Imakörútnak.

Életed, munkáid nagyban hatottak a helyi közösségre, Keszthely városára. Fordítva hogy áll ez, miben hatott rád a város, a történelme, a régió történelme, mi az, amit leginkább köszönhetsz a pannon tájnak?

Többször ajánlottak fel munkát más városban, még külföldön is. Én maradtam Keszthelyen. Részben már választottam maradásom okára, de szülővárosom miliője, történelme, mindennapjai nem engedtek el. Itt vannak eltemetve felmenőim, s ha valami közbe nem jön, én is...

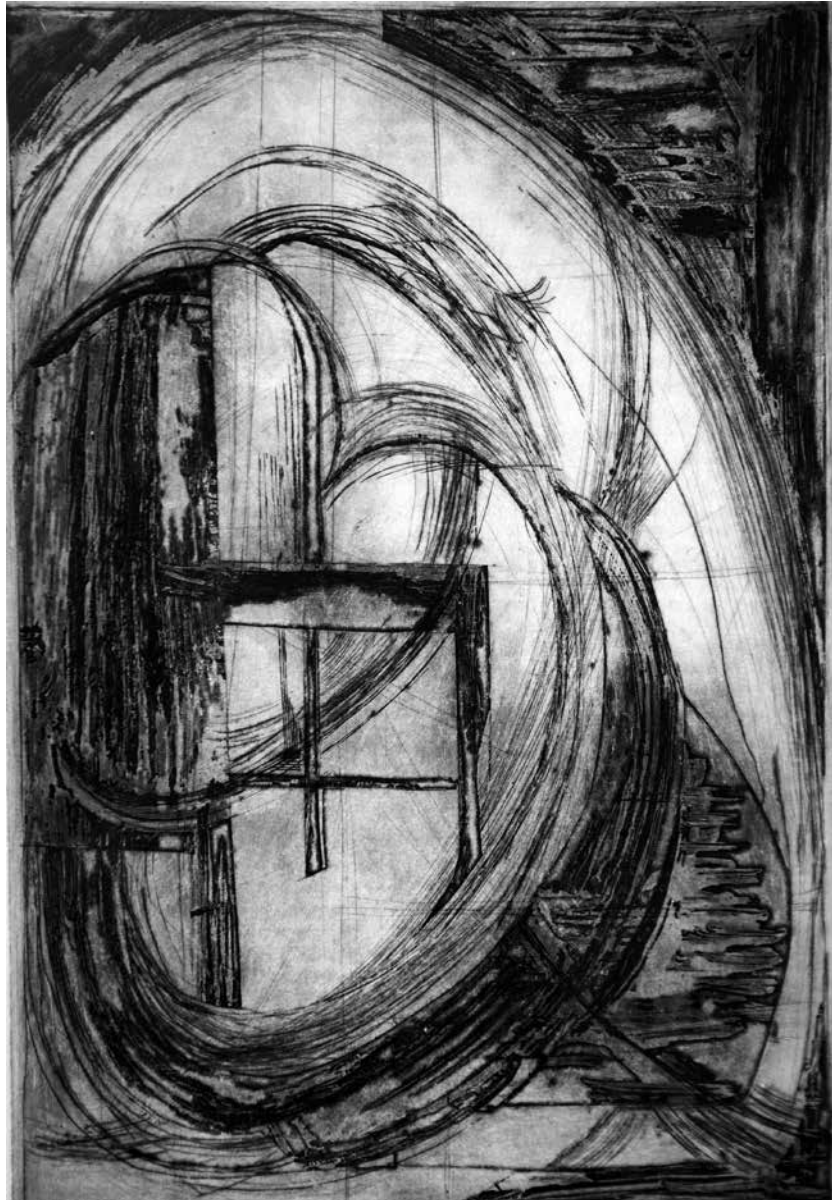
Nézzünk körbe. Csodálatos ez a művészet-teremtő pannon táj. Minden munkámban inspirál, megnyugtat, felborzol, erőt ad, olykor elgyengít. Ez a szülőm föld.

Mivel foglalkozsz mostanában, miket olvasol, miket írsz?

Több lengyel szöveg fordítására kaptam megbízást, ezeken még dolgozom. Írom családom személyes (azaz a családnak szóló) történetét. A kétszázkilencvenharmadik oldalnál tartok (több képpel), de a grafikus családfák még hiányoznak.

FUJISAKI TOMOKO: Szent hely

TÁNCZOS GYÖRGY: Átváltozás II.

Lendva

Lapunk szerkesztősége kedves meghívásnak tett eleget 2023. november 9-én, csütörtökön 18 órától a Lendvai Könyvtár és Kulturális Központban, ahol idei kiadványainkat mutathattuk be. Az érdeklődők találkozhattak az idén megjelent lapszámainkkal, a 2022-es év egymondataiból készült kiadvánnyal és a szóba került a Csegey Dénes-Cseh Tamás kiadatlan dalaiból készített Másnap című lemez is. Lapunkat Dr. Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társaságának elnöke, Bubits Tünde főszerkesztő és Nagygéci Kovács József főszerkesztő-helyettes képviselték, az est házigazdája és a beszélgetőtárs Dr. Zágorec-Csuka Judit igazgató volt.

Nagykanizsa

Lapunk idei ötödik számát mutattuk be 2023. november 23-án Nagykanizsán, a Halis István Városi Könyvtárban. Kardos Ferenc moderálása mellett Dr. Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társaságának elnöke, Bubits Tünde főszerkesztő és Nagygéci Kovács József főszerkesztő-helyettes ismertette a lapszám tartalmát, majd a lapban szereplő helyi szerzők olvastak fel műveikből. A résztvevők az eseményen megemlékeztek Pék Pálról, a Pannon Tükör alapító-főszerkesztőjéről.

Pannon Tükör-díj 2023

A három évvel ezelőtt alapított díjat ezúttal is három kategóriában osztottuk ki. Az elismerést líra kategóriában **Regős Mátyás**, próza kategóriában **Szolcsányi Ákos** kritika-tanulmány kategóriában **Pánczél Petra** érdemelte ki. A nyertesek elismerő oklevelet, pénzjutalmat és Németh János Kossuth-díjas képzőművész kisplasztikáját vehetik át, olvasóink pedig nagyinterjút olvashatnak velük a jövő évi lapszámainkban.

Szerzőink:

Agóts Mátyás (2006, Budapest) költő

André Ferenc (1992, Csíkszereda) költő, műfordító, slammer

Balaton László (1977, Zalaegerszeg) költő, író

Bakonyi Péter (1982, Borsfa) levéltáros

Balogh Ádám (1981, Budapest) költő, író, fotográfus

Bódis Kriszta (1967, Budapest) író, pszichológus, dokumentumfilmes

Bődőcs Tibor (1982, Budapest) író, humorista

Darvasi László (1962, Budapest) író

Haász János (1974, Budapest) költő, író, újságíró

Habi Alexandra Zoé (1990, Zalaegerszeg) költő

Juhász Róbert (1980, Zalaegerszeg) költő

Karáth Anita (1978, Zalaegerszeg) költő

Kocsis Tamás (1988, Zalaegerszeg) költő, könyvtáros

Kollár-Klemencz László (1966, Szentendre) író, filmrendező, zenész

Kostyál László (1962, Zalaegerszeg) művészettörténész

Lukács Sándor (1966, Zalaegerszeg) költő, zenész

Molnár Krisztina Rita (1967, Budapest) költő, író

Nagy Betti (1963, Zalaegerszeg) költő

Nagy Norbert (1999, Marosvásárhely) költő, újságíró

Pánczél Petra (1977, Zalaegerszeg) kulturális újságíró

Ráday Zsófia (1999, Miskolc) költő

Regős Mátyás (1994, Budapest) költő, író

Szolcsányi Ákos (1984, Berlin) költő, író, műfordító

Tóth Csaba (1959, Szombathely) festőművész

Turbuly Lilla (1965, Budapest) író, kritikus

Az illusztrációk fotóit **Mészáros T. László** készítette.